

PERSPECTIVES IN **PALLIATIVE & HOME CARE**

Cilt 3
Sayı 3
Aralık 2024

Volume 3
Issue 3
December 2024

ISSN: 2979 - 9961

w w w . p p h c j o u r n a l . c o m

PERSPECTIVES IN PALLIATIVE & HOME CARE

EDITORIAL / EDİTÖRDEN

Dear Readers,

We are together with the December issue of Perspectives in Palliative & Home Care in 2024. Perspectives in Palliative & Home Care (PPHC), is an open access, free, and interdisciplinary journal on palliative & home care, published in accordance with the principles of independent, unbiased, and double-blind peer-review. The PPHC reflects the interdisciplinary approach that is the hallmark of effective palliative and home care and addresses the many specialties related to palliative and home care. The Journal welcomes submission editorial comments, opinions, original research articles, current ongoing series and review articles.

In this issue of the journal, a bibliometric analysis research, a systematic review article and three original research articles are presented. The first of the research articles presents the examination of research on end-of-life care in the field of nursing with science mapping and bibliometric analysis. The second article evaluates the risk factors of pressure ulcers in patients admitted from intensive care units to palliative care services, while the third article presents a systematic review of postgraduate theses on palliative care in Türkiye. The fourth article reports the relationship between emotional intelligence levels of academicians and professional burnout, and the last article reports the relationship between self-efficacy efficacy perception and professional readiness in nursing students.

We would like to thank the authors who shared their scientific studies with the Journal of Perspectives in Palliative & Home Care and contributed to the broad perspective of the palliative and home care literature, to the members of the reviewer board who carefully and diligently evaluate the articles submitted to the journal, and to the members of the editorial board of the journal, who worked hard and diligently during this difficult process. We offer our best regards and see you in our next issue.

With our respect

Editors

Professor Rukuye AYLAZ, PhD

Associate Prof. Zeliha CENGİZ, PhD

PERSPECTIVES IN PALLIATIVE & HOME CARE

Değerli Okurlarımız;

Perspectives in Palliative & Home Care Dergisi'nin 2024 yılı Aralık sayısı ile birlikteyiz. Perspectives in Palliative & Home Care (PPHC); palyatif ve evde bakım üzerine bağımsız, önyargısız ve çift-kör hakemlik ilkeleri çerçevesinde yayın yapan açık erişimli, ücretsiz ve disiplinler arası bir dergidir. PPHC etkili palyatif ve evde bakımın ayırt edici özelliği olan disiplinler arası yaklaşımı yansıtır ve palyatif ve evde bakım ile ilgili bir çok uzmanlık alanına hitap eder.

Derginin bu sayısında bir bibliyometrik analiz araştırması, bir sistematik inceleme makalesi ve üç orijinal araştırma makalesi okurlar ile buluşmaktadır. Araştırma makalelerinden ilki hemşirelik alanında yaşam sonu bakım ile ilgili yapılan araştırmaların incelenmesini bilim haritalama ve bibliyometrik analizi ile sunmaktadır. İkinci makale yoğun bakım ünitelerinden palyatif bakım servisine kabul edilen hastalarda basınç ülseri risk faktörlerini değerlendirirken, üçüncü makale Türkiye'de palyatif bakım konusunda yapılan lisansüstü tezlerin sistematik bir incelemesini sunmaktadır. Dördüncü makale akademisyenlerin duygusal zekâ düzeyleri ile mesleki tükenmişlik arasındaki ilişkiyi, son makale ise hemşirelik öğrencilerinde öz etkililik yeterlik algısı ile mesleki hazır oluşluk arasındaki ilişkiyi bildirmektedir.

Bilimsel çalışmalarını Perspectives in Palliative & Home Care Dergisiyle paylaşan, palyatif ve evde bakım literatürünün, geniş perspektifine katkı sağlayan yazarlara, dergiye gönderilen makaleleri dikkatle ve özenle değerlendiren hakem kurulu üyelerine ve bu zorlu süreçte yoğun çaba ve titizlikle çalışan dergi yayın kurulu üyelerine teşekkürlerimizi sunuyoruz. Bir sonraki sayımızda görüşmek üzere saygılarımızı sunarız.

Saygılarımızla

Editörler

Prof. Dr. Rukuye AYLAZ

Doç. Dr. Zeliha CENGİZ

PERSPECTIVES IN PALLIATIVE & HOME CARE

Year (Yıl): 2024

Volume (Cilt): 3

Issue (Sayı): 3

EDITOR-IN-CHIEF / GENEL YAYIN YÖNETMENİ

Rukuye AYLAZ Prof., PhD., İnönü
University, Faculty of Nursing, Malatya,
Turkey

Zeliha CENGİZ, Assoc. Prof., Ph.D.,
İnönü University, Faculty of Nursing,
Malatya, Turkey

ASSOCIATE EDITOR / YARDIMCI EDİTÖR

Kevser IŞIK, Assoc. Prof., Ph.D., Kahramanmaraş Sütçü İmam University, Faculty of Health
Sciences, Malatya, Turkey

ENGLISH LANGUAGE EDITOR / İNGİLİZCE DİL EDİTÖRÜ

Savaş Aydın, Lecturer., İnönü University, School of Foreign Language, Malatya, Turkey

STATISTICS EDITOR / İSTATİSTİK EDİTÖRÜ

Feyza İnceoğlu, Assistant Prof., Ph.D., Turgut Özal University, Faculty of Medicine, Malatya,
Turkey

TECNICAL EDITOR / TEKNİK EDİTÖR

Gürkan Özden, Assistant . Prof., Ph.D., İnönü University, Faculty of Nursing, Malatya, Turkey

EDITORIAL STAFF / YAZI İŞLERİ

Arş. Gör. Fidan Balkaya, İnönü University, Faculty of Nursing (Reception/ İlk Karşılama)

Arş. Gör. Fatma Melike ERKAN, İnönü University, Faculty of Nursing (Source Control/
Kaynak Kontrolü)

Arş. Gör. Züleyha Gürdap, İnönü University, Faculty of Nursing (Layout/Mizanpaj)

EDITORIAL ADVISORY BOARD / YAYIN DANIŞMA KURULU

Ayfer AYDIN, İstanbul University, Child Health and Diseases Nursing

Ayişe KARADAĞ, Koç University, Fundamentals of Nursing

Ayşe BELİN ÖZER, İnönü University, Anesthesiology and Reanimation

Ayşegül BİLGE, Ege University, Mental Health and Diseases Nursing

Emine GEÇKİL, Necmettin Erbakan University, Child Health and Diseases Nursing

- Emine YILMAZ, İnönü University, Mental Health and Diseases Nursing
- Emriye Hilal YAYAN, İnönü University, Child Health and Diseases Nursing
- Erman YILDIZ, İnönü University, Mental Health and Diseases Nursing
- Filiz ÖZDEMİR, İnönü University, Department of Physiotherapy and Rehabilitation
- Funda BUDAK, İnönü University, Mental Health and Diseases Nursing
- Gönül DÜZGÜN, İzmir Tınaztepe University, Geriatric Nursing
- Gülendam KARADAĞ, Dokuz Eylül University, Public Health Nursing
- Gülsen GÜNEŞ, Yüksek İhtisas University, Faculty of Medicine, Public Health
- Hakan PARLAKPINAR, İnönü University, Medical Pharmacology
- Hakime ASLAN, İnönü University, Fundamentals of Nursing
- Handan ZİNCİR, Erciyes University, Public Health Nursing
- Hatice Birgül CUMURCU, İnönü University, Mental Health and Diseases
- Hatice OLTULUOĞLU, İnönü University, Fundamentals of Nursing
- Hülya KARATAŞ, Harran University, Child Health and Diseases Nursing
- Kadriye KAHVECİ, Ankara City Hospital, Anesthesiology and Reanimation
- Karima ELSHAMY, Mansoura University, Egypt Faculty of Nursing, Medical Surgical Nursing
- Leman ACUN DELEN, Malatya Education and Research Center, Anesthesia and Reanimation
- Marie Chantal DURIER, Nursing Institute Le Vinatier, Cadre supérieur de santé at Centre Hospitalier Le Vinatier France
- Miguel Antonio SÁNCHEZ-CÁRDENAS, Universidad El Bosque, Bogotá, Colombia School of Nursing, Universidad El Bosque, Bogotá, Colombia
- Medet KORKMAZ, İnönü University, Internal Medicine Nursing
- Meral ÖZKAN, İnönü University, Surgical Diseases Nursing
- Murat BIÇAKÇIOĞLU, İnönü University, Anesthesiology and Reanimation
- Naile BİLGİLİ, Gazi University, Public Health Nursing
- Nimet OVAYOLU, SANKO University, Internal Medicine Nursing
- Papatya KARAKURT, Erzincan Binali Yıldırım University, Fundamentals of Nursing
- Rabia HACIHASANOĞLU AŞILAR, Yalova University, Public Health Nursing
- Rabiye GÜNEY, University of Health Sciences, Child Health and Diseases Nursing

Seher TANRIVERDİ, Mardin Artuklu University, Surgical Diseases Nursing
Selma ÖNCEL, Akdeniz University, Public Health Nursing
Serap PARLAR KILIÇ, İnönü University, Internal Medicine Nursing
Sinan ASLAN, Batman University, Public Health Nursing
Türkinaz AŞTI, Bezmialem Vakıf University, Department of Nursing
Ulviye GÜNAY, İnönü University, Child Health and Diseases Nursing
Zeynep Ayfer AYTEMUR, İnönü University, Internal Medicine, Chest Disease

ADVISORY BOARD/ HAKEM KURULU

Hatice Zeynep ATLI (Etlik Şehir Hastanesi)
Sema KONATEKE (Gaziantep University)
Ayfer KARA (Kahramanmaraş Sütçü İmam University)
Şebnem Bilgiç (Trakya University)
Sevil PAMUK CEBECİ (Eskişehir Osmangazi University)
Duygu BAYRAKTAR (Kars Kafkas University)
Melike BAYRAK (Gaziantep University)
Nurgül Kaplan (Tokat Gaziosmanpaşa University)
Merve AYDIN (Karadeniz Technical University)
Fatma AYHAN (Batman University)
Nilgün OKŞAK (Harran University)
Esra Anuş TOPDEMİR (Dicle University)
Muhammet Faruk Yiğit (Van Yüzüncü Yıl University)

CORRESPONDENCE ADDRESS / YAZIŞMA ADRESİ

Address/Adres: İnönü University Central Campus
(Elazığ Road 15.km) PC:44280 / İnönü Üniversitesi Merkez Kampüsü (Elazığ Yolu 15.km)
PK: 44280

Battalgazi/Malatya

e-mail: pphc.editorial@gmail.com

ARTICLE SUBMISSION ADDRESS / MAKALE GÖNDERME ADRESİ

<https://pphcjournal.com/dergi.jsp>

PERSPECTIVES IN PALLIATIVE & HOME CARE

CONTENTS / İÇİNDEKİLER

RESEARCH ARTICLES/ORJİNAL ARAŞTIRMALAR

- 102-111 Overview of Research on End-of-Life Care in the Nursing Field: A Bibliometric Analysis and Science Mapping**
Hemşirelik Alanında Yaşam Sonu Bakım ile İlgili Yapılan Araştırmaların İncelenmesi: Bilim Haritalama ve Bibliyometrik Analiz
Asuman Çobanoğlu
- 112-121 Yoğun Bakım Ünitelerinden Palyatif Bakım Servisine Kabul Edilen Hastalarda Basınç Ülseri Risk Faktörleri**
Pressure Ulcer Risk Factors in Patients Admitted from Intensive Care Units to Palliative Care Service
Rifat Bozkuş, Şeyma Sarışen
- 122-135 Türkiye’de Palyatif Bakım Konusunda Yapılan Lisansüstü Tezlerin İncelenmesi: Sistemik Derleme**
A Systematic Review of Postgraduate Theses on Palliative Care in Türkiye
Canan Arslan, Hicran Yıldız
- 136-142 Akademisyenlerin Duygusal Zekâ Düzeyleri ile Mesleki Tükenmişlik Arasındaki İlişkinin İncelenmesi**
The Study Over the Correlation in Between the Emotional Mental Levels and Vocational Burnout Levels of the Academicians
Sema İçel, Mine Ekinci
- 143-151 Hemşirelik Öğrencilerinde Öz Etkililik Yeterlik Algısı ile Mesleki Hazır Oluşluk Arasındaki İlişki**
The Relationship Between Self-Efficacy Perception and Professional Readiness in Nursing Students
Ebru Öztürk Çopur, Fatma Karasu, Hasan Hüseyin Çam

Overview of Research on End-of-Life Care in the Nursing Field: A Bibliometric Analysis and Science Mapping

Hemşirelik Alanında Yaşam Sonu Bakım ile İlgili Yapılan Araştırmaların İncelenmesi: Bilim Haritalama ve Bibliyometrik Analiz

Asuman Çobanoğlu^{a*}

^a Asst. Prof., Dr. PhD, Giresun University, Faculty of Health Sciences, Department of Fundamental Nursing, Giresun, Türkiye

ABSTRACT

Background/Objective: This bibliometric analysis was conducted to identify trends in research related to end-of-life care in the nursing field and to visualize the literature.

Material and Methods: The research is a descriptive and retrospective study. Research data were retrieved from the "Web of Science Core Collection" database on December 12, 2023. A total of 2569 articles were examined using the keywords "end-of-life care" and "nursing." Science mapping and bibliometric analyses were conducted using the VOSviewer (1.6.20) software program.

Results: The majority of articles on end-of-life care were published in 2022 (n=225). The bibliometric analysis revealed that the most frequently used keywords were "end-of-life," "palliative care," and "nursing." The United States (n=1029) was identified as the country with the highest publication activity in the field, and Vrije University Amsterdam (n=86) was determined to be the most active institution. The Journal of Hospice & Palliative Nursing (n=128) was the journal with the highest number of publications, and Luc Deliens (n=62 articles) was identified as the most prolific author.

Conclusion: The results of this bibliometric analysis indicate an increased interest in the topic of end-of-life care in the nursing field over the past decade. The findings of this study are expected to contribute to the assessment of the current state of end-of-life care research and provide guidance for future research in this field.

Keywords: Bibliometric; palliative care; nursing; nursing care

ÖZ

Giriş ve Amaç: Bu bibliyometrik analiz, hemşirelik alanında yaşam sonu bakım konusu ile ilgili yapılan araştırmaların eğilimlerinin tespit edilmesi ve literatürün görselleştirilmesi amacıyla yapılmıştır.

Gereç ve Yöntem: Bu araştırma tanımlayıcı ve retrospektif araştırma tipindedir. Araştırma verileri 12 Aralık 2023 tarihinde "Web of Sciences Core Collection" veri tabanından elde edilmiştir. Araştırmada "end of life" ve "nursing" anahtar kelimeleri ile arama yapılarak 2569 makale incelenmiştir. Araştırmanın bilim haritalaması ve bibliyometrik analizleri, VOSviewer yazılım programı (1.6.20) kullanılarak yapılmıştır.

Bulgular: Yaşam sonu bakım konusu ile ilgili en fazla makale 2022 yılında yayınlanmıştır (n=225). Bibliyometrik analiz sonucunda en çok kullanılan anahtar kelimeler "end of life", "palliative care" ve "nursing" olmuştur. Alanda en çok yayın yapan ülkenin Amerika Birleşik Devletleri (n=1029), en aktif kurumun ise Vrije University Amsterdam (n=86) olduğu belirlenmiştir. En fazla yayına sahip derginin Journal of Hospice & Palliative Nursing (n=128), en fazla yayın yapan yazarın ise Deliens Luc (n=62 makale) olduğu saptanmıştır.

Sonuç: Bu bibliyometrik analiz sonucunda, son 10 yılda hemşirelik alanında yaşam sonu bakım konusuna olan ilginin arttığı görülmüştür. Bu çalışmanın sonuçlarının, yaşam sonu bakıma ilişkin çalışmaların mevcut durumunun değerlendirilmesi ve bu alanda planlanacak araştırmalara yön vermesinde katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Bibliyometri; hemşirelik; hemşirelik bakımı; palyatif bakım.

1. Introduction

End-of-life care is defined as a series of approaches that enhance the quality of life for patients, their families, and caregivers in life-threatening illnesses. The World Health Organization (WHO) acknowledges end-of-life care as part of palliative care, revealing that an estimated 25.7 million individuals reach the end of their lives each year, with approximately 56.8 million people requiring palliative care. Despite the substantial global demand for palliative care, it is reported that only 14% of those in need receive adequate end-of-life care (WHO, 2016). According to the Organization for Economic Co-operation and Development (OECD), as highlighted in their report titled "Time for Better Care at the End of Life," access to end-of-life care is limited, with less than 40% of patients in need actually receiving such care. This underscores the considerable gap in meeting the end-of-life care needs of individuals on an international scale (OECD, 2023).

End-of-life care constitutes a complex field that involves intricate roles and competencies, including symptom management, holistic care provision, effective communication with patients and their families, as well as possessing the necessary proficiency in spiritual, cultural, and multifaceted interventions (Blaževičienė et al., 2020; Haavisto et al., 2020). Contemporary reports indicate a continuing global increase in the demand for end-of-life care and palliative care, attributed to the rising prevalence of physical, psychosocial, and spiritual issues, the aging population, and the complexity of infectious and chronic diseases (Shi et al., 2019; WHO, 2016). In response to this escalating need, international organizations such as the WHO and the OECD advocate for the enhancement of the quality of end-of-life care, emphasizing that everyone in need should receive such care (OECD, 2023; WHO, 2016). Nurses, as frontline healthcare professionals engaging in direct communication with patients, bearing witness to their every moment, and implementing fundamental care and treatment interventions, play pivotal roles in end-of-life care practices (Haavisto et al., 2020; Nasu et al., 2020). Several studies in this field have identified gaps in nurses' knowledge of end-of-life care, revealing negative perceptions of this aspect of healthcare (Abudari et al., 2014; Etafa et al., 2020; Iranmanesh et al., 2014). Consequently, there is a critical need to enhance nurses' knowledge, application, and competencies in end-of-life care to ensure appropriate and high-quality care for patients in need (Haavisto et al., 2020). Furthermore, considering the increasing global importance of end-of-life care and its development, it is essential to increase nurses' interest

in and support for this area, thereby strengthening their existing roles and improving their competencies.

Bibliometric is an analysis conducted using statistical methods to define or illustrate relationships between published information (such as books, journal articles, datasets, blogs) and associated metadata (such as abstracts, keywords, citations) (Ninkov et al., 2022). For nurses seeking to contribute to the literature, those entering the profession, and those in ongoing development, following the literature profile emerging from bibliometric analysis is crucial for delivering evidence-based care and maintaining professionalism. The bibliometric analysis method, which reveals the development of a scientific field using mathematical and statistical approaches, offers researchers and clinicians with a functional and unique method for evaluating the increasing volume of research. This study aims to contribute to understanding the trends and identifying gaps in the field of end-of-life care, a subject that has been on the agenda of many researchers and policymakers in recent years (De Schreye et al., 2023). Additionally, the study aims to serve as a guiding resource for nurse researchers interested in the topic, providing easy access to information, efficient time management, and insights for their work. The research was conducted to visualize trends and global patterns in the scientific literature related to end-of-life care in nursing through bibliometric analysis.

2. Methods

This research constitutes a descriptive and retrospective study employing bibliometric analysis and science mapping methods to examine studies related to end-of-life care in the nursing field.

Data Collection

Statistical and visualized bibliometric data analysis was conducted to scrutinize research in the nursing domain focusing on end-of-life care. Web of Sciences is a bibliographic database that demonstrates the impact of scientific journals across various disciplines, showcases the number of citations received by published articles, and lists authors' articles along with article references. In this study, research methodology and search indices were constructed by reviewing numerous research articles on end-of-life care and bibliometric research articles published in the fields of medicine and nursing.

The research data was collected on December 12, 2023, from the Web of Sciences Core Collection (WoSCC) database, using the keywords "end-of-life care" and "nursing" to access research on end-of-life care in the nursing field. The identified publications

were analysed based on the institutions where they were conducted, the language of publication, countries of publication, journals with the highest publication frequency, authors, publication year, citation count, and the journals where they were published. The studies included in the research were limited to articles published in English in WoS under the categories of article (n = 2,198), article review (n = 297), meet abstract (n = 74), and early access (n = 70). The exclusion criteria were kept minimal to reach as many publications as possible. Consequently, a total of 2569 articles were included in the study.

Bibliometric studies typically incorporate co-citation analyses to visualize the impact of authors and journals and their interconnections. In bibliometric mapping, elements are represented as circular shapes, and the size of a circle corresponds to the level of activity or impact of that element. Lines are employed to depict connections between elements. The proximity of elements on the map emphasizes the strength of the relationship, with shorter distances indicating a stronger connection between the elements (Hora et al., 2023).

Statistical Analysis

The research employed bibliometric analysis and science mapping methods, utilizing the VOSviewer (version 1.6.20) program for visualizing data, including collaboration among countries and institutions, cluster

analysis, keyword analysis, and timeline views. It supports the generation of co-citation, bibliographic coupling, and co-authorship analyses (Karger and Kureljusic, 2023). The data to be subjected to bibliometric analysis were loaded into the computer after being parsed according to limitations in the dataset. Analyses were then performed on the data. The top ten most cited and productive authors, countries, publications, journals, and institutions were analysed and tabulated. Additionally, analyses were conducted on connection maps, keywords, co-authors, journals, institutions, countries, and network maps.

Ethical Approval

Given that this study involved a retrospective examination of research published in WoS, ethical approval is not required.

3. Results

In the field of nursing, the first article on end-of-life care was published in 1996 by Mary Ellen Haisfield-Wolfe under the title “End-of-life care: evolution of the nurse’s role” in the Oncology Nursing Forum journal. The highest number of articles on end-of-life care were published in 2022 (n = 225 articles), followed by 2021 (n = 215 articles) and 2020 (n = 214 articles), respectively (Figure 1).

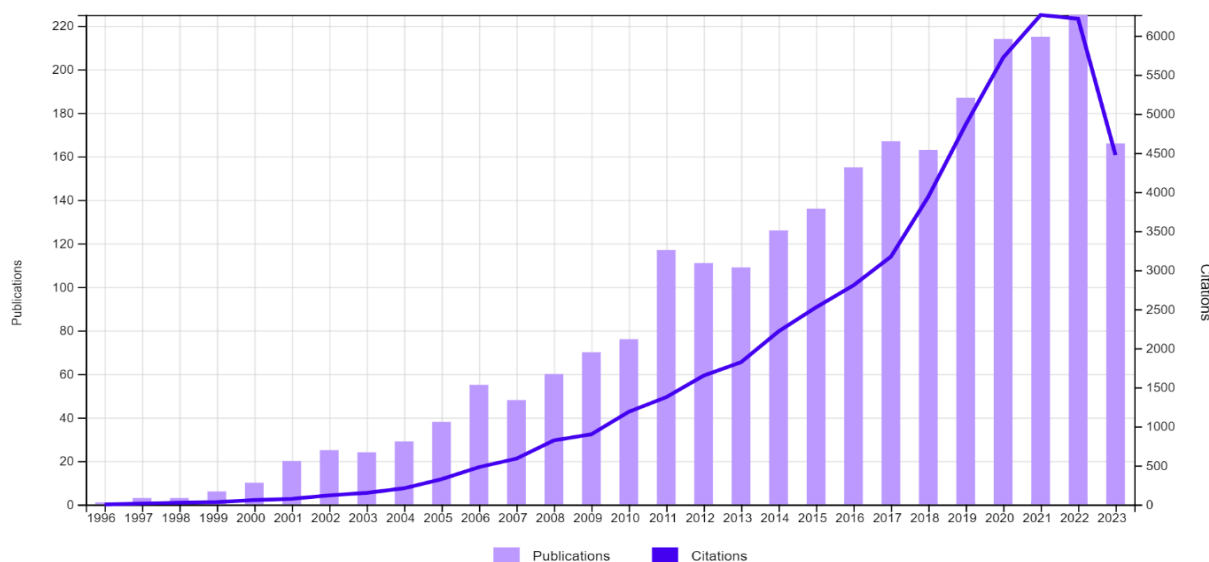

Figure 1. The number of publications and citations by years

The author who contributed the most to the field is Luc Deliens (n = 62 articles), the country with the highest publication output is the United States (n = 1,029 articles), the institution making the most significant contribution is Vrije University Amsterdam (n = 86 articles), and the journal with the highest publication

count is the Journal of Hospice & Palliative Nursing (n = 128 articles) (Table 1).

In co-authorship institution collaboration analysis, when the threshold value per institution was limited to at least two publications and two citations, the number

of collaborating institutions was 3,025. The number of cooperating institutions that met the threshold values was 902. According to the institution analysis, Vrije University Amsterdam (86 articles, 2,366 citations, 14 clusters, 63 links, and 65.00 total links strength) was identified as the most collaborative institution (Table 1).

In bibliometric analysis, the number of countries meeting the threshold values based on the minimum number of publications and citations was determined

to be 87. When limiting it to a minimum of two publications and two citations per country, the number of collaborating countries met the threshold values was 61. In the co-author country collaboration analysis, the United States ranked first (1,029 articles, 25591 citations, 7 clusters, 50 links, and 3,775 total links strength), followed by the United Kingdom in second place (356 articles, 8,858 citations, 5 clusters, 38 links, and 2,600 total links strength), and Australia in third place (231 articles, 4064 citations, 1 cluster, 49 links, 1,356 total links strength) (Table 1)

Table 1. Top 10 authors, countries, institutions, and journals

Author	Article Count	Institution	Article Count	Country	Article Count	Journal	Article Count
Luc Deliens	62	Vrije Universiteit Amsterdam	86	USA	1029	Journal of Hospice & Palliative Nursing	128
Bregje Onwuteaka-Philipsen	42	Ghent University	63	England	356	International Journal of Palliative Nursing	108
Jenny T. van der Steen	41	University of Pennsylvania	56	Australia	231	Palliative Medicine	87
Lieve Van den Block	38	Brown University	54	Canada	195	BMC Palliative Care	81
Roeline H. Pasman	27	Lancaster University	49	Netherlands	150	Journal of the American Geriatrics Society	80
Tinne Smets	25	The University of North Carolina	47	Japan	123	Journal of Palliative Medicine	74
Susan L. Mitchell	22	King's College London	43	Sweden	96	Journal of Pain and Symptom Manage	69
Sheila Payne	21	Monash University	41	Belgium	91	Journal of Advanced Nursing	68
Stephen Barclay	20	McMaster University	40	Chine	81	Journal of the American Medical Directors Association	66
Katherine Froggatt	20	Karolinska Institutet	38	Italy	71	Journal of Clinical Nursing	64

The journals contributing the most to publications on end-of-life care in nursing are the Journal of Hospice & Palliative Nursing (n = 128 articles), International Journal of Palliative Nursing (n = 109 articles), and Palliative Medicine (n = 87 articles) (Table 2).

The total citation count for articles included in the scope of research on end-of-life care in the nursing field has been determined as 52,290. The highest number of citations for these articles occurred in the year 2021 (6,273 citations). Notably, the most cited article on the topic, of all times, is Family perspective on end-of-life care at the last place of care, authored by Joan M. Teno, published in the JAMA-Journal of the American Medical Association in 2004. This article has garnered 7 links and a remarkable 1087 citations. The second most cited article is The effects of

advance care planning on end-of-life care by Arianne Brinkman-Stoppelenburg, published in Palliative Medicine in 2014, with 4 links and 851 citations (Table 2).

In publications related to end-of-life care in the nursing field, the most frequently used keywords include end-of-life care (867 occurrences, 67 clusters, 1,620 links and 3,856 total links strength), palliative care (776 occurrences, 3 clusters, 680 links and 2,983 total links strength), nursing (276 occurrences, 8 clusters, 403 links and 1,184 total links strength), end-of-life (199 occurrences, 15 clusters, 192 links and 688 total links strength), and dementia (185 occurrences, 19 clusters, 190 links and 718 total links strength) (Figure 2).

Table 2. Top 10 most cited articles, and journals

Article	Author/Year	Total Citations	Journal	Total Citations
Family perspective on end-of-life care at the last place of care	Teno et al. (2004)	1087	Journal of the American Geriatrics Society	4650
The effects of advance care planing on end-of-life care	Brinkman-Stoppelenburg et al. (2014)	851	Palliative Medicine	3485
Change in end-of-life care for medicare beneficiaries: site of death, place of care, and health care transitions in 2000, 2005, and 2009	Teno et al. (2013)	755	Journal of the American Medical Association	2584
Burnout syndrome in critical care nursing staff	Poncet et al. (2007)	457	Journal of Pain and Symptom Management	2077
Association between advance directives and quality of end-of-life care: A national study	Teno et al. (2007)	384	Journal of the American Medical Directors Association	1749
Dying with advanced dementia in the nursing home	Mitchell et al. (2004)	367	Journal of Palliative Medicine	1743
Patient preferences for communication with physicians about end-of-life decisions	Hofmann et al. (1997)	354	Journal of Clinical Nursing	1621
Burnout syndrome among critical care healthcare workers	Embriaco et al. (2007)	351	International Journal of Palliative Nursing	1439
Prevalence and factors of intensive care unit conflicts: The conflicus study	Azoulay et al. (2009)	344	Journal of Advanced Nursing	1269
End-of-life transitions among nursing home residents with cognitive issues	Gozalo et al. (2011)	328	BMC Palliative Care	1125

For bibliometric analysis, the number of journals meeting the threshold values for the minimum number of publications and citations was determined to be 497. When limiting the analysis to a minimum of two publications and two citations per journal, a total of 227 journals meeting the threshold values were identified. According to this analysis, the journal with the highest number of publications in the nursing field on end-of-life care was identified as the Journal of Hospice & Palliative Nursing (128 articles, 942 citations). While Palliative Medicine was the most cited journal (87 articles, 3,567 citations), the second most cited journal was found to be the Journal of the American Geriatrics Society (80 articles, 3,334 citations) (Table 1, Table 2).

In bibliometric analysis, the number of authors meeting the threshold values based on the minimum number of publications and citations was determined to be 8,498. When conducting co-author analysis, limiting it to a minimum of two publications and two citations per author, a total of 1,426 authors were identified. It was observed that Luc Deliens had the highest collaboration and the most co-authored works as a common author (62 articles, 27 clusters, 99 links, and 53.00 total links strength). Secondarily, Bregje D. Onwuteaka-Philipsen (42 articles, 11 clusters, 79 links, and 32.00 total links strength), and thirdly, Jenny T. van der Steen (41 articles, 5 clusters, 76 links, and 30.00 total links strength), were determined (Figure 3).

Geriatrics Society (3334 citations, 536 total links strength), and JAMA-Journal of the American Medical Association (2,358 citations, 271 total links strength). The most cited institutions were Brown University (4,798 citations), Vrije University Amsterdam (2,346

citations), and Penn University (1,734 citations). The most cited countries were the United States (25,591 citations), the United Kingdom (8,858 citations), and the Netherlands (4,526 citations) (Table 1, Table 2).

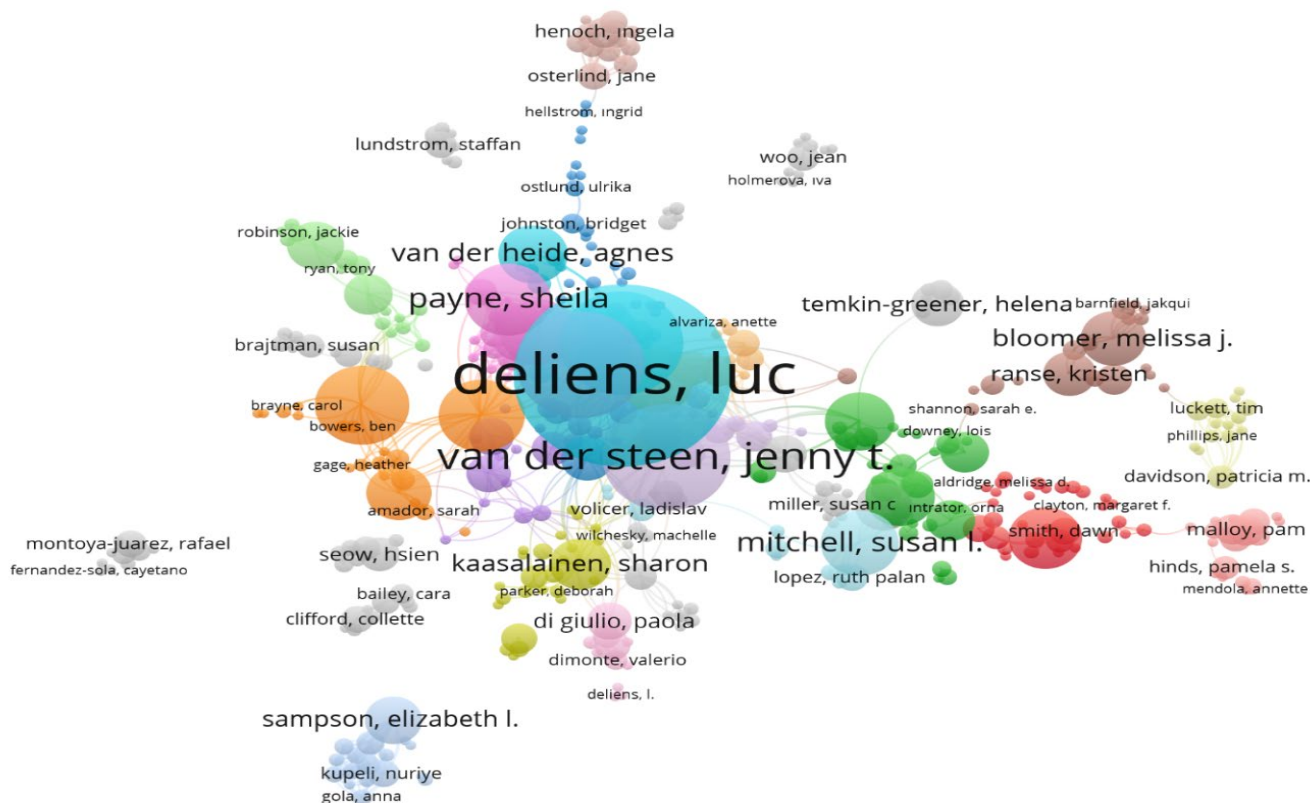

Figure 3. The co-author- author collaboration network

*Authors in the same cluster had close research interests

4. Discussion

This research analyses articles published in the field of nursing related to end-of-life care from the past to the present, examining the status, development, and trends of this topic. In the conducted bibliometric study, 2,569 articles were examined, selected from 2,718 WoS-indexed publications on end-of-life care in nursing, following certain limitations. According to the results of bibliometric analysis, the first research article on end-of-life care in nursing was published in 1996 by Mary Ellen Haisfield-Wolfe, and the number of publications steadily increased over the years, reaching its peak in 2022. In 1996, only one article was published. The analysis reveals a notable increase in publications related to the topic, particularly after 2010, and this trend continued to rise during the COVID-19 pandemic. In recent years, advancements in medicine and technology have led to an increased need and demand for a more holistic and integrated care in end-of-life situations (Chan et al., 2020; Singer

and Bowman, 2002; WHO, 2016). End-of-life care and its improvement have become globally emphasized topics that require development (OECD, 2023; WHO, 2016). Additionally, recognizing end-of-life care as a fundamental human right for all individuals, regardless of age, income level, or type of illness, underscores the importance of this issue (WHO, 2016). The growing needs related to end-of-life care in recent years, along with global challenges and the interest and approaches of organizations such as the WHO and OECD, are considered crucial factors contributing to researchers' increased interest and the rising number of publications in this field. As interest in the subject continues to grow, it is anticipated that the literature in the field of end-of-life care in nursing will become richer, and knowledge in this area will increase. In this context, the relevance of the end-of-life care topic in nursing is expected to persist and expand.

In the field of nursing, the dominance of the United States in terms of the highest number of articles and citations in end-of-life care is thought to be due to the country's size and academically connected healthcare systems. Vrije University Amsterdam stands out as the university with the highest number of publications and the highest total link strength, followed by "Ghent University" in second place. The significant contributions and strong institutional presence of these universities can be attributed to the researcher Luc Deliens, who has a connection with Vrije University Amsterdam and serves as the director of the End-of-Life Care Research Group at Ghent University, also leading the Public Health and Palliative Care of the European Association for Palliative Care reference group. The institution with the highest number of citations is Brown University. It can be concluded that these three universities are the leading contributors and the most influential institutions in the field of end-of-life care.

According to keyword analysis in this study, the most intensively studied topics in end-of-life care nursing are identified as end-of-life, end-of-life care, palliative care, dementia, and privacy. Additionally, there is an observed increase in the use of keywords telemedicine and telehealth over the last five years. Literature often emphasizes a shared ground between palliative care and end-of-life care concepts, portraying end-of-life care as an integral part of palliative care (Gonella et al., 2019; WHO, 2016). Based on keyword usage, it can be inferred that nurses conducting research on end-of-life care predominantly focus on palliative care services and dementia patients. In contemporary healthcare, dementia patients, particularly those nearing the end of life in nursing homes, constitute a group where end-of-life care practices are intensively applied (Juhrmann et al., 2023). The frequent use of the keyword dementia in the word network analysis indicates that there is substantial research emphasis on this patient group in the context of end-of-life care.

Nurses play an important role in providing patient-centered honorable care in end-of-life care and protecting the privacy of patients, families and relatives in healthcare settings (Latour and Albarran, 2012; Timmins et al., 2018). The prevalence of the keyword "privacy" in studies related to this topic indicates that ensuring privacy in end-of-life care is one of the focal points in nursing research in this field. Researchers using common concepts related to the subject is a significant factor in achieving linguistic consensus and reaching a broader audience. Using the keywords identified in this study, which are appropriate to the subject areas, in future studies on

end-of-life care can enhance the visibility and citation rate of the research.

Among all the examined articles, the most cited study, and thus the most influential one according to citation analysis, is "Family perspective on end-of-life care at the last place of care" written by Joan M. Teno (2004). This comprehensive research, with a sample size of 1,578 in the United States, examines the adequacy and quality of patient and family-centered end-of-life care, which may explain its high citation count. The second most influential study is The effects of advance care planning on end-of-life care, published in Palliative Medicine journal, and the third is Change in end-of-life care for Medicare beneficiaries: site of death, place of care, and health care transitions in 2000, 2005, and 2009, published in the Journal of the American Medical Association. It is recommended that nurses engaged in end-of-life care read these three articles identified through citation and co-citation analysis.

The 2,569 articles included in the bibliometric analysis were published in a total of 497 different journals. Palliative Medicine journal emerged as the third most prolific journal, receiving the highest number of citations in the field of end-of-life care. Despite ranking first in terms of citation count, the average citation year for the journal was determined to be 2016. The second most cited journal, with 3,334 citations, was the Journal of the American Geriatrics Society, but its average citation year was 2012, indicating that the journal may not be up-to-date from a citation perspective. The Journal of Hospice & Palliative Nursing was identified as the journal publishing the most research on the subject. According to this research, the Journal of Hospice & Palliative Nursing, International Journal of Palliative Nursing, and Palliative Medicine journals are considered the most accepting and impactful journals in the field of end-of-life care. The strongest connection between journals was observed between the Journal of the American Medical Directors Associations and BMC Palliative Care (1352 total links strength). This linkage implies a strong relationship between the two journals. Furthermore, it is evident that articles on end-of-life care are not only published in nursing journals but also extensively in medical journals.

Study Limitations

The first limitation of the study is that articles published in journals not indexed in the Web of Science Core Collection database were not included in the bibliometric analysis. The second limitation is that publications not in English were excluded from the study.

5. Conclusions and Recommendation

According to this study, the number of publications related to end-of-life care in the field of nursing has increased in recent years, with a focus on more research on palliative care and dementia patients. Additionally, researchers Joan M. Teno and Luc Deliens, as well as the United States as a country, are leading in terms of the number of publications in the field of nursing related to end-of-life care, both in terms of the number of publications and citations. *Journal of Hospice & Palliative Nursing* and *International Journal of Palliative Nursing* were identified as the journals publishing the most articles on end-of-life care. Based on these results, it can be stated that the number of publications in the field of end-of-life care is likely to increase in the future, and interest in this area will continue to grow. Future studies may be conducted more comprehensively using other databases such as Scopus, ScienceDirect, and Google Scholar.

Declaration of Conflicting Interests: The author declared no potential conflicts of interest with respect to the research, authorship, and/or publication of this article.

Financial Disclosure: The author declared that this study has received no financial support.

Contribution of the authors: Conceptualization, methodology, writing (original draft), formal analysis, data analysis, writing (original draft), writing (review&editing), supervision: A.Ç.

Reference

- Abudari, G., Zahreddine, H., Hazeim, H., Assi, M. A., & Emara, S. (2014). Knowledge of and attitudes towards palliative care among multinational nurses in Saudi Arabia. *International Journal of Palliative Nursing*, 20(9): 435–441.
- Arslan E. (2022). Bibliometric mapping in social sciences research using VOSviewer and an implementation. *Anadolu University Journal of Social Sciences*, 22(Özel Sayı 2):33-56. <https://doi.org/10.18037/ausbd.1227291>
- Azoulay, E., Timsit, J. F., Sprung, C. L., Soares, M., Rusinova, K., Lafabrie, A. & et al. (2009) Prevalence and factors of intensive care unit conflicts: The conflict study. *American Journal of Respiratory Critical Care Medicine*, 180:853–860.
- Blaževičienė, A., Laurs, L., & Newland, J. A. (2020). Attitudes of registered nurses about the end-of-life care in multi-profile hospitals: A cross sectional survey. *BMC Palliative Care*, 19: 131. <https://doi.org/10.1186/s12904-020-00637->
- Brinkman-Stoppelenburg, A., Rietjens, J. A. & van der Heide, A. (2014). The effects of advance care planning on end-of-life care: a systematic review. *Palliative Medicine*, 28:1000-1025.
- Chan, C. W. H., Chow, M. C. M., Chan, S., Sanson-Fisher, R., Waller, A., Lai, T. T. K., & Kwan, C. W. M. (2020). Nurses' perceptions of and barriers to the optimal end-of-life care in Hospitals: A cross-sectional study. *Journal of Clinical Nursing*, 29:1209–1219. <https://doi.org/10.1111/jocn.15160>.
- De Schreye, R., Deliens, L., Annemans, L., Gielen, B., Smets, T., & Cohen, J. (2023). Trends in appropriateness of end-of-life care in people with cancer, COPD or with dementia measured with population-level quality indicators. *PLoS One*, 18(2):e0273997. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0273997>.
- Embriaco, N., Papazian, L., Kentish-Barnes, N., Pochard, F., & Azoulay, E. (2007) Burnout syndrome among critical care healthcare workers. *Current Opinion in Critical Care*, 13:482–488.
- Etafa, W., Wakuma, B., Fetensa, G., Tsegaye, R., Abdisa, E., Oluma, A., Tolossa, T., Mulisa, D., & Takele, T. (2020). Nurses' knowledge about palliative care and attitude towards end-of-life care in public hospitals in Wollega Zones: A Multicenter Cross-Sectional Study. *PLoS One*, 15(10):e0238357. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0238357>.
- Gonella, S., Basso, I., De Marinis, M. G., Campagna, S., & Di Giulio, P. (2019). Good end-of-life care in nursing home according to the family carers' perspective: a systematic review of qualitative findings. *Palliative Medicine*, 33(6):589-606. <https://doi.org/10.1177/0269216319840275>.
- Gozalo, P., Teno, J.M., Mitchell, S.L., & et al. (2011). End-of-life transitions among nursing home residents with cognitive issues. *The New England Journal of Medicine*, 365(13):1212–1221. <https://doi.org/10.1056/NEJMsa1100347>
- Haavisto, E., Soikkeli-Jalonen, A., Tonteri, M., & Hupli, M. (2020). Nurses' required end-of-life care competence in health centres inpatient ward – A qualitative descriptive study. *Scandinavian Journal of Caring Sciences*, 35:577-585. <https://doi.org/10.1111/scs.12874>.
- Hofmann, J. C., Wenger, N. S., Davis, R. B., Teno, J., Connors, A. F. Jr., Desbiens, N., Lynn, J., & Phillips, R. S. (1997). Patient preferences for communication with physicians about end-of-life decisions. SUPPORT Investigators. Study to understand prognoses and preference for outcomes and risks of treatment. *Annals of Internal Medicine*, 127:1–12.
- Hora, S. T., Bungau, C., Negru, P. A., & Radu, A-F. (2023). Implementing circular economy elements in the textile industry: A bibliometric analysis. *Sustainability*, 15:15130. <https://doi.org/10.3390/su152015130>.
- Iranmanesh, S., Razban, F., Tirgari, B., & Zahra, G. (2014). Nurses' knowledge about palliative care in Southeast Iran. *Palliative Support Care*, 12(3):203–

210. <https://doi.org/10.1017/S1478951512001058>
PMID: 23905678.

Juhrmann, M. L., San Martin, A., Jaure, A., Poulos, C. J., & Clayton, J. M. (2023). Staff perspectives on end-of-life care for people living with dementia in residential aged care homes: Qualitative study. *Frontiers Psychiatry*, 14:1137970. <https://doi.org/10.3389/fpsy.2023.1137970>.

Karger, E., & Kureljusic, M. (2023). Artificial intelligence for cancer detection—A bibliometric analysis and avenues for future research. *Current Oncology*, 30:1626-1647. <https://doi.org/10.3390/curroncol30020125>.

Kokol, P. (2021). Meta approaches in knowledge synthesis in nursing: A bibliometric analysis. *Nursing Outlook*, 69(5):815–825. <https://doi.org/10.1016/j.outlook.2021.02.006>.

Latour, J. M., & Albarran, J. W. (2012). Privacy, dignity and confidentiality: A time to reflect on practice. *Nursing in Critical Care*, 17(3):109-111. <https://doi.org/10.1111/j.1478-5153.2012.00508.x>.

McAllister, J. T., Lennertz, L., & Atencio Mojica, Z. (2022). Mapping a discipline: A guide to using VOSviewer for bibliometric and visual analysis. *Science & Technology Libraries*, 41(3), 319–348. <https://doi.org/10.1080/0194262X.2021.1991547>

Mitchell, S. L., Kiely, D.K., & Hamel, M. B. (2004). Dying with advanced dementia in the nursing home. *Archives of Internal Medicine*, 164:321–326.

Nasu, K., Sato, K., & Fukahori, H. (2020). Rebuilding and Guiding a Care Community: A grounded theory of end-of-life nursing care practice in long-term care settings. *Journal of Advanced Nursing*, 76: 1009-1018. <https://doi.org/10.1111/jan.14294>.

Ninkov, A., Frank, J. R., & Maggio, L. A. (2022). Bibliometrics: Methods for studying academic publishing. *Perspectives on Medical Education*, 11:173-176. <https://doi.org/10.1007/s40037-021-00695-4>.

OECD-Organization for Economic Co-operation and Development (2023). time for better care at the end of life. <https://www.oecd.org/health/time-for-better-care-at-the-end-of-life-722b927aen.htm#:~:text=The%20OECD%20report%20was%20launched,%2C%20quality%2C%20funding%20and%20governance.>

Poncet, M. C., Toullic, P., Papazian, L., Kentish-Barnes, N., Timsit, J. F., Pochard, F., & Azoulay, E. (2007). Burnout syndrome in critical care nursing staff. *American Journal of Respiratory and Critical Care Medicine*, 175(7), 698–704. <http://dx.doi.org/10.1164/rccm.200606-806OC>

Shi, H., Shan, B., Zheng, J., Peng, W., Zhang, Y., Zhou, X. & Hu, X. (2019). Knowledge and attitudes toward end-of-life care among community health care

providers and its influencing factors in China. *Medicine*, 98: 45. <https://doi.org/10.1097/MD.0000000000017683>.

Singer, P. A., & Bowman, K. W. (2002). Quality end-of-life care: A global perspective. *BMC Palliative Care*, 1(4).

Teno, J. M., Clarridge, B. R., Casey, V., Welch, L. C., Wetle, T., Shield, R., & Mor, V. (2004). Family perspectives on end-of-life care at the last place of care. *JAMA*, 291:88-93.

Teno, J. M., Gozalo, P. L., Bynum, J. P. W., Leland, N. E., Miller, S. C., Morden, N. E., Scupp, T., Goodman, D. C., & Mor, V. (2013). Change in end-of-life care for Medicare beneficiaries: site of death, place of care, and health care transitions in 2000, 2005, and 2009. *JAMA*, 309:470–7.

Teno, J. M., Gruneir, A., Schwartz, Z., Nanda, A., & Wetle, T. (2007). Association between advance directives and quality of end-of-life care: a national study. *Journal of the American Geriatrics Society*, 55(2):189 – 94.

Timmins, F., Parissopoulos, S., Plakas, S., Naughton, M. T., de Vries, J. M. A., & Fouka, G. (2018). Privacy at end of life in ICU: A Review of the literature. *Journal of Clinical Nursing*, 27: 2274–2284. <https://doi.org/10.1111/jocn.142792284>

WHO-World Health Organization (2016). Planning and implementing palliative care services: A guide for programme managers. 2016. <https://iris.who.int/bitstream/handle/10665/250584/9789241565417-eng.pdf?sequence=1>.

Yoğun Bakım Ünitelerinden Palyatif Bakım Servisine Kabul Edilen Hastalarda Basınç Ülseri Risk Faktörleri

Pressure Ulcer Risk Factors in Patients Admitted from Intensive Care Units to Palliative Care Service

Rıfat Bozkuş^{a*} Şeyma Sarışen^b

^a Uzm. Dr. Ankara Etilik Şehir Hastanesi, İç Hastalıkları Kliniği, Ankara, Türkiye

^b Uzm. Dr. Ankara Etilik Şehir Hastanesi, İç Hastalıkları Kliniği, Ankara, Türkiye

ÖZ

Giriş ve Amaç: Basınç yaralanmaları yoğun bakımda yatan hastalarda sıklıkla görülür. Basınç yaralanmaları yatış süreleri, morbidite, mortalite ve maliyetlerde artışa sebep olur. Bu çalışmada yoğun bakım ünitesinde takip edilmiş palyatif bakım hastalarında basınç yaralanması risk faktörlerinin değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

Gereç ve Yöntem: Tanımlayıcı ve retrospektif tipte olan bu araştırmanın örneklemini; Etilik Şehir Hastanesi palyatif bakım servisine Şubat-Eylül 2023 tarihleri arasında yoğun bakım ünitesinden kabul edilen 90 hastadan oluşmaktadır. Hastaların sosyodemografik özellikleri ve basınç yaralanması gelişimini etkileyebilecek risk faktörleri değerlendirilmiştir.

Bulgular: Araştırmada hastanın mobilite durumu ile basınç yaralanması oluşması arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuş olup immobil hastalarda basınç yaralanması oluşumu daha sık görülmüştür ($p<0,05$). Hastaların eşlik eden hastalıkları değerlendirildiğinde nörodejeneratif hastalıkları olan kişilerde basınç yaralanmalarının daha sık görüldüğü saptanmıştır ($p<0,05$). NRS-2002 skoru yüksek olan hastaların basınç yaralanması evresi yüksek saptanmıştır ($p<0,05$). Albümin değerleri düşük olan hastalarda basınç yaralanması evresi daha yüksek saptanmıştır ($p<0,05$).

Sonuç: Bu çalışmada beslenme yetersizliğinin, eşlik eden nörodejeneratif hastalıkların ve mobilizasyon durumunun basınç yaralanması oluşumunda önemli risk faktörleri olduğu saptandı. Yoğun bakımda takip edilen palyatif bakım hastalarında bu risk faktörlerinin düzenli olarak takip edilmesi faydalı olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Yoğun bakım; palyatif bakım; basınç yarası.

ABSTRACT

Background/Objective: Pressure injury are frequently observed in patients admitted to intensive care units. Pressure injuries lead to increased lengths of stay, morbidity, mortality, and costs. This study aims to evaluate the risk factors for pressure injury in palliative care patients who were monitored in the intensive care unit.

Material and Methods: The sample for this descriptive and retrospective study comprises 90 patients admitted from the intensive care unit to the palliative care unit of Etilik City Hospital between February and September 2023. The sociodemographic characteristics of the patients and risk factors that could affect the development of pressure injury were evaluated.

Results: A statistically significant relationship was found between the patient's mobility status and the occurrence of pressure injury, with immobile patients more frequently developing pressure injury ($p<0.05$). Evaluation of comorbidities revealed that patients with neurodegenerative diseases had a higher incidence of pressure injury ($p<0.05$). Patients with higher NRS-2002 scores had more advanced stages of pressure injury ($p<0.05$). Additionally, patients with lower albumin levels were found to have more advanced stages of pressure injury ($p<0.05$).

Conclusion: In this study, malnutrition, comorbid neurodegenerative diseases, and mobilization status were identified as significant risk factors for the development of pressure injury. It would be beneficial to regularly monitor these risk factors in palliative care patients who are followed in intensive care.

Keywords: Intensive care; palliative care; pressure injury

Bu çalışmanın ön verileri 27-29 Ekim 2023 tarihlerinde Ankara'da yapılan 5. Ulusal 3. Uluslararası Palyatif Bakım Kongresinde sözel bildiri olarak sunulmuştur.

*Sorumlu Yazar/Corresponding Author: Rıfat Bozkuş

E-posta: rifatbozkus@gmail.com

Başvuru/Received: 11 Ağustos 2024

Kabul/Accepted: 24 Aralık 2024

Yayın/Publication Date: 29 Aralık 2024

1. Giriş

Basınç yaralanmaları; vücudun genellikle kemik çıkıntılarının bulunduğu bölgelerinde meydana gelen veya tıbbi cihazlarla ilişkilendirilen, ciltte ve yumuşak dokuda görülen lokalize hasar olarak tanımlanır. Bu yaralanmalar uzun süreli veya şiddetli basınç, kayma ve sürtünme kuvvetlerinin katkılarıyla ortaya çıkar. En sık iskiyum, sakrum, koksiks, trokanter majör ve topukta görülmektedir (Munoz vd, 2020). Bu cilt ve yumuşak dokuların yaralanmaları, hastaneler ve uzun süreli bakım tesislerinde önemli bir sorun olup, yaşam kalitesinde azalmaya, hastalar ve sağlık sistemi için maliyetlerde, morbidite ve mortalitede artışa neden olur. Bası yaralarının gelişimine yönelik bazı risk faktörleri belirlenmiştir. Bunlar ekstrasik ve intrinsik faktörler olarak sınıflandırılır. Ekstrasik faktörler arasında ara yüz basıncı, kayma kuvvetleri, sürtünme ve nem bulunur. İntrinsik faktörler hastanın beslenme durumu, yaş, hareketsizlik, inkontinans, dolaşım faktörleri ve nörolojik hastalıkları içerir (Mondragon & Zito, 2023). Basınç yaralarının patogenezi katkıda bulunabilecek faktörlerin farkında olmak, bu risk taşıyan hastaların tanınmasını ve önleyici tedbirlerin alınmasını sağlar.

Sağlık bakımıyla ilişkili basınç yaraları, hastanelerin hemen her biriminde görülmekle birlikte özellikle yoğun bakım üniteleri (YBÜ)'nde takip ve tedavi edilen hastalarda daha sık görülmektedir. Yoğun bakım ünitelerinde fiziksel aktivite ve mobilizasyonun sınırlı olması, sıklıkla uygulanan sedatif, vazopressör, analjezik ve kas gevşetici ilaçlar, mekanik ventilasyon uygulaması, enfeksiyonlar ve nutrisyonel yetersizlikler bu ünitelerde basınç yaraları gelişme riskini artırmaktadır. Ayrıca YBÜ'de yatan hastalarda daha çok görülen fekal-idrar inkontinansı, diyare, yara yerinden akıntı ve terleme, hipoalbuminemi ve malnütrisyon gibi durumların varlığı nedeniyle bu birimlerde basınç yaraları daha sık görülmektedir (Kottner, 2019). Risk altındaki hastaları belirlemek, basınç yaralanmalarını önlemenin en önemli aşamasıdır. Bu amaçla birçok ölçek geliştirilmiştir. Duyusal algı, nem, aktivite, hareketlilik, beslenme ve sürtünme gibi değişkenlerin sorgulandığı Braden Basınç Yaralanması Risk Değerlendirme Ölçeği en yaygın kullanılan ölçeklerdendir (Bergstrom, 1987).

Yoğun bakım ünitelerinde basınç yaralanması riski fazla olmakla birlikte alınacak önlemler, bakım alanlarında uygulanacak kanıta dayalı uygulamalar, risk değerlendirme ve erken dönemde uygun hemşirelik girişimleri ile basınç yaralanması oluşumu önemli oranda önlenabilir. Böylece hastanede yatış süresi, tedavi maliyeti, hastane enfeksiyonları ve mortalite oranlarının azaltılabileceği saptanmıştır. Basınç yaralanmalarının hasta, hasta bakımı ve sağlık

ekonomisi üzerindeki olumsuz etkileri iyi bilinse de, yoğun bakım ünitelerindeki hastalarda basınç yaralanması risk faktörlerine yönelik ileri araştırmalara ihtiyaç duyulmaktadır (Mondragon & Zito, 2023).

Bu çalışmada hastanemiz YBÜ'de takip edilmiş palyatif bakım hastalarında basınç yaralanması risk faktörlerini incelemeyi amaçladık.

2. Gereç ve Yöntem

Araştırmanın Türü

Tanımlayıcı, retrospektif tipte olan bu klinik çalışmada YBÜ'de yatan palyatif bakım hastalarının basınç yaralanması risk faktörleri değerlendirildi.

Evren ve Örneklem

Araştırmaya hastanemiz palyatif bakım kliniğine Şubat-Eylül 2023 tarihleri arasında YBÜ'den devir olan 60 yaş ve üzeri 90 hasta dahil edildi.

Veri Toplama Araçları

Hastaların YBÜ takibi sırasında basınç yaralanması gelişimine yol açabilecek risk faktörleri hastane bilgi sisteminden alınan verilerle retrospektif olarak değerlendirildi.

Hastaların sosyodemografik özellikleri (yaş, cinsiyet), eşlik eden hastalıkları, YBÜ'ne yatış nedeni, YBÜ'de yatış süresi, enfeksiyon varlığı ve yeri, mobilite durumu, Braden risk skoru, beslenme yolu, NRS-2002 skoru, Karnofsky performans skoru, basınç yaralanması varlığı, basınç yaralanması evresi, C-reaktif protein (CRP) ve albumin değerlerine ait verileri retrospektif olarak hastane bilgi sisteminden alındı.

Basınç yaralanması Evresi: Hastanemizde basınç yaralanmaları Avrupa Basınç Ülseri Danışma Paneli (EPUAP) kriterlerine göre sınıflandırılmaktadır. Lokalize parmakla basmakla solmayan eritem alanı olan sağlam deri Evre 1, dermis tabakasının kısmi kaybı Evre 2, deri ve subkutan doku tabakalarında kayıp olması Evre 3, tam kalınlıkta doku kaybı Evre 4, derinliği bilinmeyen deri ve dokuların tüm tabakalarında kayıp olması sınıflandırılmayan evre, sağlam derili mor ya da koyu kahverengi/bordo olarak rengi değişmiş, içi kanla dolu vezikül ile karakterize tablo şüpheli derin doku hasarı olarak tanımlanmaktadır (Beeckman vd., 2007). Hastalara ait veriler hastane bilgi sisteminden retrospektif olarak alındı.

Basınç yaralanması Risk Hesaplanması:

Hastanemizde basınç yaralanması riski hesaplanmasında Braden Basınç Ülseri Risk Değerlendirme ölçeği kullanılmaktadır. Bu ölçek hastaları altı kritere göre değerlendirir. Bunlar; duyuşsal algı, nem, aktivite, hareketlilik, beslenme, sürtünme ve

makaslama olup 1 ile 3 veya 4 arasında değişen puanlar kullanılır. En fazla puan 23'tür; yüksek risk: <12, orta risk: 13-14, düşük risk: 15 ve üzeri olarak sınıflandırılır (Bergstrom, 1987). Hastalara ait veriler hastane bilgi sisteminden retrospektif olarak alındı.

Nutrisyonel Durum Değerlendirmesi: Hastanemizde hastaların beslenme durumu NRS-2002 skoru ile değerlendirilmektedir. Anamnez ve fizik muayene sonrası uygulanan esas değerlendirme (beslenme durumu, kilo kaybı, kronik hastalık, cerrahi işlem, immobilizasyon durumu) sonucunda risk skorunun <3 olması düşük risk, ≥3 olması yüksek risk olarak tanımlanır (Kondrup, 2003). Hastalara ait veriler hastane bilgi sisteminden retrospektif olarak alındı.

Performans Değerlendirilmesi: Hastanemizde hastaların performans durumu Karnofsky Performans Skalası ile değerlendirilmektedir. Ölçekte hastanın semptomları, günlük aktivitelerini yerine getirebilme durumu, bağımlılık durumu ve tıbbi bakım gereksinimi sorgulanır. 100 puan normal sağlık durumunu gösterirken, onar puanlık azalmalarla fonksiyonlar giderek kötüleşir ve 0 puan ölüme karşılık gelir. Hastalar değerlendirme sonucuna göre 3 kısma ayrılır: A (% 80-100) kategorisindeki bireyler için özel bakım gerekmez, normal aktivitelerine devam edebilir ve çalışabilir, B (%50-70) kategorisindeki bireyler kişisel bakımlarını yardımla yapabilir ancak çalışamaz, C (%0-40) kategorisindeki bireyler kendi bakımlarını yapamaz ve hastalık hızla ölüme doğru ilerlemektedir şeklinde değerlendirilir (Péus, 2013). Hastalara ait veriler hastane bilgi sisteminden retrospektif olarak alındı.

Hastaların mobilite durumu yatak içinde hareketsiz olanlar immobil, yatak içinde yardımsız hareketli olanlar yarı mobil, yardımcı veya yardımsız yatak dışında hareket edenler mobil olarak değerlendirildi.

Etik Onay

Çalışma için Ankara Etlik Şehir Hastanesi Klinik Araştırmalar Etik Kurulu'ndan (Tarih:2023 Karar no: AEŞH-EK1-2023-752) onay alındı. Bu çalışma retrospektif bir analiz olup, hastaların onamı alınmamıştır. Çalışma için kullanılan veriler hastaların klinik kayıtlarından alınmıştır. Etik kurul onayı, hastaların kimliklerinin gizliliği ve verilerin yalnızca bilimsel amaçlarla kullanılması koşuluyla verilmiştir. Çalışma süresince Helsinki Deklarasyonu prensiplerine uyuldu.

Veri Analizi

Sürekli değişkenleri tanımlamak için tanımlayıcı istatistikler, kategorik değişkenleri tanımlamak için frekanslar (n) ve yüzdeler (%) kullanıldı. Bağımsız ve normal dağılıma uygunluk göstermeyen iki sürekli

değişkenin karşılaştırması Mann-Whitney U testi ile bağımsız ve normal dağılıma uygunluk gösteren iki sürekli değişkenin karşılaştırması Student t testi ile yapıldı. Kategorik değişkenler arasındaki ilişkinin incelenmesi amacıyla Ki-Kare (ya da uygun yerlerde Fisher Exact test) kullanıldı. Bağımsız değişkenlerin (2 kategorili) kategorik bağımlı değişken üzerindeki etkisini incelemek amacıyla lojistik regresyon analizi uygulandı. İstatistiksel anlamlılık düzeyi p<0.05 olarak kabul edildi. Hesaplamalarda SPSS (IBM SPSS Statistics for Windows, Version 26.0. Armonk, NY: IBM Corp) kullanıldı.

3. Bulgular

Çalışmaya YBÜ'den palyatif bakım kliniğine devir olan 90 hasta (53 kadın, 37 erkek) alındı. Ortalama yaş(±SS) 80,61(±8,39) yıl olarak saptandı. Hastaların YBÜ yatış süreleri 0-10 gün arası, 11-20 gün arası ve 21 gün ve üzeri olacak şekilde gruplandırıldı. Hastaların %37,8'i 0-10 gün arası, %33,3'ü 11-20 gün arası, %28,9'u 21 gün ve üzeri YBÜ'de kalmıştı. En sık komorbiditeler sırasıyla nörodejeneratif hastalıklar (%64,4), kardiyovasküler hastalıklar (%62,2), serebrovasküler hastalık (%40), maligniteler (%38), diyabetes mellitus (%34,4) ve organ yetmezliği (%34,4) olarak saptandı. Hastaların YBÜ yatışı sırasındaki enfeksiyon durumları değerlendirildiğinde; en fazla solunum yolu enfeksiyonları (%48,9) eşlik etmekteydi. Bunu sırasıyla idrar yolu (%26,7), sepsis (kaynağı bilinmeyen) (%20) ve diğer enfeksiyonlar (%4,4) takip etmekteydi. Hastaların %86,7'si immobil, %11,1'i yarı mobil ve %2,2'si mobildi. Beslenme şekilleri değerlendirildiğinde hastaların %42,2'si perkütan endoskopik gastrotomi (PEG), %32,2'si oral yol ve %25,6'sı nazogastrik sonda ile beslenmekteydi. Yoğun bakım ünitelerinden devir alındığı esnada hastaların %90'ında basınç yaralanması mevcuttu. Hastaların basınç yaralanmaları EPUAP kriterlerine göre sınıflandırıldığında 27 (%33)'sinde Evre 1, 30 (%37)'unda Evre 2, 21 (%25,9)'inde Evre 3, 2 (%2,4)'sinde Evre 4, 1 (%1,2)'inde Sınıflandırılmayan olarak tespit edildi (Tablo 1).

Tablo 2. Basınç yaralanmaları ile mobilite durumu arasındaki ilişki.

		Basınç yaralanması			p
		Var	Yok	Toplam	
Mobilite	Mobil	N 1	1	2	0,01
		% 1,1	1,1	2,2	
	Yarı mobil	N 7	3	10	
		% 7,8	3,3	11,1	
Mobilite	İmmobil	N 73	5	78	
		% 81,1	5,6	86,7	
Toplam		N 81	9	90	
		% 90	10	100	

Ki-Kare Hesap Değeri=9,117 ve p değeri=0,010

Basınç yaralanması sıklığı ile mobilite (hareket durumu) arasında yapılan Ki-Kare testi sonucuna göre, Basınç yaralanması sıklığı ile Mobilite(hareket durumu) arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($p=0,010 < \alpha=0,05$)

Tablo 1. Hastaların sosyo-demografik özellikleri ve basınç yaralanmasını etkileyecek bazı faktörlerin dağılımı(n:90)

Hasta Özellikleri		
Yaş $\bar{x} \pm SS$: 80,61 \pm 8,39	n	%
Cinsiyet		
Kadın	53	58,9
Erkek	37	41,1
Karnofsky Performans Skoru		
10	3	3,3
20	13	14,4
30	50	55,6
40	14	15,6
50	10	11,1
Enfeksiyon Tipi		
Solunum yolu	44	48,9
İdrar yolu	24	26,7
Sepsis	18	20,0
Diğer	4	4,4
Mobilite Durumu		
Mobil	2	2,2
Yarı mobil	10	11,1
İmmobil	78	86,7
Beslenme Yolu		
Oral	29	32,2
Nazogastrik	23	25,6
PEG	38	42,2
CRP(mg/dL)		
0-5	4	4,4
5-25	18	20,0
25-100	53	58,9
100 ve üstü	15	16,7
Albümin(g/dL)		
<2	2	2,2
2-2,5	30	33,3
2,5-3	44	48,9
>3	14	15,6
NRS2002 Skoru		
2	9	10,0
3	4	4,4
4	33	36,7
5	41	45,6
6	3	3,3
Braden Basınç Ülseri Risk Değerlendirme Skoru		
15-18 riskli	3	3,3
13-14 orta derece risk	52	57,8
10-12 yüksek riskli	15	16,7
9 ve altında çok yüksek risk	20	22,2
Basınç Ülseri Varlığı		
Var	81	90,0
Yok	9	10,0
Basınç Ülseri Evresi (EPUAP kriterlerine göre)		
0	9	10,0
1	27	30,0
2	30	33,3
3	21	23,3
4	2	2,2

Sınıflandıralamayan	1	1,1
Kalp Damar Hastalığı		
Var	56	62,2
Yok	34	37,8
Organ Yetmezliği		
Var	31	34,4
Yok	59	65,6
Diyabetes Mellitus		
Var	31	34,4
Yok	59	65,6
Serebro-vasküler Olay		
Var	36	40,0
Yok	54	60,0
Nörodejeneratif Hastalık		
Var	58	64,4
Yok	32	35,6
Malignite		
Var	35	38,9
Yok	55	61,1
Yoğun Bakım Yatış süresi		
0-10	34	37,8
11-20	30	33,3
21 ve üstü	26	28,9

Araştırmada; hastaların mobilite durumu ile basınç yaralanması oluşması arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuş olup immobil hastalarda basınç yaralanması oluşumu daha sık görülmüştür ($p<0,05$) (Tablo 2). Ayrıca hareket kısıtlılığı ile basınç yaralanması evresinin korele olarak arttığı tespit edildi ($p<0,05$).

Hastaların eşlik eden hastalıklarını değerlendirdiğimizde nörodejeneratif hastalıkları olan kişilerde basınç yaralanmasının daha sık görüldüğü saptandı ($p<0,05$) (Tablo 3).

Tablo 3. Basınç yaralanmaları ile nörodejeneratif hastalıklar arasındaki ilişki

Basınç yaralanması					
		Var	Yok	Toplam	p
Nöro- dejeneratif hastalıklar	Var	N 56	2	58	0,005
		% 62,2	2,2	64,4	
Yok	N	25	7	32	
		% 27,8	7,8	35,6	
Toplam		N 81	9	90	
		% 90	10	10	

Ki-Kare Hesap Değeri=7,780 ve p değeri=0,005

Basınç yaralanması sıklığı ile eşlik eden nörodejeneratif hastalıklar arasında yapılan Ki-Kare testi sonucuna göre, basınç yaralanması sıklığı ile nörodejeneratif hastalıklar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($p=0,005 < \alpha=0,05$).

Araştırmaya dahil edilen hastaların NRS-2002 skoru ile basınç yaralanması evresi karşılaştırılmış ve istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu

belirlenmiştir. Nütrisyonel risk skoru 2002 puan artışı daha yüksek basınç yaralanması evresi ile ilişkili bulundu ($p<0,05$)(Tablo 4).

Tablo 4. Hastaların NRS2002 skoru ile basınç ülseri evresi arasındaki ilişki

		Evre					Sınıflandırılmayan	Toplam	p	
		0	1	2	3	4				
NRS2002	2	N	0	5	3	0	1	0	9	0,001
		%	0	5.5	3.3	0	1.1	0	10	
	3	N	0	3	0	1	0	0	4	
		%	0	3.3	0	1.1	0	0	4.4	
	4	N	4	9	11	8	1	0	33	
		%	4.4	10	12.2	8.8	1.1	0	36.6	
	5	N	5	10	15	11	0	0	41	
		%	5.5	11.1	16.6	12.2	0	0	45.5	
	6	N	0	0	1	1	0	1	3	
		%	0	0	1.1	1.1	0	1.1	3.3	
	Toplam	N	9	27	30	21	2	1	90	
		%	10	30	33.3	23.3	2.2	1.1	100	

Ki-Kare Hesap Değeri=45,304 ve p değeri=0,001

Hastaların NRS2002 skoru ile basınç ülseri evresi arasında yapılan Ki-Kare testi sonucuna göre, NRS2002 skoru ile basınç ülseri evresi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($p=0,001 < \alpha=0,05$).

Araştırmada albümin değerleri ile basınç yaralanması evresi arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki saptanmış olup albümin değerleri daha düşük olan

hastalarda basınç yaralanması evresi yüksek saptanmıştır ($p<0,05$)(Tablo 5).

Yapılan istatistiksel analizlerde basınç yaralanması oluşumu ile YBÜ'ne yatış nedeni, enfeksiyon varlığı ve yeri, beslenme yolu, Karnofsky Performans Skoru ve C-reaktif protein (CRP) arasında anlamlı ilişki saptanmadı.

Tablo 5. Hastaların Albümin değerleri ile basınç ülseri evresi arasındaki ilişki

		Evre					Sınıflandırılmayan	Toplam	p	
		0	1	2	3	4				
Albümin	<2	N	0	0	2	0	0	0	2	0,014
		%	0	0	2.2	0	0	0	2.2	
	2-2,5	N	2	2	13	13	0	0	30	
		%	2.2	2.2	14.4	14.4	0	0	33.3	
	2,5-3	N	5	17	14	5	2	1	44	
		%	5.5	18.8	15.5	5.5	2.2	1.1	48.8	
	>3	N	2	8	1	3	0	0	14	
		%	2.2	8.8	1.1	3.3	0	0	15.5	
	Toplam	N	9	27	30	21	2	1	90	
		%	10	30	33.3	23.3	2.2	1.1	100	

Ki-Kare Hesap Değeri=29,396 ve p değeri=0,014

Hastaların Albümin değerleri ile basınç ülseri evresi arasında yapılan Ki-Kare testi sonucuna göre, albümin değerleri ile basınç ülseri evresi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($p=0,014 < \alpha=0,05$).

4. Tartışma

Literatüre bakıldığında YBÜ'de yatan hastaların değerlendirildiği çalışmalarda basınç yaralanması

sıklığına dair farklı sonuçlar saptanmıştır. Labeau ve arkadaşları 90 ülkeden YBÜ'de yatan hastaları değerlendirdikleri çalışmada basınç yaralanması genel prevalansını %26,6 olarak saptamışlardır (Labeau vd., 2021). Yapılan başka bir çalışmada YBÜ'de takip edilen hastalarda basınç yaralanması prevalansı %9,7 saptanmıştır (Coyer vd., 2022). Yapılan bir meta analizde basınç yaralanması prevalansı %16,9-23,8 aralığında saptanmıştır

(Chaboyer vd., 2019). Yaptığımız çalışmada basınç yaralanması prevalansı %90 saptanmıştır.

Çalışmamızda basınç yaralanması prevalansının literatüre göre yüksek saptanmasının nedenlerine baktığımızda basınç yaralanması sıklığı artan yaşla beraber artış göstermektedir. Alderden ve arkadaşlarının 18 çalışmayı derledikleri çalışmada artan yaş basınç yaralanması için bağımsız bir risk faktörü olarak saptanmıştır (Alderden vd., 2017). Brezilya'da yapılan bir çalışmada yaşın basınç yaralanması oluşumunda önemli risk faktörü olduğu belirlenmiştir (Ferreira vd., 2010). 54 klinik çalışmanın derlendiği bir çalışmada yaş ile basınç yaralanmasının ilişkili olduğu saptanmıştır (Coleman vd., 2013). Cox yaptığı çalışmada yaş faktörünün basınç yaralanmaları için bağımsız ve değiştirilemez bir risk faktörü olduğunu belirtmiştir (Cox, 2017). Türkiye'de yapılan bir çalışmada basınç yaralanması sıklığı ile artan yaş arasında anlamlı ilişki saptanmıştır (Terekeci vd., 2009). Yaşlı bireylerde cilt elastikiyetinin azalması, dolaşım sorunları, immün sistemin zayıflaması gibi faktörler, basınç yaralanması riskini artırabilir. Yaşlılık, sıklıkla fonksiyonel bağımsızlığın azalması ve hareket kısıtlamalarıyla ilişkilidir. Bu durum, hastaların vücut pozisyonlarını sık değiştirememesi veya baskı noktalarına sık aralıklarla maruz kalmaları sonucunda basınç yaralanması riskini artırabilir. Bu çalışmada farklı yaş grupları yerine sadece ileri yaş grubunu kapsayan palyatif bakım hastalarının çalışmaya alınması nedeniyle basınç yaralanması prevalansı literatüre göre yüksek saptanmış olabilir.

Çalışmamıza alınan hastaların %37,8'i 0-10 gün arası, %33,3'ü 11-20 gün arası, %28,9'u 21 gün ve üzeri YBÜ'de kalmıştı. Jacg ve arkadaşları YBÜ'de takip edilen hastaları değerlendirdikleri çalışmada YBÜ'de kalış süresini basınç yaralanması gelişimiyle ilişkili olarak saptamışlardır (Jacg vd., 2021). Yapılan başka bir çalışmada YBÜ yatış süresi 7 günden uzun olan kişilerde basınç yaralanması gelişiminin daha sık görüldüğü belirlenmiştir (Eachempati vd., 2001). 17 çalışmayı içeren bir derlemede YBÜ'de basınç yaralanması gelişiminin yaş, enfeksiyon, YBÜ yatış süresi ve toplam Braden risk skoruyla yüksek oranda ilişkili olduğu saptanmıştır (Lima Serrano vd., 2017). Çalışmaya aldığımız hasta popülasyonu uzun süren YBÜ yatış sürelerine sahipti. Yoğun bakım süreçleri uzun olan bu hastaların; immobilité, dolaşım bozukluğu, malnütrisyon ve dirençli enfeksiyonlara daha fazla maruz kalması basınç yaralanmalarının bu hasta grubunda daha sık görülmesine yol açmış olabilir.

Palyatif bakım kliniklerine kabul edilen hastalarda çoklu komorbidite ve özellikle nörodejeneratif

hastalıklar sıklıkla görülür. Yapılan bir derlemede diyabetli hastalarda basınç yaralanmasının daha sık görüldüğü saptanmıştır (Lima Serrano vd., 2017). Jaul ve Menczel demans ve parkinson eşlik eden hastalarda basınç yaralanması sıklığının daha yüksek olduğunu saptamışlardır (Jaul & Menczel, 2015). Bizim çalışmamızda yapılan istatistiksel analizlerde nörodejeneratif hastalıkları (Demans, Parkinson) olan kişilerde basınç yaralanmalarının daha sık görüldüğü saptandı ($p<0,05$). Nörodejenaratif hastalıklara sahip olan hastaların bilişsel, motor, duyuşsal, otonomik ve davranışsal fonksiyonlarında ki bozulma nedeniyle çoğu zaman kendilerini ifade etmekte ve öz bakımda zorlandıkları bilinmektedir. İlerlemiş nörodejeneratif hastalığı olan kişilerde yeme ve yutma güçlüğü, mobilizasyonda azalma, kas rijiditesi veya spastisinde artış, üriner ve gaita inkontinansında artış, banyo ve kişisel bakımda azalma ve sosyal izolasyon basınç yaralanması sıklığını artıran önemli faktörlerdir. Bu nedenlerle literatürle uyumlu olacak şekilde nörodejeneratif hastalıklara sahip olan hastalarda daha sık basınç yaralanması görüldüğü ve aynı zamanda basınç yaralanması evrelerinin daha yüksek saptandığı düşünöldü.

Çalışmamızda hastaların hareket (mobilité) durumu ile basınç yaralanması oluşması arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuş olup immobil hastalarda basınç yaralanması oluşumu daha sık görölmüştür ($p<0,05$). Ayrıca hareket kısıtlılığı ile basınç yaralanması evresinin korele olarak arttığı tespit edildi ($p<0,05$). Bu çalışma, yoğun bakım ünitesinde yatan hastalarda mobilité düzeyinin, basınç yaralanması sıklığı ile doğrudan bir ilişki içinde olduğunu göstermektedir. İrlanda'da yapılan bir çalışmada mobilité ve aktivite basınç yaralanmalarının en yüksek risk belirteci olarak saptanmıştır (Moore vd., 2011). Moda ve arkadaşları yaptıkları çalışmada mobilité ve aktiviteleri farklı iki grup arasında az hareketli ve hareketli kişiler arasında basınç yaralanması sıklığı açısından fark olmadığını tespit etmişlerdir (Moda vd., 2020). Türkiye'de yapılan bir çalışmada hareket düzeyi düşük olan kişilerde daha sık basınç yaralanması tespit edilmiş ancak hareket düzeyi yüksek kişilerde de basınç yaralanmalarının geliştiğı bu nedenlerden dolayı basınç yaralanmalarından korunmak için her hastanın bireysel olarak değerlendirilmesi gerektiğı ifade edilmiştir (Avsar vd., 2023). Cox yetişkin YBÜ'de yatan 347 hastayı aldığı çalışmasında basınç yaralanmalarının yaş, YBÜ yatış süresi, hareketlilik, norepinefrin infüzyonu ve eşlik eden kardiyovasköler hastalık ile ilişkili olduğunu saptamıştır (Cox, 2011). 672 hastanın alındığı başka bir çalışmada azalmış mobilitenin basınç yaralanması sıklığıyla ilişkili olduğu saptanmıştır (Gallagher vd., 2008). Fisher ve

arkadaşları yetişkinlerde basınç yaralanmalarının yaş, erkek cinsiyet, duyuşsal algı, nem, hareketlilik, sürtünme, kesme kuvveti ve beslenme ile ilişkili olarak saptamışlardır (Fisher vd., 2004). Mobilitenin azalması, hastaların vücut pozisyonlarını sık değiştirememelerine neden olmaktadır. Bu durum, belirli noktaların basınca sürekli maruz kalmasına yol açarak basınç yaralanması oluşumunu tetikleyebilir. Bu çalışma, yoğun bakım hastalarında mobilite ile basınç yaralanması sıklığı arasındaki ilişkiyi saptayarak, hasta izleme ve bireyselleştirilmiş bakım stratejilerine odaklanmanın önemini ortaya koymaktadır. Hastaların mobilite durumlarının düzenli olarak değerlendirilmesi ve bu bilgilerin hastanın bakım planına entegre edilmesi, basınç yaralanması riskini azaltmada etkili bir strateji olacaktır.

Yoğun bakım ünitelerinde yatan hastalarda beslenme yetersizliği sık görülür ve aynı zamanda önemli bir mortalite ve morbidite nedenidir. Malnütrisyon basınç yaralanması gelişiminde önemli bir risk faktörü olarak bilinmektedir. Araştırmamıza dahil edilen hastaların NRS-2002 skoru ile basınç yaralanması evresi karşılaştırılmış ve istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu belirlenmiştir ($p<0,05$). Çalışmamızda NRS-2002 skoru artışı daha yüksek basınç yaralanması evresi ile ilişkili bulundu. Araştırmamızda albümin değerleri ile basınç yaralanması evresi arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki saptanmış olup albümin değerleri daha düşük olan hastalarda basınç yaralanması evresi yüksek saptanmıştır ($p<0,05$). Fisher ve arkadaşları yaptıkları çalışmada beslenme yetersizliğini basınç yaralanması gelişiminde önemli bir risk faktörü olarak belirlemiştir (Fisher vd., 2004). Yapılan başka bir çalışmada malnütrisyon parametrelerinin basınç yaralanması gelişimiyle ilişkili olduğu saptanmıştır (Shahin vd., 2010). Japonya'da yapılan bir çalışmada, beslenme yetersizliğinin, diğer risk faktörlerinden bağımsız olarak, basınç yaralanmaları için önemli ve güçlü bir risk faktörü olduğu belirlenmiştir. Ayrıca, hastaların beslenme durumlarının değerlendirilip uygun nütrisyonel desteğin sağlanmasının, basınç yaralanmalarının insidansını azalttığını gösterilmiştir (Iizaka vd., 2010). İtalya'da yapılan bir çalışmada YBÜ'de yatan hastalarda albümin düzeyinin basınç yaralanması oluşumunda ve iyileşmesinde bağımsız bir risk faktörü olduğu tespit edilmiştir (Serra vd., 2014). Reed ve arkadaşları yaptıkları çalışmada hastalarda basınç yaralanması oluşumunda serum albümin düzeyi düşüklüğünü bir risk faktörü olarak saptamışlardır (Reed vd., 2003). Geriatrik ve palyatif popülasyonda yapılan bir çalışmada basınç yaralanması sıklığının hastaların beslenme durumuyla ilişkili olduğu tespit edilmiştir (Neloska vd., 2016). Montalcini ve arkadaşları yaptıkları prospektif

gözlemsel çalışmada albüminin basınç yaralanması için bağımsız bir risk faktörü olduğunu belirlemiştir. Ayrıca basınç yaralanması açısından riskli hastalarda nütrisyon durumunun tespit edilerek beslenmenin optimize edilmesini önermişlerdir (Montalcini vd., 2015). Başka bir çalışmada, basınç yaralanması olan hastalarda en önemli göstergelerden birinin albümin düzeyi düşüklüğü olduğu belirlenmiştir (Gilmore vd., 1995). Hipoalbuminemi beslenme yetersizliğinin önemli belirteçlerinden biri olarak bilinmektedir. Bu çalışma, malnütrisyonun ve hipoalbumineminin yoğun bakım hastalarında basınç yaralanması sıklığı üzerinde önemli bir etkisi olduğunu göstermektedir. Malnütrisyon ve hipoalbuminemi, vücuttaki doku iyileşme yeteneğini olumsuz etkileyebilir. Beslenme durumunun yetersiz olması, hücreyel onarım süreçlerini zorlaştırabilir, bu da basınç yaralanması oluşumu riskini artırabilir. Ayrıca hipoalbuminemi, genellikle immün sistem fonksiyonları ile ilişkilidir. Bu durum, enfeksiyon riskini artırabilir ve basınç yaralanması oluşumunda kritik bir faktör olabilir. Sonuçlarımız, malnütrisyon ve hipoalbuminemi ile ilişkili olarak basınç yaralanması sıklığını azaltmak için beslenme desteği ve proaktif bakım stratejilerinin önemini vurgulamaktadır. Bu kapsamda, hastalara uygun beslenme planları uygulanması ve düzenli albümin takibi, basınç yaralanması riskini yönetmede kritik bir rol oynayabilir.

Basınç yaralanmalarının ortaya çıkışı mobilite, yetersiz beslenme, idrarını tutamama ve sınırlı tepki verme veya ağrıyı hissetme yeteneği ile karakterize edilen yüksek risk profiline kademeli olarak katkıda bulunan temel koşulları özetleyen Braden risk skoru ile ilişkilendirilmiştir. Çalışmamızda hastaların %96,7'sinde Braden risk skoru 14 ve altında olarak saptandı. Literatürle uyumlu olarak Braden risk skoruyla korele olacak şekilde çalışmamızda basınç yaralanması sıklığı ve basınç yaralanması evresi yüksek saptanmıştır ($p<0,05$). Brezilya'da YBÜ hastalarının değerlendirildiği bir çalışmada Braden Basınç Ülseri Risk Değerlendirme Ölçeğinin basınç yaralanması takibinde iyi bir risk öngörücüsü olduğu belirlenmiştir (Jansen vd., 2020). Huang ve arkadaşları 1973-2020 yılları arasında yayınlanmış olan çalışmaları değerlendirdikleri meta analizde Braden Basınç Ülseri Risk Değerlendirme Ölçeğinin basınç yaralanmalarını öngörmede orta derecede geçerliliğe sahip olduğunu ve kesme değerini (cutt-off) 18 olarak belirlemiştir (Huang vd., 2021). Yoğun bakım hastalarının değerlendirildiği başka bir çalışmada Braden Basınç Ülseri Risk Değerlendirme Ölçeği basınç yaralanması risk değerlendirmesinde güvenilir ve geçerli bir ölçek olarak saptanmıştır (Adibelli & Korkmaz, 2019). Bu çalışma, Braden Basınç Ülseri Risk Değerlendirme Ölçeği kullanılarak

yapılan değerlendirmelerin, YBÜ'de yatan hastalarda basınç yaralanması gelişme riskini doğru bir şekilde tahmin ettiğini göstermektedir. Çalışmamız, Braden Basınç Ülseri Risk Değerlendirme Ölçeği'nin klinik uygulamada etkin kullanımının, basınç yaralanması insidansını azaltmak ve hasta bakımında kaliteyi artırmak için faydalı olacağını desteklemektedir.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırma retrospektif olması nedeniyle, veri toplamada basınç yaralanması üzerinde etkili olabilecek bazı risk faktörlerinin çalışmada değerlendirilememesi ve örneklem sayısının sınırlı olması çalışmanın temel sınırlılıkları arasında yer almaktadır

5. Sonuç ve Öneriler

Bu çalışma yoğun bakımda takip edilen palyatif bakım hastalarında basınç yaralanması sıklığının malnütrisyon, mobilite, hipoalbuminemi ve nörodejeneratif hastalıklarla güçlü bir şekilde ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır. Yoğun bakımda takip edilen palyatif bakım hastalarında basınç yaralanması insidansını azaltmak için bireyselleştirilmiş bir tedavi ve takip programı gerekmektedir. Bu sonuçlara göre YBÜ'de takip edilen hastalarda hasta izleme protokollerinin güçlendirilmesi, beslenme desteklerinin sağlanması ve mobiliteyi artırmaya yönelik rehabilitasyon programları gibi klinik uygulamalarda iyileştirmeler yapılmalıdır. Ayrıca çalışmamız literatürle uyumlu olarak NRS-2002 ve Braden Basınç Ülseri Risk Değerlendirme Ölçeğinin hastaların takip ve tedavisinde etkin kullanımının basınç yaralanmalarının önlenmesi ve tedavisinde önemli katkılar sunacağını göstermektedir.

Çıkar Çatışması: Çıkar çatışması yoktur.

Finansal Destek: Finansal veya kurumsal destek alınmamıştır.

Yazarlık Katkısı: Çalışmanın fikri veya tasarımı: RB, ŞS; Veri toplama: RB, ŞS; Veri analizi ve yorumlama: RB, ŞS; Kaynak tarama: RB, ŞS; Makalenin yazımı ve eleştirel kontrol: RB, ŞS.

Teşekkür: Çalışmaya katılım sağlayan hastalara teşekkür ederiz.

Kaynaklar

Adibelli, S., & Korkmaz, F. (2019). Pressure injury risk assessment in intensive care units: comparison of the reliability and predictive validity of the Braden and Jackson/Cubbin scales. *Journal of clinical nursing*,

28(23-24), 4595-4605. <https://doi.org/10.1111/jocn.14968>.

Alderden, J., Rondinelli, J., & Whitney, J. (2017). Risk factors for pressure injuries among critical care patients: a systematic review. *International journal of nursing studies*, 71, 97-114. <https://doi.org/10.1016/j.ijnurstu.2017.03.012>.

Avsar, P., Budri, A., & Moore, Z. (2022). Developing algorithm based on activity and mobility for pressure ulcer risk among older adult residents: implications for evidence-based practice. *Worldviews on Evidence-Based Nursing*, 19(2), 112-120. <https://doi.org/10.1111/wvn.12545>.

Beeckman, D., Schoonhoven, L., & Defloor, T. (2007). EPUAP classification system for pressure ulcers: European reliability study. *Journal of advanced nursing*, 60(6), 682-691. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2648.2007.04474.x>.

Bergstrom, N. (1987). The Braden Scale for predicting pressure sore risk. *Nurs res*, 36(4), 205-210. <https://doi.org/10.1097/00006199-198707000-00002>.

Chaboyer, W., Thalib, L., & Lin, F. (2019). Incidence and prevalence of pressure injuries in adult intensive care patients: a systematic review and Metaanalysis. *Australian Critical Care*, 32, S1-S2. <https://doi.org/10.1016/j.aucc.2018.11.008>.

Coleman, S., Gorecki, C., & Nixon, J. (2013). Patient risk factors for pressure ulcer development: systematic review. *International journal of nursing studies*, 50(7), 974-1003. <https://doi.org/10.1016/j.ijnurstu.2012.11.019>.

Cox, J. (2011). Predictors of pressure ulcers in adult critical care patients. *American journal of critical care*, 20(5), 364-375. <https://doi.org/10.4037/ajcc2011696>.

Cox, J. (2017). Pressure injury risk factors in adult critical care patients: a review of the literature. *Ostomy/woundmanagement*, 63(11),30-43. <https://doi.org/10.25270/owm.2017.11.3043>.

Cox, J., Edsberg, L. E., & VanGilder, C. A. (2022). Pressure injuries in critical care patients in US hospitals: results of the International Pressure Ulcer Prevalence Survey. *Journal of Wound Ostomy & Continence Nursing*, 49(1), 21-28. <https://doi.org/10.1097/WON.0000000000000884>.

Coyer, F., Chaboyer, W., & Blot, S. (2022). Pressure injury prevalence in Australian intensive care units: A secondary analysis. *Australian Critical Care*, 35(6), 701-708. <https://doi.org/10.1016/j.aucc.2021.09.004>.

- Eachempati, S. R., Hydo, L. J., & Barie, P. S. (2001). Factors influencing the development of decubitus ulcers in critically ill surgical patients. *Critical care medicine*, 29(9), 1678-1682. <https://doi.org/10.1016/j.aucc.2020.12.001>.
- Ferreira, J.M.C., Nagaoka, C., & Ferreira, M. (2010). Pressure Ulcer Risk Factors Among the Elderly Living in Long-term Institutions. *Wounds: a compendium of clinical research and practice*, 22(4), 106-113. PMID: 25901957.
- Fisher, A. R., Wells, G., & Harrison, M. B. (2004). Factors associated with pressure ulcers in adults in acute care hospitals. *Advances in skin & wound care*, 17(2), 80-90. <https://doi.org/10.1097/00129334-200403000-00007>.
- Gallagher, P., Barry, P., & O'Connor, M. (2008). Prevalence of pressure ulcers in three university teaching hospitals in Ireland. *Journal of tissue viability*, 17(4), 103-109. <https://doi.org/10.1016/j.jtv.2008.06.002>.
- Gilmore, S. A., Robinson, G., & Raymond, J. (1995). Clinical indicators associated with unintentional weight loss and pressure ulcers in elderly residents of nursing facilities. *Journal of the American Dietetic Association*, 95(9), 984-992. [https://doi.org/10.1016/S0002-8223\(95\)00269-1](https://doi.org/10.1016/S0002-8223(95)00269-1).
- Huang, C.M.Y., & Han, L. (2021). Predictive validity of the Braden scale for pressure injury risk assessment in adults: a systematic review and meta-analysis. *Nursing open*, 8(5), 2194-2207. <https://doi.org/10.1002/nop2.944>.
- Iizaka, S., Okuwa, M., & Sanada, H. (2010). The impact of malnutrition and nutrition-related factors on the development and severity of pressure ulcers in older patients receiving home care. *Clinical Nutrition*, 29(1), 47-53. <https://doi.org/10.1016/j.clnu.2009.09.015>.
- Jacq, G., Valera, S., & Michel, P. (2021). Prevalence of pressure injuries among critically ill patients and factors associated with their occurrence in the intensive care unit: The PRESSURE study. *Australian Critical Care*, 34(5), 411-418. DOI:10.1016/j.aucc.2020.12.001.
- Jansen, R. C. S., Silva, K. B. D. A., & Moura, M. E. S. (2020). Braden Scale in pressure ulcer risk assessment. *Revista brasileira de enfermagem*, 73(6), e20190413. <https://doi.org/10.1590/0034-7167-2019-0413>.
- Jaul, E., & Menczel, J. (2015). A comparative, descriptive study of systemic factors and survival in elderly patients with sacral pressure ulcers. *Ostomy/wound management*, 61(3), 20-26. PMID: 25751847.
- Kondrup, J., Rasmussen, H. H., & Stanga, Z., ESPEN Working Group. (2003). Nutritional risk screening (NRS 2002): a new method based on an analysis of controlled clinical trials. *Clinical nutrition*, 22(3), 321-336. [https://doi.org/10.1016/S0261-5614\(02\)00214-5](https://doi.org/10.1016/S0261-5614(02)00214-5).
- Kottner, J., Cuddigan, J., & Haesler, E. (2019). Prevention and treatment of pressure ulcers/injuries: The protocol for the second update of the international Clinical Practice Guideline 2019. *Journal of tissue viability*, 28(2), 51-58. <https://doi.org/10.1016/j.jtv.2019.03.007>.
- Labeau, S. O., Afonso, E., & Brett, S. J., DecubICUs Study Team. (2021). Correction to: Prevalence, associated factors and outcomes of pressure injuries in adult intensive care unit patients: the DecubICUs study. *Intensive care medicine*, 47(4), 503-520. <https://doi.org/10.1007/s00134-020-06234-9>.
- Moda, V.B., A., Moore, Z., & Avsar, P. (2020). Impaired mobility and pressure ulcer development in older adults: Excess movement and too little movement—Two sides of the one coin?. *Journal of Clinical Nursing*, 29(15-16), 2927-2944. <https://doi.org/10.1111/jocn.15366>.
- Mondragon, N., & Zito PM.(2023) Pressure Injury. StatPearls Publishing.
- Montalcini, T., Moraca, M., & Pujia, A. (2015). Nutritional parameters predicting pressure ulcers and short-term mortality in patients with minimal conscious state as a result of traumatic and non-traumatic acquired brain injury. *Journal of translational medicine*, 13, 1-8. <https://doi.org/10.1186/s12967-015-0571-3>.
- Moore, Z., Cowman, S., & Conroy, R. M. (2011). A randomised controlled clinical trial of repositioning, using the 30 tilt, for the prevention of pressure ulcers. *Journal of clinical nursing*, 20(17-18), 2633-2644. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2702.2010.03689.x>.
- Munoz, N., Posthauer, M. E., & Haesler, E. (2020). The role of nutrition for pressure injury prevention and healing: the 2019 international clinical practice guideline recommendations. *Advances in skin & wound care*, 33(3), 123-136. <https://doi.org/10.1097/01.ASW.0000653144.90739.a.d>.
- Neloska, L., Damevska, K., & Kostov, M. (2016). The association between malnutrition and pressure ulcers in elderly in long-term care facility. *Open access*

Macedonian journal of medical sciences, 4(3), 423.
<https://doi.org/10.3889/oamjms.2016.078>.

Péus, D., Newcomb, N., & Hofer, S. (2013). Appraisal of the Karnofsky Performance Status and proposal of a simple algorithmic system for its evaluation. *BMC medical informatics and decision making*, 13, 1-7.
<https://doi.org/10.1186/1472-6947-13-72>.

Reed, R. L., Hepburn, K., & McKnight, P. (2003). Low serum albumin levels, confusion, and fecal incontinence: are these risk factors for pressure ulcers in mobility-impaired hospitalized adults?. *Gerontology*, 49(4), 255-259. <https://doi.org/10.1159/000072742>.

Serra, R., Caroleo, S., & de Franciscis, S. (2014). Low serum albumin level as an independent risk factor for the onset of pressure ulcers in intensive care unit patients. *International Wound Journal*, 11(5), 550-553.
<https://doi.org/10.1111/iwj.12261>.

Serrano, M. L., Méndez, M. G., & Rodríguez, J. L. (2017). Risk factors for pressure ulcer development in Intensive Care Units: A systematic review. *Medicina Intensiva (English Edition)*, 41(6), 339-346.
<https://doi.org/10.1097/00003246-200109000-00007>.

Shahin, E. S., Meijers, J. M. M., & Dassen, T. (2010). The relationship between malnutrition parameters and pressure ulcers in hospitals and nursing homes. *Nutrition*, 26(9), 886-889.
<https://doi.org/10.1016/j.nut.2009.12.004>.

Terekeci, H., Kucukardali, Y., & Öktenli, Ç. (2009). Risk assessment study of the pressure ulcers in intensive care unit patients. *European Journal of Internal Medicine*, 20(4), 394-397.
<https://doi.org/10.1016/j.ejim.2008.07.021>.

Türkiye'de Palyatif Bakım Konusunda Yapılan Lisansüstü Tezlerin İncelenmesi: Sistematiik Derleme

A Systematic Review of Postgraduate Theses on Palliative Care in Türkiye

Canan Arslan^{a*} Hicran Yıldız^b

^a Öğr. Gör., İstanbul Topkapı Üniversitesi, Plato Meslek Yüksekokulu, Tıbbi Hizmetler ve Teknikler Bölümü, Ameliyathane Hizmetleri Programı, İstanbul, Türkiye

^b Prof. Dr., Uludağ Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Fakültesi, İç Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı, Bursa, Türkiye

ÖZ

Giriş ve Amaç: Araştırmanın amacı Türkiye'de, 2013-2023 yılları arasında palyatif bakım konusunda yapılan lisansüstü tezlerin sistematiik olarak incelenmesidir.

Gereç ve Yöntem: Çalışmada, Ulusal Tez Merkezine kayıtlı tezler 10 Ocak-30 Ocak 2024 tarihleri arasında Türkçe "palyatif bakım" ve "hemşirelik" sözcükleri kullanılarak tarandı. Veri tabanına kayıtlı ve araştırmanın yapıldığı tarih aralığını içeren 97 lisansüstü tez değerlendirmeye alındı. Bunlar arasından dâhil edilme kriterlerine uyan 32 tez PICO(S) modeli ve PRISMA kontrol listesi aracılığı ile incelendi.

Bulgular: Türkiye'de 2013-2023 yılları arasında dahil edilme kriterlerine uyan hemşirelik alanında palyatif bakım konusunda yapılan 32 tez olduğu belirlendi. Tezlerin %75'i yüksek lisans tezi, %25'i doktora tezi; %21.87'si tanımlayıcı, %15.62'si yarı deneysel, %21.87'si randomize kontrollü araştırma tipindeydi. Tezlerin %50'sinin yetişkin palyatif bakım hastalarında, %37.5'inin palyatif bakım hasta yakınlarında, %9.37'sinin palyatif bakım servisinde çalışan hemşirelerle yapıldığı belirlendi.

Sonuç: Hemşirelik alanında yapılan lisansüstü tezlerde palyatif bakımın farklı hemşirelik anabilim dalları tarafından hasta / hasta yakını / hemşire açısından farklı boyutları ile ele alındığı ve yapılan çalışmaların sayısının son yıllarda arttığı görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Hemşirelik; palyatif bakım; lisansüstü.

ABSTRACT

Background/Objective: The purpose of this study is to systematically review postgraduate theses on palliative care conducted in Turkey between 2013 and 2023.

Material and Methods: In this study, theses registered in the National Thesis Center were scanned between January 10 and January 30, 2024, using the Turkish keywords "palliative care" and "nursing." 97 postgraduate theses registered in the database and covering the date range in which the research was conducted were evaluated. Among these, 32 theses that met the inclusion criteria were examined using the PICO(S) model and the PRISMA checklist.

Results: It was determined that there were 32 theses in the field of nursing related to palliative care in Turkey between 2013 and 2023 that met the inclusion criteria. Of these theses, 75% were master's theses and 25% were doctoral dissertations. Of the theses, 75% were master's theses, 25% were doctoral theses, 21.87% were descriptive, 15.62% were quasi-experimental, and 21.87% were randomized controlled research. It was determined that 50% of the theses were made on adult palliative care patients, 37.5% were made on relatives of palliative care patients, and 9.37% were made on nurses working in the palliative care service.

Conclusion: In postgraduate theses in the field of nursing, it is seen that palliative care is addressed in different dimensions from the perspective of the patient / patient relative / nurse by different nursing departments and the number of studies has increased in recent years.

Keywords: Nursing; palliative care; graduate.

Çalışma 2. Uluslararası Hemşirelikte Palyatif Bakım Kongresinde sözel bildiri olarak sunulmuştur.

*Sorumlu Yazar/Corresponding Author: Canan Arslan

E-posta: cananarslan53@gmail.com

Başvuru/Received: 16 Ekim 2024

Kabul/Accepted: 24 Aralık 2024

Yayın/Publication Date: 29 Aralık 2024

1. Giriş

Dünya nüfusunun yaşlanması ve kanser gibi bulaşıcı olmayan hastalıklardaki artışlar nedeniyle palyatif bakım ihtiyacı hızla artmaktadır. 2060 yılına kadar yaşam sonu palyatif bakım ihtiyacının iki katına çıkması beklenmektedir (Global Atlas of Palliative Care, 2020). Palyatif bakım, yaşamı tehdit eden hastalıklarla karşı karşıya olan hasta ve ailesinin fiziksel, manevi, psikososyal sorunlarını erken tanıyıp değerlendirerek, bu sorunları tedavi etmeyi ve acıyı azaltarak yaşam kalitelerini artırmayı hedefleyen bir yaklaşımdır (WHO, 2020). Palyatif bakımda, yaşam süresini uzatmaya ya da ölümü geciktirmeye veya hızlandırmaya değil, hasta ve ailesi için mümkün olan en iyi yaşam kalitesinin sağlanmasına odaklanılmaktadır (Uslu ve Terzioğlu, 2015; Lorenz ve ark., 2008). Dünya çapında, her yıl 56 milyondan fazla kişinin palyatif bakıma ihtiyacının olduğu tahmin edilmektedir (Global Atlas of Palliative Care, 2020). Palyatif bakıma ihtiyaç duyan hastaların yaklaşık %40'ı 70 yaş ve üstü, %27'si 50-69 yaşları arasındadır (Çelik ve Koç, 2021). Yetişkinler arasında (20 yaş ve üstü), palyatif bakım ihtiyacının %68,9'u bulaşıcı olmayan bir hastalıkla ilişkilidir. Yetişkin palyatif bakım ihtiyacı olan hastaların büyük bölümünde, bu ihtiyacın ortaya çıkmasına neden olan hastalık kanserdir. Ancak, palyatif bakım ihtiyacının %70'inden fazlası HIV, serebrovasküler hastalıklar ve demans gibi diğer hastalıklara bağlı ortaya çıkmaktadır. (Global Atlas of Palliative Care, 2020).

Palyatif bakımda karşılaşılan sorunlar, hastanın yatışından tıbbi tedavinin sınırlarının belirlenmesine ve sağlanan hizmetin maliyetine kadar geniş bir alanı kapsamaktadır (Akın Korhan ve ark., 2019). Bu sorunlar hasta ve ailelerinde yeterli farkındalığın olmaması (Madenoğlu Kıvanç, 2017), kaynak yetersizliği, mevcut kaynaklara erişimde karşılaşılan engeller nedeniyle kaliteli bakım sağlanamaması, sağlık profesyonellerinin zaman kısıtlılığı nedeniyle hastalarla daha az iletişim kurması (Akın Korhan ve ark., 2019), ölüm karşısında çaresizlik hissi, toplumun ölüm konusunu konuşmaktan kaçınması ve sağlık personelinin ölmekte olan hastaların bakımıyla ilgili eğitim almamış olması gibi durumlar olarak sıralanabilir (Işıkhan, 2016).

Palyatif bakım hizmetinin etkili sunulabilmesi, hastaların temel fiziksel, sosyal ve psikososyal ihtiyaçlarını karşılayan çok disiplinli bir ekibin varlığına bağlıdır. Hemşireler, bu ekibin en önemli üyelerinden biridir (Reville ve ark., 2009; Filiz ve Dikmen, 2017) Palyatif bakım hemşireleri, hastanın ve ailesinin fiziksel, duygusal ve ruhsal gereksinimleri doğrultusunda bütüncül ve kapsamlı bir bakım hizmeti sunmaktadır (Hagan ve ark., 2018; Tuna ve ark., 2018; Saygılı ve Çelik, 2020). Hasta ve ailesine sunulan kaliteli bakım hizmeti, hastaların hastanede kalış süresinin azalmasına, iyileşme hızının artmasına, semptom kontrolünün daha iyi sağlanmasına, öz bakım gücünün artmasına, tedaviye bağlı komplikasyon/yan etkilerin önlenmesine, komplikasyon/yan etki geliştiğinde ise erken saptanmasına ve tedavi edilmesine, mortalite oranlarının ve bakım maliyetlerinin azalmasına katkı sağlamaktadır (Aylaz ve Erci, 2010; Karadağ ve Uçan, 2012; Sunde ve ark., 2013; Özçelik ve ark., 2014; Elayan ve Ahmad, 2017).

Hemşirelik bakımı tedavinin başarısını etkileyen önemli bir faktördür (Goldberg ve Rickler, 2011). Hastalara sunulan palyatif bakım kalitesinin artırılmasında, hemşirelik alanında yapılan lisansüstü tezlerin önemli bir katkısı vardır. Özellikle, bilgi birikiminin nispeten az olduğu palyatif bakım gibi alanlarda bu katkıya daha fazla ihtiyaç duyulmaktadır. Bu sistematik derleme çalışması, Türkiye'de, 2013-2023 yılları arasında palyatif bakım konusunda yapılan lisansüstü tezlerin incelenmesi amacıyla yapıldı.

2. Gereç ve Yöntem

Palyatif bakım alanında Türkiye'de 2013-2023 yılları arasında hemşireler tarafından yapılan lisansüstü çalışmalarda aşağıdaki araştırma sorularına yanıt arandı:

1. Hemşireler tarafından palyatif bakım ile ilgili yapılan araştırma konuları nelerdir?

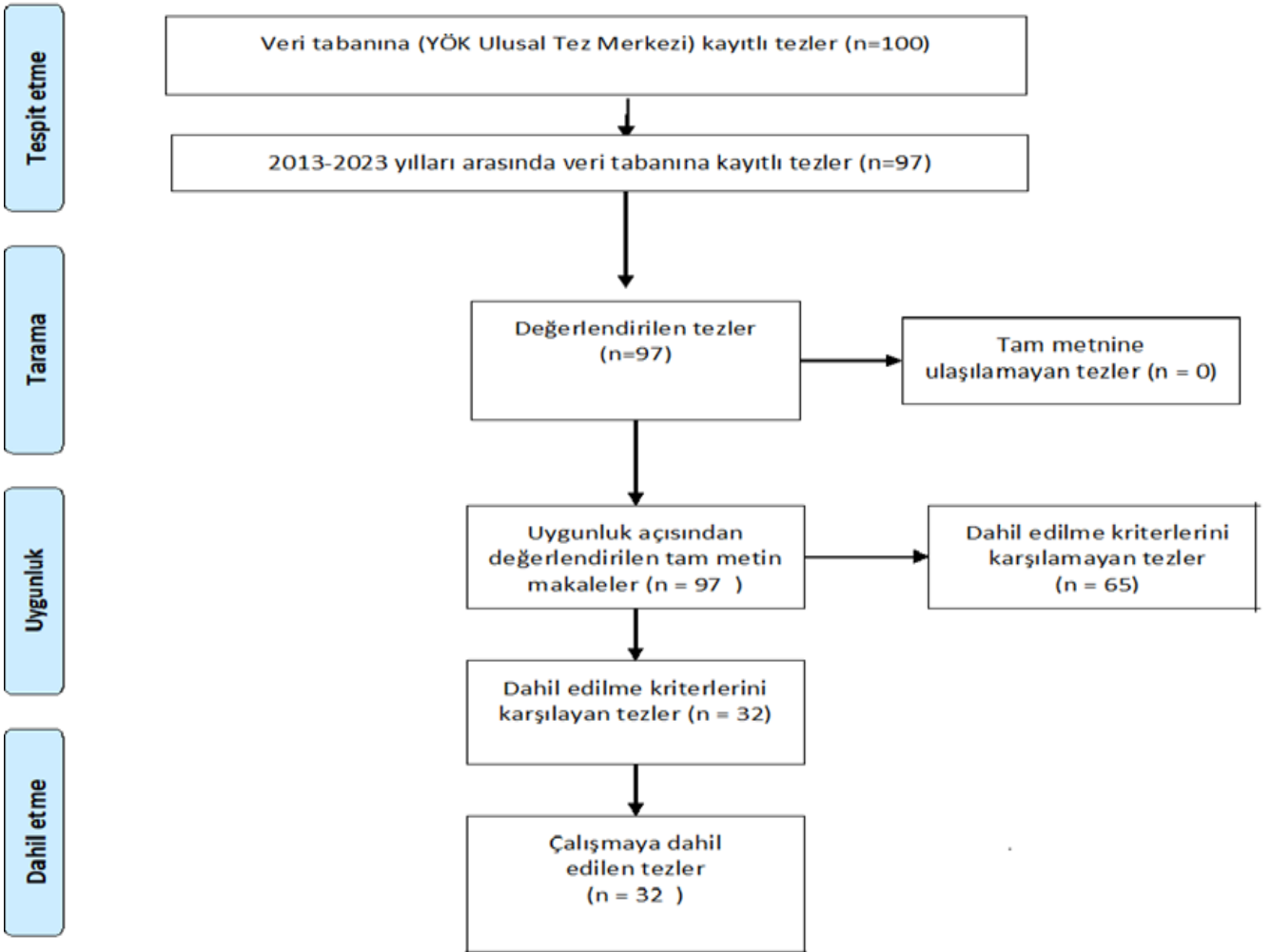
2. Hemşireler tarafından palyatif bakım ile ilgili yapılan lisansüstü çalışmalarda kullanılan araştırma yöntemleri nelerdir?

Tablo 1. Dahil Edilme ve Dışlama Kriterleri

Dahil Edilme Kriterleri	Dışlanma Kriterleri
- Hemşirelik alanında yapılmış olma - Nicel nitelikte olma	- Hemşirelik alanı dışında yapılmış olma - Nitel çalışmalar - Sistematik derlemeler - Ölçek geliştirme çalışmaları - Türkçe geçerlilik ve güvenilirlik çalışmaları
- Tam metni yayımlanmış olma/Yazar tarafından kısıtlanmamış olma - Yetişkin palyatif bakım hastaları ve/veya yetişkin palyatif bakım hasta yakınları ve/veya yetişkin palyatif bakım servislerinde çalışan hemşireler üzerinde yapılmış olma	- Tam metni yayımlanmış olmama/Yazar tarafından kısıtlanmış olma - Pediatrik palyatif bakım hastaları ve/veya pediatrik palyatif bakım hasta yakınları ve/veya pediatrik palyatif bakım servislerinde çalışan hemşireler üzerinde yapılmış olma - Yetişkin palyatif bakım servislerinde çalışan ebeler/hekimler üzerinde yapılmış olma - Yetişkin palyatif bakım servisleri dışında yapılmış olma
- Türkçe dilinde yayınlanmış olma - 2013-2023 yılları arasında yayınlanmış olma	- Türkçe dışında başka bir dilde yayınlanmış olma - 2013 yılından önce yayınlanmış olma

Ulusal Tez Merkezine kayıtlı tezler 10 Ocak-30 Ocak 2024 tarihleri arasında Türkçe "palyatif bakım" ve "hemşirelik" sözcükleri kullanılarak tarandı. Veri tabanına kayıtlı 100 tezdten araştırmanın yapıldığı tarih aralığını içeren 97 lisansüstü tez değerlendirmeye

alındı. Ulaşılan tezler dâhil edilme-dışlanma kriterlerine göre değerlendirildi (Tablo 1). Bu kriterleri karşılayan 32 tez çalışmaya dahil edildi. Çalışmaya dahil edilen tezler, PICO(S) modeli ve PRISMA kontrol listesi aracılığı ile incelendi (Şekil 1).

Şekil 1. PRISMA Akış Şeması

3. Bulgular

Başlangıçta belirlenen 97 çalışmadan dahil edilme kriterlerini karşılayan 32 tanesi çalışmaya dahil edildi (Tablo 2). Araştırma kapsamına alınan tezlerin %75'i (n=24) yüksek lisans, %25'i (n=8) doktora tezidir (Tablo 3 ve Tablo 4). Tezler yıllarına göre incelendiğinde; %25'nin (n=8)'nin 2023 yılında yapıldığı ve palyatif bakım konusunda yapılan tez sayısının yıllar bazında giderek artış gösterdiği saptandı. Araştırma tiplerine göre lisansüstü tezlerin %21.87'si tanımlayıcı (n=7), %15.62'si yarı deneysel (n=5), %21.87'si randomize kontrollü (n=7), %15.62'si (n=5) tanımlayıcı ve kesitsel, %9.37'si (n=3) deneysel, %6.25'i kesitsel (n=2), %3.12'si tanımlayıcı ve ilişki arayıcı (n=1), %3.12'si tanımlayıcı, kesitsel ve ilişki

(n=1), %3.12'si randomize plasebo kontrollü (n=1) çalışmadır. Doktora çalışmalarının tamamında (n=8), yüksek lisans çalışmalarının %58,34'ünde (n=14) güç analizi/güven aralığı belirlendiği saptandı. Tezlerin örneklem grupları incelendiğinde; %50'sinin yetişkin palyatif bakım hastalarında (n=16) yapıldığı belirlendi. Palyatif bakım hastaları ile yapılan çalışmalarda ağrı, yorgunluk, uyku kalitesi, dispne, basınç yarası, konstipasyon, yalnızlık, anksiyete gibi semptomlar; palyatif bakım hasta yakınları ile yapılan çalışmalarda psikososyal sorunlar, stres, bakım yükü, yaşam kalitesi, tükenmişlik, kaygı düzeyi, uyku kalitesi, depresyon ve anksiyete; palyatif bakım servisinde çalışan hemşireler ile yapılan çalışmalarda ise yaşam sonu bakıma yönelik tutumlar, tele hemşirelik ve hemşirelerin yaşadığı zorlukların ele alındığı saptandı.

Tablo 2. Lisansüstü tezlerin özelliklerine göre dağılımı Özellikler

	Doktora		Yüksek Lisans		Toplam	
	n	%	n	%	n	%
Tezin Yayın Yılı						
2013-2014	-	-	-	-	-	-
2015-2016	-	-	3	9.375	3	9.375
2017-2018	1	3.125	1	3.125	2	6.125
2019-2020	4	12.5	6	18.75	10	31.25
2021-2022	1	3.125	8	25	9	28.125
2023	2	6.25	6	18.75	8	25
Anabilim Dalı						
İç Hastalıkları Hemşireliği	6	18.75	5	15.625	11	34.375
Cerrahi Hastalıkları Hemşireliği	-	-	1	3.125	1	3.125
Psikiyatri Hemşireliği	-	-	1	3.125	1	3.125
Halk Sağlığı Hemşireliği	1	3.125	1	3.125	2	6.25
Hemşirelik Esasları	1	3.125	6	18.75	7	21.875
Hemşirelik	-	-	10	31.25	10	31.25
Araştırma Yöntemi						
Yarı Deneysel	1	3.125	4	12.5	5	15.625
Deneysel (randomize kontrollü, randomize plasebo kontrollü)	7	21.875	4	12.5	11	34.375
Tanımlayıcı (kesitsel, ilişki arayıcı)	-	-	16	50	16	50
Güç Analizi/Güven Aralığı						
Var	8	10,41	14	58,34	22	68,75
Yok	0	0	10	41,66	10	31,25
Araştırma Örneklemi						
Hasta	7	21.875	9	28.125	16	50
Hasta Yakını/ Bakım vericiler	-	-	12	37.5	12	37.5
Hemşireler	1	3.125	2	6.25	3	9.375
Hasta/Hasta Yakını/Hemşire	-	-	1	3.125	1	3.125
Araştırma Yeri						
Hastane (Palyatif bakım servisi)	8	25	24	75	32	100
TOPLAM	8	25	24	75	32	100

Tablo 3. Türkiye’de palyatif bakım alanında 2013-2023 yılları arasında yapılan yüksek lisans tezleri

Yazar, Yıl, Şehir	Program/Alan	Çalışmanın Adı	Çalışma Türü	Örneklem	Güven Aralığı	Girişim	Ölçüm aracı	Sonuç
Yasemin Çıracı, 2015, Trabzon	İç Hastalıkları Hemşireliği	Onkoloji hastalarında yalnızlık duygusu	Tanımlayıcı ve kesitsel	Hastalar (n=55)	-	-	-Hasta Bilgi Formu - UCLA Yalnızlık Ölçeği	Son dönem kanser hastaları yüksek oranda yalnızlık duygusu yaşamaktadır.
Gizem Gürakan, 2016, İzmir	İç Hastalıkları Hemşireliği	Palyatif bakım alan kanser hastalarında aromaterapi sırt masajının ağrı şiddeti ve plazma beta endorfin düzeyine etkisi	Deneysel	Hastalar (n=31) (11 aromaterapi, 10 masaj ve 10 kontrol grubu)	-	-Aromaterapi -Masaj	-Hasta Tanıtım Formu -Sayısal Ağrı Skalası -ECOG Performans Durumu Skalası - Brief Ağrı Envanteri	Palyatif bakım alan kanser hastalarında aromaterapi ile sırt masajının ağrı şiddetini azaltmakta ve plazma beta-endorfin düzeyini arttırmaktadır.
Fatima Özdemir, 2016, İstanbul	Hemşirelik	Palyatif bakım alan hastaların yakınlarının yaşadıkları psikososyal sorunlar ile dini başa çıkma tarzları arasındaki ilişkinin incelenmesi	Tanımlayıcı	Hasta yakınları (n=76)	-	-	- Hasta Yakınlarına Yönelik Anket Formu - Hastane Anksiyete Depresyon Ölçeği - Dini Başa Çıkma Tarzları Ölçeği	Palyatif bakım hasta yakınlarında anksiyete arttıkça, depresif belirtilerde artmaktadır. Ayrıca, anksiyete arttıkça, olumlu dini baş etme düzeyi artmaktadır.
Özge Çetin, 2018, Manisa	Psikiyatri Hemşireliği	Psikoeğitimin palyatif bakım vericilerin stresle baş etme ve yaşam kalitesi üzerine etkisi	Yarı deneysel	Bakım vericiler (n=40)	%95 güven aralığı	-Psikoeğitim	- Bakım verici Tanıtım Formu - Yaşam Kalitesi Formu (SF-36) - Stresle Baş Etme Ölçeği	Bakım vericilere uygulanan psikoeğitim yaşam kalitesini ve stresle baş etme gücünü yükseltmektedir.
Gülçin Ekici Kocakafa, 2019, İstanbul	Hemşirelik	Palyatif bakım ünitesinde yatan hastalara bakım veren hasta yakınlarının bakım verme yüklerinin belirlenmesi	Tanımlayıcı ve ilişki arayıcı	Hasta yakınları (n=100)	-	-	- Bakım Veren Birey Ve Hastaya İlişkin Bilgi Formu - Bakım Verme Yükü Ölçeği	Palyatif bakım hasta yakınlarının bakım verme sürelerinin artması, sosyal güvencelerinin olmaması, evde hasta dışında bakımına ihtiyaç duyan kişi sayısının artması, bakım verme sürecinde aile içi dinamiklerinin olumsuz etkilenmesi ve hastanın kilosu artması sonucu bakım verme yükü artmaktadır.
Hilal Hatice Yapar, 2019, İstanbul	Hemşirelik	Palyatif bakım hemşirelerinin yaşam sonu bakıma yönelik tutum ve davranışlarının incelenmesi	Tanımlayıcı	Hemşireler (n=171)	-	-	- Kişisel Bilgi Formu - Frommelt Ölmekte Olan Bireye Bakım Vermeye İlişkin Tutum Ölçeği	Yaşam sonu bakıma yönelik bilgi aldıklarını ifade etmelerine rağmen hemşirelerin bu konudaki bilgilerinin yeterli değildir. Hizmet içi eğitim alan hemşirelerin çoğunda yaşam sonu bakıma yönelik bilgi düzeyleri daha iyidir.
Serkan Budak, 2019, Balıkesir	Hastalıkları Hemşireliği	Palyatif bakım alan PEG (Perkütan endoskopik gastrostomi) ve NG(Nazogastrik) li hastalara bakım verenlerin bakım yükü ve yaşam kalitesinin incelenmesi	Tanımlayıcı	Bakım vericiler (n=56)	-	-	- Genel Bilgi Formu, - Zarit Bakım Yükü Ölçeği - SF-36 Yaşam Kalitesi Ölçeği	Palyatif bakım alan PEG'li hastaların bakım verenlerinde bakım yükü yaşam kalitesinin ağrı alt boyutu hariç diğer tüm alt boyutları ve toplam yaşam kalitesini etkilemektedir.
Özge Uçar, 2019, Zonguldak	Cerrahi Hastalıkları Hemşireliği	Basınç yarasının bakımında plateletten zengin plazma jel ve serum fizyolojik ile yapılan pansumanların iyileşme süreci ve maliyet açısından karşılaştırılması	Randomize Kontrollü Deneysel	Hasta (n=60) (30 kontrol, 30 deney)	-	- PRP jel ile gaz pansuman uygulaması	- Hasta Bilgi Formu - Norton Aktivite Skoru - Barthel Aktivite Skoru - Ağrı Skalası - Glaskow Koma Skalası - Basınç Yarası Evreleme Ölçeği	Basınç yaralarını iyileştirmede PRP jel ile yapılan pansumanı, geleneksel yöntem olan SF ile gazlı bez pansumanına göre daha olumlu etkilere sahiptir ve maliyeti daha düşüktür.
Özlem Duman, 2020, Samsun	Hemşirelik	Hasta yakınlarının palyatif bakıma ilişkin görüşlerinin bakım verici yüküne etkisi	Tanımlayıcı	Hasta yakınları (n=111)	%95 güven aralığı	-	- Hasta Tanıtım Formu - Hasta Yakını Anket Formu - Zarit Bakım Verme Yükü Ölçeği	Hasta yakınlarının palyatif bakıma ilişkin görüşleri bakım verici yükünü anlamlı derecede etkilemediği belirlenmiştir. Ancak, hasta yakınlarının hastalarının hastanede huzurlu olduğuna ilişkin düşünceleri bakım verici yükünü etkilemektedir.
Ayşegül Yaman, 2020, İstanbul	Hemşirelik	Palyatif bakım vericilerine uygulanan gevşeme egzersizlerinin bakım verme yükü, tükenmişlik ve kaygı düzeyleri üzerine etkisi	Yarı-deneysel	Bakım verenler (n=60)	%95 güven aralığı	-Gevşeme egzersizi	- Bakım Verici Bilgi Formu - Maslach Tükenmişlik Ölçeği - Durumluk-Sürekli Kaygı Ölçeği - Görsel Kıyaslama Ölçeği	Bakım vericilere uygulanan gevşeme egzersizleri, bakım vericilerin bakım yükü algıları ile tükenmişlik ve kaygı düzeylerini azaltmaktadır.
Sibel Özdemir Özmen, 2021, İstanbul	Hemşirelik	İstanbul ili palyatif bakım merkezlerinde çalışan hemşirelerin yaşadıkları zorluklar	Tanımlayıcı ve kesitsel	Hemşireler (n= 116)	Güç analizi	-	- Veri Toplama Formu -Palyatif Bakım Zorlukları Ölçeği (PBZÖ)	Hemşirelerin yara bakımı, trakeostomi bakımı, pozisyon verme ve solunum desteği uygulamalarında ekip iletişimine ve uzman desteğine ihtiyaç duymakta ve zorlanmaktadır.

C. Arslan ve H. Yıldız / Perspectives in Palliative & Home Care 2024; 122-135

Serhat Yıldırım, 2021, Erzincan	Hemşirelik	Palyatif bakım kliniğinde yatan hastaların bakım vericilerinin algılanan stres düzeylerinin ve uyku kalitelerinin belirlenmesi	Tanımlayıcı	Bakım verenler (n=153)	%95 güven aralığı	-	- Tanımlayıcı Özellikler Formu - Algılanan Stres Ölçeği (ASÖ) - Pittsburgh Uyku Kalitesi (PUKİ)	Bakım vericilerde algılanan stres orta düzeyin üzerindedir ve kötü bir uyku kalitesine sahiptir. Bakım vericilerin stres düzeyi arttıkça uyku kaliteleri de kötüleşmektedir.
Selver Bektaş, 2021, Yozgat	Hemşirelik Esasları	Palyatif bakım hastalarının manevi iyilik halleri ile ağrıyla başa çıkma durumları arasındaki ilişki	Tanımlayıcı, kesitsel ve ilişkisel	Hastalar (n=230)	Güç analizi	-	- Tanıtıcı Özellikler Formu - Ağrı ile Başa Çıkma Ölçeği - Manevi İyilik Ölçeği	Palyatif bakım hastalarının manevi iyilik halleri ağrıyla başa çıkma durumlarını etkilemektedir.
Gülüstan Şahin 2021, Malatya	Halk Sağlığı Hemşireliği	Palyatif bakım hastalarına evde bakım verenlerin bakım yükünün sağlık algısına etkisi	Kesitsel	Bakım verenler (n=236)	%95 güven aralığı	-	- Kişisel Tanıtım Formu - Bakım Yükü Ölçeği - Sağlık Algısı Ölçeği	Palyatif bakım hastalarına evde bakım veren bireylerin algıladıkları bakım yükünün sağlık algısını etkilemektedir.
Mustafa Ekiz 2021, Nevşehir	Hemşirelik	Palyatif bakım alan hastaların yakınlarının bakıma hazır olma düzeyleri ve bakım yüklerinin belirlenmesi	Tanımlayıcı	Hasta yakınları (n=180)	-	-	- Palyatif Bakım Hasta Ve Hasta Yakını Tanıtım Formu - Edmonton Semptom Değerlendirme Sistemi Skalası - Bakım Verme Yükü Ölçeği - Bakıma Hazırlanış Ölçeği	Hasta yakınlarının bakıma hazırlanış durumları arttıkça bakım yükü azalmaktadır. Hastanın yaşadığı semptom yoğunluğu arttıkça hasta yakınlarının bakım yükü de artmaktadır.
Hilal Durmaz, 2022, Eskişehir	Hemşirelik Esasları	Palyatif bakım hastalarına uygulanan sırt masajının uyku kalitesi ve ağrıya etkisi	Randomize kontrollü	Hastalar (n=52 deney, 26 kontrol)	%95 güven aralığı	-Sırt masajı uygulaması	-Hasta Tanılama Formu, -Pittsburgh Uyku Kalitesi İndeksi, -McGill Ağrı Ölçeği-Kısa Formu	Palyatif bakım hastalarına uygulanan sırt masajı uyku kalitesini arttırmakta ve ağrıyı azaltmaktadır.
Gurbet Fırat Işılak, 2022, Kars	Hemşirelik	Palyatif bakım hastalarında göz bandı ve kulak tıkacı uygulamasının uyku kalitesi, anksiyete ve konfor düzeyine etkisi	Yarı deneysel	Hastalar (n= 60)	% 95 güven aralığı	-Göz bandı ve kulak tıkacı uygulaması	- Hasta Tanıtım Formu - Richards-Campbell Uyku Ölçeği - Hamilton Anksiyete Değerlendirme Ölçeği - Genel Konfor Ölçeği	Palyatif bakım hastalarında göz bandı ve kulak tıkacı uygulaması uyku kalitesini ve konforu arttırmakta, anksiyeteyi azaltmaktadır.
Merve Macar, 2022, Düzce	Hemşirelik Esasları	Palyatif bakımda hemşire, hasta ve hasta yakını açısından spiritüel değerlendirmenin incelenmesi	Tanımlayıcı	(n=180) (60 hemşire, 60 hasta, 60 hasta yakını)	Güç Analizi	-	- Birey Demografik Bilgi Formu - Spiritüel İyi Oluş Ölçeği - Maneviyat Ölçeği - Manevi Destek Algısı Ölçeği	Palyatif bakım kliniğinde hemşire, hasta ve hasta yakınlarının spiritüel iyi oluşu ve spiritüelite düzeyi yüksektir.
Okan Artun, 2023, İzmir	Hemşirelik Esasları	Palyatif bakım hastalarında watson insan bakım modeli temeline dayalı hemşirelik bakımının semptom yönetimine etkisi	Tanımlayıcı ve kesitsel	Hastalar (n=23)	%95 güven aralığı	-Watson İnsan Bakım Modeline Göre Palyatif Bakım Hastalarına Yönelik Hemşirelik Yaklaşımları	- Hasta Tanıtım Formu - Hastanın Hemşirelik Bakımını Algılayışı Ölçeği - Edmonton Semptom Tanılama Ölçeği - Newcastle Hemşirelik Bakımı Memnuniyet Ölçeği	Palyatif bakım hastalarında Watson İnsan Bakım modelinin semptom yönetimi üzerinde iyileştirici ve geliştirici etkisi vardır.
Burcu Dirlik Er, 2023, Eskişehir	Hemşirelik	Palyatif bakım hastalarına uygulanan abdominal masajın konstipasyon ve yaşam kalitesine etkisinin incelenmesi	Randomize kontrollü deneysel	Hastalar (n=52) (26 deney, 26 kontrol)	Güç analizi	-Abdominal masaj uygulaması	- Bireysel Tanıtıcı Özellikler Formu, - Roma IV Konstipasyon Tanılama Kriterleri, -Konstipasyon Ciddiyet Ölçeği, -Konstipasyon Yaşam Kalitesi Ölçeği	Yedi gün boyunca uygulanan abdominal masaj, konstipasyonu azaltmada ve yaşam kalitesini arttırmada etkilidir.
Şerife Sacide Özköylü, 2023, Isparta	Hemşirelik Esasları	Palyatif bakım servisindeki hasta yakınlarının depresyon anksiyete ve stres durumlarının ölüme karşı tutumlarına etkisi	Kesitsel	Hasta yakınları (n=117)	-	-	- Tanıtıcı Bilgi Formu - Ölüme Karşı Tutum Ölçeği - Depresyon, Anksiyete ve Stres Ölçeği	Palyatif bakım servisindeki hasta yakınlarında depresyon, anksiyete ve stres düzeyleri ilişkilidir. Hasta yakınlarında anksiyete ve stres düzeyi ölüme karşı tutumu etkilemektedir.
Sema Yıldırım, 2023, İstanbul	İç Hastalıkları Hemşireliği	Palyatif bakım hastalarının bağımlılık durumları ile bakım vericilerin stres ve depresyon düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi	Tanımlayıcı ve Kesitsel	Bakım vericiler (n= 284)	%95 güven aralığı	-	- Bilgi Formu - Bakım Bağımlılığı Ölçeği - Algılanan Stres Ölçeği - Beck Depresyon Ölçeği	Palyatif bakım hastalarında bakım bağımlılığının artmasıyla birlikte bakım vericilerin algıladıkları stres düzeyi azalmaktadır.
Türkan Özkan, 2023, İstanbul	Hemşirelik Esasları	Palyatif bakım hastalarında rahatlatıcı müzik sesi dinlemenin yaşam bulguları ve semptom yönetimi üzerine etkisi	Yarı-Deneysel	Hastalar (n=60) (30deney, 30 kontrol)	%95 güven aralığı	- Rahatlatıcı müzik sesi dinletisi uygulaması	-Hasta Tanıtım Formu - Glasgow Koma Skalası -Yaşam Bulguları Kayıt Formu -Edmonton Semptom Tanılama Ölçeği	Palyatif bakım hastalarında 2 gün süreyle rahatlatıcı müzik sesi dinletisi, solunum sayısı, oksijen saturasyonu, yorgunluk, bulantı, kendini kötü hissetme durumunu etkilemektedir.
Burak Kahraman, 2023, İstanbul	İç Hastalıkları Hemşireliği	Palyatif bakım ünitesinde tedavi gören hastalara bakım veren bireylerin bakım verme yükü ve depresyon anksiyete stres düzeylerinin incelenmesi	Tanımlayıcı ve kesitsel	Bakım verenler (n=340)	-	-	-Tanıtıcı Bilgi Formu -Bakım Verme Yükü Ölçeği -Depresyon Anksiyete Stres Ölçeği	Hastalara bakım veren bireyler ileri derecede bakım verme yükü altındadır; bakım verenlerde depresyon ve anksiyete düzeyleri yüksek, stres düzeyleri orta seviyededir.

4.Tartışma

Araştırmaya dahil edilen tezlerin büyük bir kısmının (%75) yüksek lisans tezi olduğu belirlenmiştir. Günümüzde diğer disiplinlerde olduğu gibi hemşirelik alanında da kariyer gelişiminin desteklenmesi amacıyla gerçekleştirilen faaliyetler, verilen dersler, farkındalık çalışmaları (kariyer günleri, uzmanı ile buluşma vb.) gibi yaklaşımlar, hemşirelerin kariyer gelişimine ve lisansüstü eğitime olan ilgisini artırmaktadır. Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi'ndeki lisansüstü öğrenci sayısı son on yılda artmıştır; yüksek lisans derecesine devam eden veya tamamlayan öğrenci sayısı, doktora derecesine devam eden veya tamamlayanlardan daha fazladır (YÖK, 2022). Geçtiğimiz 10 yıllık dönemde hemşirelik lisansüstü programlarına yeni kayıt yaptıran yüksek lisans öğrencisi sayısı 2.3 kat, doktora öğrencisi sayısı ise 2.7 kat artış göstermiştir (Yürümezoğlu ve Kocaman, 2024). Tezler yıllarına göre incelendiğinde

Lisansüstü tezlerde araştırma türlerinin %21.87'si tanımlayıcı (n=7), %15.62'si yarı deneysel (n=5), %21.87'si randomize kontrollü (n=7), %15.62'si (n=5) tanımlayıcı ve kesitsel, %9.37'si (n=3) deneysel, %6.25'i kesitsel (n=2), %3.12'si tanımlayıcı ve ilişki arayıcı (n=1), %3.12'si tanımlayıcı, kesitsel ve ilişkiyel (n=1), %3.12'si randomize plasebo kontrollü (n=1) çalışma olarak tanımlandığı görüldü. Tezlerin örneklem grupları incelendiğinde; %50'sinin yetişkin palyatif bakım hastalarında (n=16) yapıldığı belirlendi. Ülkemizde kronik hastalıklar üzerine yapılan diğer sistematik incelemelerde de çalışmaların çoğunlukla hastalar üzerinde yapıldığı görülmektedir (Yazıcıoğlu ve Bağcıvan, 2022; Zuhur ve Özpancar, 2017). Bu durumun hastaların bakım gereksinimlerinin öncelikle belirlenmesinin, bu ihtiyaçların giderilmesi amacıyla profesyonel bir yaklaşımın belirlenmesi ve sağlık personelinin eğitim içeriklerinin oluşturulmasına katkı sağlayacağı öngörüsünden kaynaklandığı düşünülmektedir. Palyatif bakım hastaları ile yapılan çalışmaların yalnızlık duygusu, ağrı, dispne, konstipasyon, yorgunluk, uyku kalitesi, anksiyete, basınç yarası bakımı, semptom yönetimi, yaşam kalitesi ve konfor düzeyine odaklandığı görüldü. Palyatif bakım hastalarında fiziksel semptomların yönetimine ilişkin yapılan tez çalışmalarında; aromaterapi ile yapılan sırt masajının, ağrı şiddetini azalttığı ve plazma beta-endorfin seviyesini artırdığı (Gürakan, 2016), müziğin ağrı şiddetini azalttığı (Düzgün 2020; Diver, 2023), sırt masajının ağrıyı azalttığı (Durmaz, 2022) sonuçlarına ulaşıldığı saptandı. Ayrıca, hastalarının manevi iyilik hallerinin, ağrıyla başa çıkma durumlarını etkilediği (Bektaş, 2021) tespit edildi. Palyatif bakım hastalarında yapılan tez çalışmalarında; yüze fan uygulamasının hastaların

çoğunun (%25) 2023 yılında yapıldığı ve palyatif bakım konusunda yapılan tez sayısının yıllar bazında giderek artış gösterdiği saptandı. Günümüzde palyatif bakıma ihtiyaç duyan hasta sayısı hızla artmaktadır (Çifci, 2021). Ülkemizde Sağlık bakanlığı tarafından hazırlanan bir proje (Pallia-Turk Projesi) kapsamında palyatif bakım ünitelerinin ülke geneline yaygınlaştırılması hedeflenmiştir. Bu kapsamda 2012-2013 yılları arasında kamuya ait palyatif bakım merkezlerinin açılması ivme kazanmış ve palyatif bakım merkezi sayısı artmıştır (Madenoğlu Kıvanç, 2017). Günümüzde sağlık bakanlığına bağlı 383 kamu hastanesinde yer alan palyatif bakım merkezleri toplam 5091 yatak sayısına sahiptir (T.C. Sağlık Bakanlığı, 2022). Bu durum palyatif bakım konusundaki bilgi düzeyinin ve uygulamaların geliştirilmesi ihtiyacını ortaya koymuş ve bu ihtiyaca ilişkin farkındalık yaratmıştır. Bu durumun palyatif bakım konusunda yapılan çalışma sayısında artışa neden olduğu düşünülmektedir.

SpO2 değerini arttırdığı ve solunum fonksiyonlarını iyileştirmede etkili olduğu (Kocatepe, 2019); auriküler akupresür uygulamasının (Ayık 2020) ve yedi gün boyunca uygulanan abdominal masajın (Er, 2023) konstipasyonu azaltmada etkili olduğu sonuçlarına ulaşıldığı görüldü. Palyatif bakım hastalarında uyku sorunlarının yönetimine ilişkin yapılan tez çalışmalarında; parlak beyaz ışık uygulamasının uyku kalitesini ve uyku süresini arttırdığı (Çelik, 2019), sırt masajının (Durmaz, 2022) ve göz bandı ile kulak tıkacı uygulamasının (Işılak, 2022) uyku kalitesini arttırdığı sonucuna ulaşıldığı görüldü. Ayrıca, parlak beyaz ışık uygulamasının yorgunluk düzeylerini azalttığı (Çelik, 2019) tespit edildi. Palyatif bakım hastaları aynı anda birden fazla semptomla mücadele etmek zorunda kalabilir. Çoğunlukla karşılaşılan semptomlar; ağrı, dispne, uyku bozuklukları, halsizlik ve yorgunluk, beslenme bozuklukları, gastrointestinal sistem bozuklukları, anksiyete ve depresyon şeklinde sıralanabilir (Tuna ve ark., 2018; Saygılı ve Çelik, 2020; Henson ve ark., 2020). Ülkemizde palyatif bakım hastalarında yapılan tez çalışmalarında çoğunlukla sık görülen semptomlara ve bu semptomları etkileyen faktörlere odaklanıldığı, semptom yönetimine ilişkin çalışmaların sınırlı sayıda olduğu görülmektedir. Semptom yönetiminin daha etkin hale getirilmesi için bu konuya ilişkin çalışmaların en sık görülen semptomlardan başlayarak diğer tüm semptomları da kapsayacak şekilde genişletilmesi gerekmektedir. Palyatif bakım hastalarında psikososyal sorunlara yönelik yapılan tez çalışmalarında; müzik terapinin (Düzgün 2020; Diver, 2023), göz bandı ve kulak tıkacı kullanımının (Işılak, 2022) anksiyete düzeyini azalttığı; son dönemdeki kanser hastalarının yoğun şekilde yalnızlık duygusu

yaşadığı (Çıracı, 2015) sonuçlarına ulaşıldığı görüldü. Palyatif bakımda hastalar, fiziksel semptomlara ek olarak hastalığın kontrol edilemez, engellenemez, beklenmedik ve belirsiz olması; ölümlle ilgili düşüncelerin ortaya çıkması, ekonomik sorunların ve sosyal kısıtlamaların olması sonucu psikolojik ve sosyal olarak zorlu bir mücadele içine girmektedir (Thekkumpurath ve ark, 2008). Palyatif bakım sürecinde yaşanan depresyon, kaygı, bakım verenin yükü, tükenmişlik, üzüntü, iş kaybı, ekonomik sıkıntılar ve aile ilişkilerindeki bozulmalar gibi psikososyal sorunlar hem hastaların hem de hasta yakınlarının yaşam kalitesini ciddi şekilde etkilemektedir (Kangalgil Balta ve Bekiroğlu, 2021). Ülkemizde palyatif bakım hastalarında yapılan tez çalışmalarında bu psikososyal sorunların çok azının ele alındığı görülmektedir. Semptom yönetiminin daha etkin hale getirilmesi için diğer psikososyal sorunlara ilişkin (ilişkili ya da etkileyen faktörlerin belirlenmesi, yönetimi vb.) çalışmaların yapılması gerekmektedir. Palyatif bakım servisinde bası yarası bulunan hastalarla yapılan bir tez çalışmasında; bası yaralarını iyileştirmede plateletten zengin plazma jel ile yapılan pansumanın, geleneksel yöntem olan serum fizyolojik ile gazlı bez pansumanından daha olumlu etkilere sahip olduğunun ve maliyetinin daha düşük olduğunun belirlendiği görüldü (Uçar, 2019). Değerlendirilen lisansüstü tez çalışmalarından sadece birinde bası yarasının ele alındığı saptandı. Dünya genelinde basınç yaraları prevalansının % 6 ile % 18.5; ülkemizde %2.5-12.7 arasında değişmektedir (Tubaishat ve ark., 2018; Kısacık ve Sönmez, 2020)). Bir araştırma sonucunda palyatif bakım alan kanser hastalarının altı aylık takibinde basınç yarası prevalansının %22,9 olduğu bulunmuştur (Hendrichova ve ark, 2010). Bası yarası, hemşirelik bakımının kalitesini ortaya koyan en önemli göstergelerden biridir (Kıraner ve ark., 2016). Bu durum palyatif bakım hastalarında bası yarasının bakımını iyileştirmeye yönelik daha fazla çalışma yapılması ihtiyacı olduğu görülmektedir. İnsan Bakım Modeli temel alınarak yapılan lisansüstü çalışmalarda; palyatif bakım hastalarında Watson İnsan Bakım modeline dayandırılan hemşirelik bakımının semptom yönetimi üzerinde iyileştirici ve geliştirici etkiler yarattığı (Artun, 2023), hastaların dispne ve anksiyete düzeylerini azalttığı, yaşam kalitelerini ve hemşirelik bakımına yönelik memnuniyetlerini artırdığı (Seven, 2018) sonucunun elde edildiği belirlendi. Palyatif bakım çalışmalarında, İnsan Bakım Modeli kullanımının bu modelin “bakım ve iyileşmenin kesiştiği bir model” olarak tanımlanmasından kaynaklandığı düşünülmektedir (Arslan Özkan ve Okumuş, 2012). Bununla birlikte, hemşirelik alanında bakımın geliştirilmesi amacıyla kullanılan çok sayıda bakım modeli bulunmaktadır (Çakır ve Yıldız, 2023).

Hemşirelik modelleri, hemşirelik uygulamalarının bilimsel bir zeminde yürütülmesine, hemşirelerin ortak bir dil kullanmasına ve bakımın kalitesinin artırılmasına katkıda bulunmaktadır. Her bir model veya kuram, hemşirelik disiplinine farklı bir bakış açısı kazandırmakta; farklı bir yol haritası, çerçeve ve yöntemsel kurallar ortaya koymaktadır (McKenna 2005). Palyatif bakımda, “İnsan Bakım Modeli” dışındaki diğer bakım modelleri de incelenerek farklı bakım modelleri ile yapılan çalışmalara ihtiyaç olduğu düşünülmektedir. Palyatif bakım hastalarında rahatlatıcı müzik dinlemenin semptom yönetimi üzerinde olumlu etkileri olduğu (Özkan, 2023); semptom şiddetinin azaltılmasında etkili olan masaj, auriküler akupresür, müzik terapi, göz bandı ve kulak tıkacı kullanımı, yapılandırılmış bireysel anımsama gibi uygulamaların yaşam kalitesinde artışa (Ayık 2020; Er, 2023), fonksiyonel kapasiteyi (Düzgün 2020) ve konfor düzeyini artırdığı (Düzgün 2020; Işılak, 2022), öz aşkınlık ve yaşam memnuniyeti düzeylerini artırdığı (Bozkurt, 2022) sonuçlarına ulaşıldığı görüldü. Geleneksel tedaviler yüzyıllardır tüm ülkelerde özellikle modern tıbbın çözüm bulamadığı hasta gruplarında ya da modern tedaviye destek amacıyla uygulanan tedavi yaklaşımlarıdır (Can, 2023). Türkiye’de 2014 yılında yayınlanan “Geleneksel ve Tamamlayıcı Tıp Uygulamaları Yönetmeliği” sonrası sağlık personelinin de bu uygulamalara ilişkin farkındalığı ve uygulama eğitimi artmıştır (Karahancı ve ark, 2015). Palyatif bakımda tamamlayıcı tedavilerin kullanımına ve etkinliğinin belirlenmesine ilişkin daha fazla çalışmaya ihtiyaç olduğu görülmektedir. Palyatif bakım hasta yakınları/bakım verenler ile yapılan çalışmaların psikososyal sorunlar, stres, bakım yükü, yaşam kalitesi, tükenmişlik, kaygı düzeyi, uyku kalitesi, depresyon ve anksiyeteye odaklandığı görüldü. Palyatif bakım hasta yakınlarının psikososyal sorunlara ilişkin yapılan tez çalışmalarında; palyatif bakım hastalarında bakım bağımlılık düzeyinin azalmasıyla birlikte bakım vericilerin algıladıkları stres düzeyinin de azaldığının (Yıldırım, 2023); anksiyete arttıkça olumlu dini başetmelerin de arttığı (Özdemir, 2016); depresyon, anksiyete ile stres düzeyleri arasında ilişki olduğunun (Özköylü, 2023); stres düzeyi arttıkça uyku kalitelerinin kötüleştiği (Yıldırım, 2021) görüldü. Ayrıca, bakım verenlere uygulanan psikoeğitimin yaşam kalitesini ve stresle başa çıkma yetisini artırdığı (Çetin, 2018) sonucuna ulaşıldığı belirlendi. Palyatif bakım hasta yakınlarının/bakım verenlerin bakım yüklerine yönelik yapılan tez çalışmalarında; hastaya bakım verme süresindeki artışın (Kocakafa, 2019), hastasının hastanede huzurlu olduğunu düşünmesinin (Duman, 2020); hasta yakınlarının bakıma hazırovluluklarının düşük seviyede olmasının, hastanın yaşadığı

Tablo 4. Türkiye’de palyatif bakım alanında 2013-2023 yılları arasında yapılan doktora tezleri

Yazar, Yıl, Şehir	Program/ Alan	Çalışmanın Adı	Çalışma Türü	Örneklem	Güven aralığı	Girişim	Ölçüm aracı	Sonuç
Ahmet Seven, 2018, Sakarya	İç Hastalıkları Hemşireliği	Palyatif bakım hastalarında watson’ın insan bakım modeline temellendirilmiş hemşire bakımının dispne yönetimi, anksiyete ve yaşam kalitesine etkisi	Randomize kontrollü	Hastalar (n=64) (32 kontrol, 32 deney)	Güç analizi	İnsan Bakım Modeline göre müdahale grubu hastalarına hemşirelik yaklaşımları	-Hasta Bilgi Formu - Vizüel Analog Skala - Modifiye Borg Ölçeği - Medical Research Council Dispne Ölçeği - Beck Anksiyete Ölçeği - Hastane Anksiyete Ve Depresyon Ölçeği - Sf-36 Yaşam Kalitesi Ölçeği -Hastanın Hemşirelik Bakımını Algılayış Ölçeği	Watson İBM’ye temellendirilmiş hemşirelik bakımı hastaların dispne ve anksiyete düzeylerini azaltmakta, yaşam kalitelerini ve hemşirelik bakımından memnuniyet düzeylerini artırmaktadır.
Ayşeğül Çelik, 2019, İzmir	İç Hastalıkları Hemşireliği	Palyatif bakım alan kanser hastalarına uygulanan parlak beyaz ışık uygulamasının yorgunluk düzeyi ve uyku kalitesi üzerine etkisi	Randomize kontrollü	Hastalar (n=52) (26 müdahale, 26 kontrol)	%95 güven aralığı	Parlak beyaz ışık uygulaması	-Hasta Tanıtıcı Bilgi Formu - Kısa Yorgunluk Ölçeği - Pittsburgh Uyku Kalitesi İndeksi - Hasta İzlem Formu	Parlak beyaz ışık uygulaması palyatif bakım alan kanser hastalarında yorgunluk düzeylerini azaltmakta, uyku kalitesini ve uyku süresini arttırmaktadır.
Vildan Kocatepe, 2019, İstanbul	İç Hastalıkları Hemşireliği	Akciğer kanseri ile ilişkili dispnenin yönetiminde yüze fan uygulamasının etkisi	DeneySEL	Hastalar (n=96) (47 deney, 49 kontrol)	Güç analizi	Yüze el fanı uygulaması	- Hasta Tanılama Formu - ECOG Performans Skalası, - her gün Yaşam Bulguları İzlem Formu, - Modifiye Borg Skalası (MBS) - FACIT-Pal Yaşam Kalitesi Ölçeği	Akciğer kanserli hastalarda yüze fan uygulaması dispne şiddetini azaltmakta ve SpO2 değerini arttırmaktadır. Bununla birlikte, solunum fonksiyonlarını iyileştirmede etkili bir yaklaşım değildir.
Gönül Düzgün, 2020, İzmir	İç Hastalıkları Hemşireliği	Palyatif bakım servisinde yatan hastalara dinletilen müziğin ağrı düzeyine etkisinin incelenmesi	Randomize kontrollü	Hastalar (n=60) (30 girişim, 30 kontrol)	Güç analizi		- Hasta Tanıtım Formu - Hasta İzlem Formu - Kısa McGill Ağrı Soru Formu - Genel Konfor Ölçeği - Durumluluk Kaygı Ölçeği - Karnofski Performans Skalası	Palyatif bakım hastalarına dinletilen Türk musiki ağrı, kaygı, konfor ve fonksiyonel kapasite üzerinde ve yaşam bulguları kontrolünde etkilidir.
Derya Bıçak Ayık, 2020, İstanbul	İç Hastalıkları Hemşireliği	Palyatif bakım hastalarında konstipasyonun yönetiminde auriküler akupresür uygulamasının etkisi	DeneySEL	Hastalar (n=90) (44 deney, 46 kontrol)	%95 güven aralığı	Auriküler Akupresür Uygulaması	- Hasta Tanıtıcı Anket Formu - Konstipasyon Değerlendirme Ölçeği - Bristol Dışkı Skalası - Konstipasyon Yaşam Kalitesi Ölçeği	Auriküler akupresür uygulaması konstipasyonu olan hastalarda konstipasyonu gidermede/önlemede etkili bir yaklaşımdır ve yaşam kalitesini artırmaktadır.
Canan Bozkurt, 2022, İzmir	İç Hastalıkları Hemşireliği Programı	Yapılandırılmış bireysel anımsamanın palyatif bakım hastalarının semptom yönetimi, yaşam memnuniyeti ve öz aşkınlık üzerine etkisi	Randomize plasebo kontrollü	Hastalar (n=44) (15 müdahale, 14 plasebo, 15 kontrol)	%95 güven aralığı Güç analizi	Yapılandırılmış Bireysel Anımsama	-Birey Tanılama Formu - (ECOG) Performans Skalası - Memorial Semptom Değerlendirme Ölçeği - Yaşam Memnuniyet Ölçeği - Öz Aşkınlık Ölçeği	Yapılandırılmış bireysel anımsama toplam semptom yükünü etkilememektedir. Bununla birlikte, girişim ve plasebo grubunda genel sıkıntı ve psikolojik semptomlarında anlamlı azalma olduğu görülmektedir. Girişim grubunda, diğer gruplara kıyasla yaşam memnuniyeti ve öz aşkınlık düzeylerinde anlamlı artış vardır.
Özge Aydoğan Aşır, 2023, Eskişehir	Halk Sağlığı Hemşireliği	Tele hemşirelik ile gerçekleştirilen bilişsel davranışçı yaklaşıma dayalı stresle başa çıkma becerileri eğitim programının palyatif bakım hemşirelerinde stres algısı, psikolojik sağlamlık ve merhamet yorgunluğu üzerine etkisinin değerlendirilmesi	Randomize kontrollü deneySEL	Hemşire (n=42) (21 müdahale, 21 kontrol)	%95 güven aralığı Güç analizi	Tele-hemşirelik yolu ile gerçekleştirilen bilişsel davranışçı yaklaşıma dayalı stresle başa çıkma becerileri eğitim programı	- Kişisel Veri Formu - Algılanan Stres Ölçeği - Stresle Başa Çıkma Ölçeği - Psikolojik Sağlamlık Ölçeği - Merhamet Yorgunluğu Ölçeği	Bilişsel davranışçı yaklaşıma dayalı stresle başa çıkma becerileri eğitimi palyatif bakım hemşirelerinde stres algısını azaltmakta, stresle baş çıkma becerisini ve psikolojik sağlamlığı arttırmaktadır.
Gülsüm Kehribar Diver, 2023, Kayseri	Hemşirelik Esasları	Palyatif bakım merkezinde tedavi gören kanser hastalarında müziğin ağrı, anksiyete ve yaşamsal bulgular üzerine etkisinin belirlenmesi	Yarı DeneySEL	Hastalar (n=32) (16 müdahale, 16 kontrol)	Güç analizi	Müzik Uygulaması 30 dakika Mp3 çalar ile müzik uygulaması	-Hasta Tanıtım Formu, -Görsel Ağrı Skalası, -Durumluk Sürekli Kaygı Envanteri - Fizyolojik Parametre İzlem Formu	Müziğin palyatif bakım hastalarında ağrı şiddeti, anksiyete düzeyi ve yaşamsal bulguları olumlu yönde etkilemektedir

semptom yoğunluğundaki artışın (Ekiz, 2021) bakım yükünü arttırdığı; bakım yükü arttıkça depresyon ve anksiyete düzeylerinin de arttığı (Kahraman, 2023) sonuçlarına ulaşıldığı belirlendi. Ayrıca, bakım yükünün sağlık algısını (Şahin, 2021) ve yaşam kalitesini (Budak, 2019) etkilediğinin belirlendiği görüldü. Diğer taraftan, bakım verenlere uygulanan gevşeme egzersizlerinin, bakım verenlerin bakım yükü algıları, tükenmişlik ve kaygı seviyelerini azalttığı sonucuna ulaşıldığı saptandı (Yaman, 2020). Hasta yakını/bakım verenlere yapılan çalışmalarda sık görülen psikososyal sorunların anksiyete, depresyon, yorgunluk, uyumakta zorluk, iştah kaybı olduğu belirlenmiştir (Rivera, 2009; Şentürk ve ark., 2018). Ülkemizde palyatif bakım hasta bakıcı/ bakım verenlerinde yapılan tez çalışmalarında da çoğunlukla bu semptomların ele alındığı görülmektedir. Palyatif bakım servisinde çalışan hemşirelerle yapılan çalışmalarda; hemşirelerin yaşam sonu bakıma dair bilgi aldıklarını belirtmelerine rağmen, bilgilerinin yeterli olmadığı, yaşam sonu bakıma ilişkin kalıcı bilgilerin genellikle hizmet içi eğitim almış hemşirelerde daha fazla olduğu (Yapar, 2019); hemşirelerin yara bakımı, pozisyon verme, trakeostomi bakımı ve solunum desteği uygulamalarında yardıma ihtiyaç duydukları ve zorlandıkları (Özmen, 2021); bilişsel davranışçı yaklaşıma dayalı stresle başa çıkma becerileri eğitiminin hemşirelerde stres algısını azalttığı, stresle başa çıkma becerisini ve psikolojik sağlamlığı arttırdığı (Aşır, 2023) sonuçlarına ulaşıldığı görüldü. Günümüzde palyatif bakım gereksinimi olan hasta sayısı giderek artmaktadır (Çıfci, 2021). T.C. Sağlık Bakanlığı verilerine göre ülkemizde toplam 81 ildeki 383 kamu hastanesinde palyatif bakım merkezi hizmet vermektedir (T.C. Sağlık Bakanlığı, 2022). Bu durum, bakım kalitesinin artırılması için bu alanda görev yapan hemşirelerin bilgi ihtiyaçlarının belirlenmesi, bilgi ve becerilerinin geliştirilmesi, bu konuda çeşitli eğitimlerle desteklenmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Etkin ve kapsamlı eğitimlerin yapılması, hemşirelerin bakım yükü, stres başta olmak üzere psikososyal sorunlarının azaltılmasına yönelik daha fazla çalışma yapılması ihtiyacı bulunmaktadır. Palyatif bakımda hasta, hasta yakını ve hemşire açısından spiritüel değerlendirmenin yapıldığı çalışmada, hasta, hasta yakını ve hemşirelerin spiritüel iyi oluşlarının ve spiritüalite düzeylerinin yüksek olduğunun belirlendiği saptandı (Macar, 2022). Palyatif bakım çok bileşenli bir bakımdır (Çelik ve Koç, 2021). Başta hastaneler olmak üzere çeşitli sağlık kurum ve kuruluşları, hastalar, hemşireler, bakım verenler, gönüllüler, hekimler, psikologlar, sosyal hizmet uzmanları, fizyoterapistler, diyetisyenler, uğraşı terapistleri ve manevi destek uzmanları palyatif bakımın bileşenlerini oluşturmaktadır (Özçelik, 2020).

Çalışmada palyatif bakım bileşenlerinden sadece hasta, bakım veren ve hemşire bileşenlerine odaklandığı görülmektedir. Kaliteli ve etkin bir bakım palyatif bakımı oluşturan her bir bileşenin güçlendirilmesini gerektirmektedir. Bu konuda daha fazla araştırma yapılması gerekmektedir.

5. Sonuç ve Öneriler

Hemşirelik alanında yapılan lisansüstü tezlerde palyatif bakımın farklı hemşirelik anabilim dalları tarafından hasta / hasta yakını / hemşire açısından farklı boyutları ile ele alındığı ve yapılan çalışmaların sayısının son yıllarda arttığı görülmektedir. Palyatif bakımda hemşirelik bakımının kalitesinin artırılması için daha fazla sayıda çalışma yapılması, multidisipliner çalışmaların özendirilmesi, çalışma sonuçlarının yanına dönüştürülmesi ve uygulamaya yansıtılması gerektiği düşünülmektedir.

Çıkar Çatışması: Yazarlar, çıkar çatışması olmadığını beyan etmişlerdir.

Finansal Destek: Yazarlar, bu çalışma için finansal destek almadıklarını açıklamışlardır.

Yazarlık Katkısı: Çalışma Fikri (Konsepti) ve Tasarımı- HY, CA; /Literatür Tarama- CA; Makalenin Hazırlanması - CA, HY; Yayınlanacak Son Haline Onay Verilmesi - HY,CA.

Kaynaklar

Akın Korhan, E., Kırşan, M., Yıldırım, D., Kıray, S., & Uyar, M. (2019). Palyatif bakımda etik sorunlar: bir sistematik derleme. Türkiye Klinikleri Tıp Etiği-Hukuku-Tarihi Dergisi,27(2),116-27. <https://doi.org/10.5336/mdethic.2019-65994>

Arslan Özkan, İ., & Okumuş, H. (2012). Bakım ve İyileşmenin Kesiştiği Bir Model: Watson'ın İnsan Bakım Modeli. Hemşirelikte Araştırma Geliştirme Dergisi,14(2),61-72. <https://doi.org/10.69487/hemarge.69545>

Artun, O. (2023). Palyatif bakım hastalarında watson insan bakım modeli temeline dayalı hemşirelik bakımının semptom yönetimine etkisi. İzmir Katip Çelebi Üniversitesi. Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Hemşirelik Esasları Ana Bilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi.

Aşır, Ö.A. (2023). Tele hemşirelik ile gerçekleştirilen bilişsel davranışçı yaklaşıma dayalı stresle başa çıkma becerileri eğitim programının palyatif bakım hemşirelerinde stres algısı, psikolojik sağlamlık ve merhamet yorgunluğu üzerine etkisinin değerlendirilmesi. Osmangazi Üniversitesi. Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Halk Sağlığı Hemşireliği Ana Bilim Dalı. Doktora Tezi.

Ayık, D.B. (2020). Palyatif bakım hastalarında konstipasyonun yönetiminde auriküler akupresür uygulamasının etkisi. İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa. Lisansüstü Eğitim Enstitüsü. İç Hastalıkları Hemşireliği Ana Bilim Dalı. Doktora Tezi.

Aylaz, R., & Erci, B. (2010). Sürekli Ayaktan Periton Diyalizi Hastalarına Evde Verilen Bakımın ve İzlemin Hastaların Öz-Bakım Gücüne ve Diyalize Bağlı Enfeksiyonlardan Korunmalarına Etkisi. Florence Nightingale Journal of Nursing,18(1),40-46.

Bektaş, S. (2021). Palyatif bakım hastalarının manevi iyilik halleri ile ağrıyla başa çıkma durumları arasındaki ilişki. Yozgat Bozok Üniversitesi. Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Hemşirelik Esasları Ana Bilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi.

Bozkurt, C. (2022). Yapılandırılmış bireysel anımsamanın palyatif bakım hastalarının semptom yönetimi, yaşam memnuniyeti ve öz aşkınlık üzerine etkisi. Ege Üniversitesi. Sağlık Bilimleri Enstitüsü. İç Hastalıkları Hemşireliği Ana Bilim Dalı. Doktora Tezi.

Budak, S. (2019). Palyatif bakım alan PEG(Perkütan endoskopik gastrotomi) ve NG (Nazogastrik) li hastalara bakım verenlerin bakım yükü ve yaşam kalitesinin incelenmesi. Balıkesir Üniversitesi. Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Hemşirelik Ana Bilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi.

Can, G. (2023). Tamamlayıcı ve Bütünleşik Sağlık Uygulamaları. Nobel Tıp Kitabevleri.

Çakır, C., & Yıldız, H. (2023). Hemşirelikte Bakım Modeli Geliştirme Basamakları. Sağlık Bilimleri Dergisi,32(2),306-315.
<https://doi.org/10.34108/eujhs.1146753>

Çelik, A. (2019). Palyatif bakım alan kanser hastalarına uygulanan parlak beyaz ışık uygulamasının yorgunluk düzeyi ve uyku kalitesi üzerine etkisi. Ege Üniversitesi. Sağlık Bilimleri Enstitüsü. İç Hastalıkları Hemşireliği Ana Bilim Dalı. Doktora Tezi.

Çelik, M., & Koç, A. (2021). Ülkemizdeki Palyatif Bakım Modeli ve Ölçüm Araçlarının Kullanımının Değerlendirilmesi. Türkiye Sağlık Bilimleri Ve Araştırmaları Dergisi, 4(3), 30-41.
<https://doi.org/10.51536/tusbad.959906>

Çetin, Ö. (2018). Psikoeğitimin palyatif bakım vericilerin stresle baş etme ve yaşam kalitesi üzerine etkisi. Manisa Celal Bayar Üniversitesi. Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Hemşirelik Ana Bilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi.

Çıracı, Y. (2015). Onkoloji hastalarında yalnızlık duygusu. Karadeniz Teknik Üniversitesi. Sağlık

Bilimleri Enstitüsü. İç Hastalıkları Hemşireliği Ana Bilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi.

Çıfci, A. (2021). Palyatif ve yaşam sonu bakım. JOMPAC,2(1),21-24.

Diver, G.K.(2023). Palyatif bakım merkezinde tedavi gören kanser hastalarında müziğin ağrı, anksiyete ve yaşamsal bulgular üzerine etkisinin belirlenmesi. Erciyes Üniversitesi. Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Hemşirelik Esasları Ana Bilim Dalı. Doktora Tezi.

Duman, Ö.(2020). Hasta yakınlarının palyatif bakıma ilişkin görüşlerinin bakım verici yüküne etkisi. On Dokuz Mayıs Üniversitesi. Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Hemşirelik Ana Bilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi.

Durmaz, H. (2022). Palyatif bakım hastalarına uygulanan sırt masajının uyku kalitesi ve ağrıya etkisi. Osmangazi Üniversitesi. Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Hemşirelik Esasları Ana Bilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi.

Düzgün, G.(2020). Palyatif bakım servisinde yatan hastalara dinletilen müziğin ağrı düzeyine etkisinin incelenmesi; Randomize kontrollü bir çalışma. Ege Üniversitesi. Sağlık Bilimleri Enstitüsü. İç Hastalıkları Hemşireliği Ana Bilim Dalı. Doktora Tezi.

Ekiz, M. (2021). Palyatif bakım alan hastaların yakınlarının bakıma hazır olma düzeyleri ve bakım yüklerinin belirlenmesi. Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi. Fen Bilimleri Enstitüsü. Hemşirelik Ana Bilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi.

Elyan, R.M., & Ahmad, M-M. (2017). Assessment of the quality of nursing care from perspectives of nurses who experienced hospitalization as patients. Journal of Nursing Care Quality,32(4),369-374.
<https://doi.org/10.1097/NCQ.0000000000000259>

Er, B.D. (2023). Palyatif bakım hastalarına uygulanan abdominal masajın konstipasyon ve yaşam kalitesine etkisinin incelenmesi. Osmangazi Üniversitesi. Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Hemşirelik Ana Bilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi.

Filiz, N. Y., & Dikmen, Y. (2017). Yaşam Sonu Bakım Uygulamalarında Hasta Savunuculuğu. Journal of Human Rhythm, 3(2), 95-100.

Global Atlas of Palliative Care. (2020). 2nd Edition. www.thewhpc.org Retrieved from (09.11.2022)

Goldberg, A., & Rickler, K.S. (2011). The role of family caregivers for people with chronic illness. Medicine and health, Rhode Island,94(2),41-42.

Gürakan, G. (2016). Palyatif bakım alan kanser hastalarında aromaterapi sırt masajının ağrı şiddeti ve plazma beta endorfin düzeyine etkisi. Ege Üniversitesi. Sağlık Bilimleri Enstitüsü. İç Hastalıkları Hemşireliği Ana Bilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi.

Hagan, T., Xu, J., Lopez, R.P., & Bressler, T. (2018). Nursing's role in leading palliative care: A call to action, *Nurse Education Today*, 61,216–219. <https://doi.org/10.1016/j.nedt.2017.11.037>

Hendrichova, I., Castelli, M., Mastroianni, C., Piredda, M., Mirabella, F., Surdo, L., Marinis, M.G.D., Heath, T., & Casale, G. (2010). Pressure ulcers in cancer palliative care patients. *Palliative Medicine*, 24(7),669-673. <https://doi.org/10.1177/0269216310376119>

Henson, L.A., Maddocks, M., Evans, C., Davidson, M., Hicks, S., & Higginson, I.J.(2020). Palliative Care and the Management of Common Distressing Symptoms in Advanced Cancer: Pain, Breathlessness, Nausea and Vomiting, and Fatigue. *Journal of clinical oncology : official journal of the American Society of Clinical Oncology*,38(9),905 914.<https://doi.org/10.1200/JCO.19.00470>

Işıksan, V. (2016). Palyatif bakım hizmetlerinde sosyal hizmet mesleğinin yeri ve geleceği. *Toplum ve Sosyal Hizmet*,7(2),97-112.

Işılak, G.F. (2022). Palyatif bakım hastalarında göz bandı ve kulak tıkacı uygulamasının uyku kalitesi, anksiyete ve konfor düzeyine etkisi. Kafkas Üniversitesi. Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Hemşirelik Ana Bilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi.

Kahraman, B. (2023). Palyatif bakım ünitesinde tedavi gören hastalara bakım veren bireylerin bakım verme yükü ve depresyon anksiyete stres düzeylerinin incelenmesi. İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi. Lisansüstü Eğitim Enstitüsü. Hemşirelik Ana Bilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi.

Kangalgil Balta, G., & Bekiroğlu, S. (2021). Palyatif Bakım Merkezleri Kapsamında Verilen Psikososyal Destek Hizmetleri: Sosyal Hizmet Uzmanları ve Psikologların Gözünden Nitel Bir Değerlendirme. *Tıbbi Sosyal Hizmet Dergisi*(17), 130-154. <https://doi.org/10.46218/tshd.908861>

Karadağ, G., & Uçan, Ö. (2012). Hemşirelik eğitimi ve kalite. *Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi*,1(3),42- 51.

Karahancı, O.N., Öztoprak, Y., Ünsal, Z., Hayırlıdağ, M., & Örnek-büken, N.(2015). Geleneksel ve Tamamlayıcı Tıp Uygulamaları Yönetmeliği ile Yönetmelik Taslağı'nın karşılaştırılması. *Türkiye Biyoetik Dergisi*,2(2),117-126. -Kıraner, E., Terzi, B., Uzun-ekinci A., & Tunali, B. (2016). Yoğun Bakım

Ünitemizdeki Basınç Yarası İnsidansı ve Risk Faktörlerinin Belirlenmesi. *Yoğun Bakım Hemşireliği Dergisi*,20(2),78-83.

Kısacık, Ö.G., & Sönmez, M. (2020). Pressure ulcers prevention: Turkish nursing students' knowledge and attitudes and influencing factors. *Journal of Tissue Viability*,29(1),24-31. <https://doi.org/10.1016/j.jtv.2019.11.003>

Kocakafa, G.E. (2019). Palyatif bakım ünitesinde yatan hastalara bakım veren hasta yakınlarının bakım verme yüklerinin belirlenmesi. Marmara Üniversitesi. Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Hemşirelik Ana Bilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi.

Kocatepe, V. (2019). Akciğer kanseri ile ilişkili dispnenin yönetiminde yüze fan uygulamasının etkisi. İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa. Lisansüstü Eğitim Enstitüsü. İç Hastalıkları Hemşireliği Ana Bilim Dalı. Doktora Tezi.

Lorenz, K.A., Lynn, J., Dy, S.M., Shugarman, L.R., Wilkinson, A., Mularski, R.A., Morton, S.C., Hughes, R.G., Hilton, L.K., Maglione, M., Rhodes, S.L., Rolon, C., Sun, V.C., & Shekelle, P.G. (2008). Evidence for improving palliative care at the end of life: a systematic review. *Annals of Internal Medicine*,148(2),147-159. <https://doi.org/10.7326/0003-4819-148-2-200801150-00010>

Macar, M. (2022). Palyatif bakımda hemşire, hasta ve hasta yakını açısından spiritüel değerlendirmenin incelenmesi. Düzce Üniversitesi. Lisansüstü Eğitim Enstitüsü. Hemşirelik Ana Bilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi.

Madenöğlü Kıvanç, M. (2017). Türkiye'de Palyatif Bakım Hizmetleri. *Sağlık Bilimleri Ve Meslekleri Dergisi*, 4(2), 132-135. <https://doi.org/10.17681/hsp-dergisi.316894>

McKenna, H. (2005). *Theory and Research: The Relationship. Nursing Theories and Models*. New York: Taylor & Francis Groupç

Özçelik, H., Fadıloğlu, Ç., Karabulut, B., & Uyar, M.(2014). Examining the effect of the case management model on patient results in the palliative care of patients with cancer. *American Journal of Hospice& Palliative Medicine*, 31(6),655-664.<https://doi.org/10.1177/1049909113506980>

Özçelik, S.(2020). Palyatif bakıma bakış ve hemşireliğin rolü. *Journal of Medical and Palliative Care*,1(3),76-82.

Özdemir, F.(2016). Palyatif bakım alan hastaların yakınlarının yaşadıkları psikososyal sorunlar ile dini başa çıkma tarzları arasındaki ilişkinin incelenmesi. İstanbul Medipol Üniversitesi. Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Hemşirelik Ana Bilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi.

Özkan, T. (2023). Palyatif bakım hastalarında rahatlatıcı müzik sesi dinlemenin yaşam bulguları ve semptom yönetimi üzerine etkisi. İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa. Lisansüstü Eğitim Enstitüsü. Hemşirelik Esasları Ana Bilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi.

Özköylü, Ş.C.(2023). Palyatif bakım servisindeki hasta yakınlarının depresyon anksiyete ve stres durumlarının ölüme karşı tutumlarına etkisi. Süleyman Demirel Üniversitesi. Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Hemşirelik Esasları Ana Bilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi.

Özmen, S.Ö. (2021). İstanbul ili palyatif bakım merkezlerinde çalışan hemşirelerin yaşadıkları zorluklar. İstanbul Okan Üniversitesi. Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Hemşirelik Ana Bilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi.

Reville, B., Axelrod, D., & Maury, R. (2009). Palliative Care for the Cancer Patient, Primary Care: Clinics in Office Practice. 36(4),781-810. <https://doi.org/10.1016/j.pop.2009.07.010>

Rivera, H.R. (2009).Depression symptoms in cancer caregivers. Clinical Journal of Oncology Nursing,13(2),195-202. <https://doi.org/10.1188/09.CJON.195.202>

Saygılı, M., & Çelik, Y. (2020). Kanser tanılı hastalarda palyatif bakım hizmetlerinin etkisinin değerlendirilmesi: Semptom düzeyi ve bakım memnuniyeti açısından bir karşılaştırma. Ağrı,32(2),61-71.

Seven, A. (2018). Palyatif bakım hastalarında watson'ın insan bakım modeline temellendirilmiş hemşirelik bakımının dispne yönetimi, anksiyete ve yaşam kalitesine etkisi. Sakarya Üniversitesi. Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Hemşirelik Ana Bilim Dalı. Doktora Tezi.

Sunde, S., Walstad, R.A., Bentsen, S.B., Lunde, S.J., Wangen, E.M., Rustøen, T., & Henriksen, A.H.(2013). The development of an integrated care model for patients with severe or very severe chronic obstructive pulmonary disease (COPD), The COPD-Home model. Scandinavian Journal of Caring Sciences,28(3),469-474. <https://doi.org/10.1111/scs.12069>

Şahin, G.(2021). Palyatif bakım hastalarına evde bakım verenlerin bakım yükünün sağlık algısına etkisi.

İnönü Üniversitesi. Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Hemşirelik Ana Bilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi.

Şentürk, S., Bıçak, D., & Akça, D. (2018). Kanserli hasta yakınlarının yaşadıkları sorunlar ve hemşirelik yaklaşımı. Sağlık Akademisyenleri Dergisi, 5(1), 35-39.

T.C. Sağlık Bakanlığı (2022, 6 Aralık). Kamu Hastaneleri Genel Müdürlüğü, Palyatif Bakım Hizmetleri.

Thekkumpurath, P., Venkateswaran, C., Kumar M., Bennet, M.I. (2008). Screening for psychological distress in palliative care: A systematic review. Journal of Pain and Symptom Management,36(5),520-528. <https://doi.org/10.1016/j.jpainsymman.2007.11.010>

Tubaishat, A., Papanikolaou, P., Anthony, D., & Habiballah, L.(2018). Pressure ulcers prevalence in the acute care setting: A Systematic Review, 2000-2015. Clinical Nursing Research,27(6),643-659. <https://doi.org/10.1177/1054773817705541>

Tuna, H.İ., Ünver, G., & Molu, B. (2018). Palyatif Bakım Alan Son Dönem Kanser Hastalarında Semptom Kümeleme ve Hemşirelik, Ankara Sağlık Bilimleri Dergisi,7(2),64-69.

Uçar, Ö. (2019). Basınç yarasının bakımında plateletten zengin plazma jel ve serum fizyolojik ile yapılan pansumanların iyileşme süreci ve maliyet açısından karşılaştırılması. Bülent Ecevit Üniversitesi. Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Hemşirelik Ana Bilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi.

Şahan Uslu, F., & Terzioğlu, F. (2015). Dünyada ve Türkiye'de Palyatif Bakım Eğitimi ve Örgütlenmesi. Cumhuriyet Hemşirelik Dergisi, 4(2), 81-90.

WHO definition of palliative care. (2020). Retrieved from (03.02.2024) <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/palliative-care>

Yaman, A. (2020). Palyatif bakım vericilerine uygulanan gevşeme egzersizlerinin bakım verme yükü, tükenmişlik ve kaygı düzeyleri üzerine etkisi. İstanbul Okan Üniversitesi. Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Hemşirelik Ana Bilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi.

Yapar, H.H. (2019) Palyatif bakım hemşirelerinin yaşam sonu bakıma yönelik tutum ve davranışlarının incelenmesi. Okan Üniversitesi. Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Hemşirelik Ana Bilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi.

-Yazıcıoğlu, İ., & Bağçıvan, G. (2022). Kronik Hastalık Yönetim Modelleri: Geleneksel Derleme. Türkiye Klinikleri Hemşirelik Bilimleri Dergisi,14(4),1251-1257.

<https://doi.org/10.5336/nurses.2022-91307>

Yıldırım, S. (2023). Palyatif bakım hastalarının bağımlılık durumları ile bakım vericilerin stres ve depresyon düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. Sağlık Bilimleri Üniversitesi. Hamidiye Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Hemşirelik Ana Bilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi.

Yıldırım, S. (2021). Palyatif bakım kliniğinde yatan hastaların bakım vericilerinin algılanan stres düzeylerinin ve uyku kalitelerinin belirlenmesi. Binali Yıldırım Üniversitesi. Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Hemşirelik Ana Bilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi.

Yükseköğretim bilgi yönetim sistemi. (2022). <https://istatistik.yok.gov.tr>

Arslan Yürümezoğlu, H., & Kocaman, G. (2024). Türkiye'de Hemşirelik Eğitiminin 2015-2023 Yılları Arası Güncel Durumu. Etkili Hemşirelik Dergisi, 17(1), 148-160. <https://doi.org/10.46483/deuhfed.1279205>

Zuhur, Ş., & Özpancar, N. (2017). Türkiye'de kronik hastalık yönetiminde hemşirelik modellerinin kullanımı: sistematik derleme. Hemşirelikte Araştırma Geliştirme Dergisi, 19(2), 57-74. <https://doi.org/10.69487/hemarge.696111>

Akademisyenlerin Duygusal Zekâ Düzeyleri ile Mesleki Tükenmişlik Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

The Study Over the Correlation in Between the Emotional Mental Levels and Vocational Burnout Levels of the Academicians

Sema İçel^a Mine Ekinci^{b*}

^a Dr. Öğr. Üyesi, Gaziantep İslam Bilim ve Teknoloji Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Ebelik Bölümü, Psikiyatri Hemşireliği, Gaziantep, Türkiye
^b Dr. Öğr. Üyesi, Erzurum Atatürk Üniversitesi, Hemşirelik Fakültesi, Psikiyatri Hemşireliği, Erzurum, Türkiye

ÖZ

Amaç: Bu araştırma, akademisyenlerin duygusal zekâ düzeyleri ile mesleki tükenmişlik arasındaki ilişkinin incelenmesi amacıyla tanımlayıcı ve ilişki arayıcı nitelikte yapılmıştır.

Gereç ve Yöntem: Araştırmanın evrenini, Adıyaman Üniversitesinde görev yapan 261 akademisyen oluşturmuştur. Araştırmanın örneklemini, Ocak-Haziran 2013 tarihleri arasında, izinli ve raporlu olmayan, gönüllülük esasına göre araştırmaya katılmayı kabul eden 185 akademisyen oluşturmuştur. Verilerin toplanmasında araştırmacı tarafından hazırlanan "Tanımlayıcı Bilgi Formu", "Duygusal Zekâ Ölçeği (DZÖ)" ve "Tükenmişlik Ölçeği (TÖ)" kullanılmıştır.

Bulgular: Akademisyenlerin yabancı dil sorunu ve akademik yayın sorununa göre DZÖ toplam puan ve alt boyut puan ortalamaları arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu tespit edilmiştir ($p<0.05$). Akademisyenlerin yabancı dil sorunu ve akademik yayın sorunu ile TÖ toplam ve alt boyut puan ortalamaları arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu tespit edilmiştir ($p<0.05$). DZÖ'nün toplam ve alt boyut puan ortalamaları ile TÖ'nün duygusal tükenme, duyarsızlaşma alt boyutları arasında istatistiksel olarak negatif yönde, kişisel başarı alt boyutu ile istatistiksel olarak pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir ($p=0.001$).

Sonuç: Bu sonuç doğrultusunda akademisyenlerin bireysel ve akademik yaşamda tükenmişlik düzeylerini azaltacak eğitim seminerlerinin oluşturulması, akademisyenlerin duygusal zekâ düzeylerini destekleyici ve tükenmişliklerine neden olan faktörlerin ortadan kaldırılmasına yönelik faaliyetlerin yapılması önerilebilir.

Anahtar Kelimeler: Akademisyen; duygusal zekâ; mesleki tükenmişlik.

ABSTRACT

Objective: This research was conducted in a descriptive and relationship-seeking manner in order to examine the relationship between the emotional intelligence levels of academicians and professional burnout.

Material and Methods: The universe of the research consisted of 261 academicians working at Adıyaman University. The sample of the study consisted of 185 academicians who were not on leave and without a report, who agreed to participate in the research on a voluntary basis between January and June 2013. "Descriptive Information Form", "Emotional Intelligence Scale (EIS)" and "Burnout Scale (BS)" prepared by the researcher were used to collect the data.

Results: It was determined that there was a statistically significant difference between the total score of EIS and the sub-dimension mean scores of the academicians according to the foreign language problem and academic publication problem ($p<0.05$). It was determined that the difference between the academicians' foreign language problem and academic publication problem and the total and sub-dimension mean scores of the BS was statistically significant ($p<0.05$). A negative interrelation has been statistically determined among total averages of the EIS and its Sub-Dimensional Point averages and Emotional Burnout and Insensitivity sub-dimensions of BS, but the relation between Personal Achievement sub-dimension was both meaningful and positive ($p=0.001$).

Conclusion: In line with this result, it can be suggested to create training seminars that will reduce the burnout levels of academicians in individual and academic life, and to carry out activities to support the emotional intelligence levels of academicians and to eliminate the factors that cause burnout.

Keywords: Academician; emotional intelligence; vocational burnout.

1. Giriş

Bilim, toplum ve teknolojide yaşanan değişimler, birey ve toplumda sürekli bir değişim ve gelişmeye neden olmaktadır. Son yıllarda dünyada meydana gelen değişiklikler, eğitim sektörüne de yansımaktadır. İnsan ilişkilerinde başarılı olabilmek, iş birliği, ekip çalışması gibi uygulamalarda olumlu sonuçlar alabilmek için teknik yeteneklerimizin yanında özellikle duygusal yeteneklerimizi açığa çıkarabilmemiz gerekmektedir. Günümüz eğitim kurumlarında farklı boyutlardaki insan ilişkilerinde duygusal zekâ kavramının önemi artmaktadır. Eğitim alanında çalışanların genellikle diğer meslek gruplarında çalışanların yaşadıkları ortalama stres düzeyinden daha yüksek stres yaşadıkları görülmektedir (Konakay, 2013; Akyıl & Deniz, 2022). Araştırmanın ana popülasyonunu oluşturan akademisyenler için, çalışma şartlarının ağırlaşması, eğitim-öğretimde öğretmen öğrenci çatışmaları, öğrencilerde disiplin problemleri, normal kapasitesini aşmış sınıflar ve yetersiz fiziki şartlar, mesleki gelecek sıkıntıları, insan ilişkilerindeki yoğunluk stres ve kaygının tetiklediği tükenmişlik olgusunu gündeme getirmektedir (Baysal, 2022; Balkır, 2022; Harımdar & Bağcı, 2024).

Bireylerle aşırı iletişim kurulan mesleklerde yer alan elemanlarda görülen, meslekten kaynaklı yaşanan stres ile başa çıkılamaması sonucunda fizyolojik ve duygusal olarak tükenme hissiyle kendini gösteren durum tükenmişlik olarak ifade edilir (Konakay, 2013; Gösterit, 2022). Tükenmişliği azaltan bir pusula olarak duygusal zekâ yeterliliklerinin ortaya çıkarılması öngörülmektedir. Eğitim kurumlarında bireylerin empati, kendini tanıma, başkalarının duygularını ve kendi duygularımızı etkin yönetme, kendini harekete geçirme, olumlu bakış açısı geliştirme, kişiler arası etkin iletişim iş başarısını arttıran anahtar durumuna gelmiştir (Konakay, 2013; Chan, 2004).

Günümüzde duygusal zekânın şifresini elde edip yaşamlarında kullanabilenler daha başarılı olmakla birlikte daha fazla bireysel doyum ve mutluluğa ulaşarak yaşam enerjilerinin devamının ve verimliliğinin artmasını sağlamış olacaklardır. İdeal olarak duygusal zekâsı yüksek bireylerin oluşturduğu bir kurum, ilişkilerin sorunsuz sürdüğü, ortak hedeflerin belirlendiği ve bu hedeflere ulaşmada bütün bireylerin birbirine yardım ettiği, olumlu heyecan ve güven duygularının yoğun yaşandığı bir iş yeri olarak tanımlanabilir (Baysal, 2022; Gösterit, 2022).

Duygusal zekâ kavramı ile tükenmişlik kavramı birbirlerini etkilemektedir. Akademisyenlerde duygusal zekâ becerisinin yetersiz olması çalışma alanlarında verimlilik düzeylerini etkilemekte, stres ve tükenmişliğe neden olmaktadır. Bu da boşa harcanan

zaman, enerji ve sağlık problemleri yaratmaktadır. Akademisyenlik hayatında enerjinin maksimum seviyede ve verimli kullanılması en öncelikli hedeftir. Duygusal zekâ bileşenlerinin bir akademisyen için ne derece önemli olduğunun farkındalığının tespiti ve geliştirilmesi kariyer aşamalarında meydana gelecek tükenmişliği engelleyecek bir faktör niteliğindedir (Baysal, 2022). Duygusal zekâ yeterliliğinin bir akademisyenin gelişimine etkisi ve üniversitelerin tükenmişlik ile mücadele politikalarını geliştirme ve hayata geçirme olasılığının bulunması çalışmanın önemini arttırmaktadır.

Bu araştırmanın amacı, Adıyaman Üniversitesi akademik personellerinin duygusal zekâ düzeyleri ile mesleki tükenmişlikleri arasındaki ilişkinin incelenmesidir.

2. Gereç ve Yöntem

Araştırmanın Türü

Araştırma tanımlayıcı ve ilişki arayıcı nitelikte gerçekleştirilmiştir.

Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırmanın evrenini, Adıyaman Üniversitesinde merkez kampüs içinde yer alan fakülte ve yüksekokullarda görev yapan toplam 261 akademisyen oluşturmuştur.

Araştırmanın örneklem grubu belirlenirken hiçbir örneklem seçim yöntemi kullanılmadan evrenin tümü araştırmaya dahil edilmiştir. Araştırmanın yürütüldüğü, Ocak-Haziran 2013 tarihlerinde, izin veya rapor almayan, araştırmaya katılmayı kabul eden 185 akademisyen ile çalışma tamamlanmıştır (Tablo 1).

Veri Toplama Araçları

Tanımlayıcı bilgi formu

Tanımlayıcı bilgi formu, akademisyenlerin mesleki ve şahsi özelliklerini belirleyen yaş, cinsiyet, ünvan, çalışılan birim, çalışma yılı, medeni durumu, çocuk sahibi olma durumu, yabancı dil ve yayın sorunu olma gibi bilgileri içeren 13 sorudan oluşmaktadır.

Duygusal zekâ ölçeği (DZÖ)

Çalışan personellerin duygusal zekâ boyutlarını değerlendirmek için, Chan'ın (2004 ve 2006) geliştirdiği tükenmişlik ile duygusal zekâ puan ilişkilerini inceleyen ölçek kullanılmıştır (Chan, 2004; Chan, 2006). Tatar vd. (2011) tarafından Türkçe diline uyarlanarak, geçerlik ve güvenilirlik analizleri de yapılmıştır (Tatar vd., 2011). Duygusal zekâ ölçeği dört boyuttan (empatik duyarlılık, pozitif duygusal yönetim, duygusal değerlendirme ve duyguların pozitif

kullanımı) ve her boyutta da 3'er sorudan oluşmaktadır. Cevaplar; kesinlikle katılmıyorum (1) ile kesinlikle katılıyorum (5) arasında puanlanan 5'li Likert tarzında değerlendirilmiştir. Araştırmada ölçeğin orijinaline bağlı kalınmıştır. Chan'ın araştırmasında bu ölçeğin güvenilirliği (Cronbach Alpha=0.82-0.86) yüksek bulunmuştur (Chan, 2006). Çalışmamızda ölçeğin güvenilirliği (Cronbach Alpha=0.837) yüksek tespit edilmiştir. Artan puanlar duygusal zekanın yüksekliğini (23 ve altı ise düşük, 24-44 arası ise normal, 45 ve üstü ise yüksek) göstermektedir (Konakay, 2013).

Tükenmişlik ölçeği (TÖ)

Maslach (1981) tarafından geliştirilen tükenmişlik ölçeği, Çam ve Ergin tarafından Türkçe'ye uyarlanmış ve aynı zamanda geçerlik ve güvenilirlik testleri de gerçekleştirilmiştir. Ölçeğin güvenilirliği yüksek (Cronbach Alpha=0.78-0.84) bulunmuştur (Çam, 1992; Ergin, 1992). TÖ; üç alt boyuttan (duyarsızlaşma, duygusal tükenme, kişisel başarı) ve toplam 22 maddeden meydana gelmektedir. Anket formunda yer alan soruların değerlendirilmesinde 5'li Likert ölçeğinden yararlanılmıştır. Çalışmamızda ölçeğin güvenilirliği (Cronbach Alpha=0.789) yüksek tespit edilmiştir. Duygusal tükenme ve duyarsızlaşma puanının yüksek, kişisel başarı puanının düşük olması, tükenmeyi göstermektedir (Çam, 1992).

Verilerin Değerlendirilmesi

Araştırma sonucunda toplanan verileri analiz etmek için istatistik paket programı (SPSS 16) kullanılmıştır. Verileri analiz ederken; yüzdelik dağılım, tek yönlü varyans analizi, t-testi, güvenilirlik analizi, yeterlilik testi, Pearson Korelasyon analizi, Kruskal Wallis testleri kullanılmıştır.

Araştırmanın Etik İlkeleri

Çalışmaya başlamak için Atatürk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Etik Kurul Başkanlığı 29.11.2012 tarih, 2012.5.1/6 karar nolu etik izin alınmıştır. Araştırmada Helsinki Deklarasyonu ilkelerine

Tablo 2. Akademisyenlerin tanıtıcı özellikleri ile DZÖ' ne ait alt boyut ve toplam puan ortalamalarının karşılaştırılmasının dağılımı

Tanıtıcı Özellikler (n=185)	n	Duygusal Değerlendirme X±SS	Pozitif Duygusal Yönetim X±SS	Empatik Duyarlılık X±SS	Duyguların Pozitif Kullanımı X±SS	DZÖ Toplam Puanı X±SS
Yabancı Dil Sorunu Durumu						
Evet	68	12.2±2.0	11.4±2.4	12.1±12.5	12.9±2.0	48.6±7.5
Hayır	117	12.8±1.5	12.3±1.9	12.5±1.9	13.3±1.6	50.9±4.8
Test ve p değeri		t= -2.476 p= 0.014	t= -2.863 p= 0.005	t= -1.330 p= 0.185	t= -1.323 p= 0.187	t= -2.615 p= 0.010
Yayın Sorunu Durumu						
Evet	68	12.1±1.9	11.4±2.3	12.0±2.4	12.9±1.9	48.4±7.1
Hayır	117	12.9±1.5	12.3±2.0	12.6±1.9	13.3±1.7	51.1±5.0
Test ve p değeri		t= -3.129 p= 0.002	t= -1.226 p= 0.222	t= -1.919 p= 0.047	t= -1.498 p= 0.36	t= -2.966 p= 0.003

uyulmuştur. Çalışmaya dahil edilecek olan bireylerden de yazılı onam alınmıştır.

3. Bulgular

Akademisyenlerin %70.3' ü erkek, %35.1'i Dr. Öğr. Üyesi, %43.7'si fen bilimleri alanında görev yapmaktadır (Tablo 1).

Tablo 1. Akademisyenlerin tanıtıcı özelliklerine göre dağılımı (n=185)

Tanıtıcı Özellikler	Sayı	%
Cinsiyet		
Kadın	55	29.7
Erkek	130	70.3
Ünvan		
Prof.Dr. ve Doç.Dr.	29	15.7
Dr.Öğr.Üyesi	65	35.1
Öğr. Grv.	56	30.3
Arş.Görm.	35	18.9
Görev Yeri		
Fakülte	112	60.5
Yüksekökol	27	14.6
MYO	46	24.9
Alanınız		
Sağlık Bilimleri	26	14.1
Fen Bilimleri	81	43.7
Sosyal Bilimler	78	42.2
Yabancı Dil Sorunu		
Evet	68	36.8
Hayır	117	63.2
Yayın Sorunu		
Evet	68	36.8
Hayır	117	63.2

Akademisyenlerin yabancı dil sorunu değişkeni ile DZÖ ortalama toplam puanları ve duygusal değerlendirme ile pozitif duygusal yönetim alt boyut puanları arasında istatistiki açıdan anlamlı fark tespit edilmiştir. Akademisyenlerin yayın sorunu değişkeni ile DZÖ ortalama toplam puanları ve empatik duyarlılık ile duygusal değerlendirme alt boyutları arasında istatistiki açıdan anlamlı fark tespit edilmiştir (Tablo 2).

DZÖ: Duygusal Zekâ Ölçeği

Akademisyenlerin yabancı dil sorunu ile kişisel başarı ve duygusal tükenme alt boyutlarının puan ortalamaları arasında anlamlı istatistiki ilişki saptanmıştır. Akademisyenlerin yayın sorununa göre

Tablo 3. Akademisyenlerin tanıtıcı özellikleri ile TÖ' ne ait alt boyut ve toplam puan ortalamalarının karşılaştırılmasının dağılımı

Tanıtıcı Özellikler (n=185)	n	Duygusal Tükenme Boyutu X±SS	Duyarsızlaşma Boyutu X±SS	Kişisel Başarı Boyutu X±SS	TÖ Toplam Puanı X±SS
Yabancı Dili Sorunu Durumu					
Evet	68	22.7±7.9	9.8±3.3	29.7±5.4	62.2±9.3
Hayır	117	19.4±6.7	9.8±3.7	31.3±3.9	60.5±8.9
Test ve p değeri		t= 2.982 p= 0.003	t= -0.092 p= 0.927	t= -2.268 p= 0.024	t= 0.518 p= 0.9235
Yayın Sorunu Durumu					
Evet	68	22.4±8.3	10.5±3.5	29.4±4.9	62.3±9.6
Hayır	117	19.6±6.5	9.4±3.5	31.5±4.1	60.4±8.7
Test ve p değeri		t= 2.627 p= 0.009	t= -2.126 p= 0.035	t= -3.121 p= 0.002	t= 1.379 p= 0.169

TÖ: Tükenmişlik Ölçeği

Tablo 4'te akademisyenlerin Duygusal Zekâ Ölçeği toplam puan ortalamasının 50.1±6.0 ve Tükenmişlik Ölçeği toplam puan ortalamasının 61.1±9.1 olduğu belirlenmiştir.

Tablo 4. Akademisyenlerin DZÖ ve TÖ' den aldıkları puan ortalamaları

ÖLÇEKLER	Ölçeklerden Alınabilecek En Düşük En Yüksek Puanlar	Ölçeklerden Alınan En Düşük En Yüksek Puanlar	X±SS	
DZÖ	Duygusal Değerlendirme	0-15	6-15	12.6±1.7
	Pozitif Duygusal Yönetim	0-15	5-15	12.0±2.2
	Empatik Duyarlılık	0-15	5-15	12.4±2.1
	Duyguların Pozitif Kullanımı	0-15	5-15	13.2±1.8
	TOPLAM	0-60	21-60	50.1±6.0
TÖ	Duygusal Tükenme Boyutu	0-45	9-44	20.6±7.3
	Duyarsızlaşma Boyutu	0-25	5-21	9.8±3.5
	Kişisel Başarı Boyutu	0-40	16-40	30.7±4.5
	TOPLAM	0-110	39-90	61.1±9.1

DZÖ: Duygusal Zekâ Ölçeği, TÖ: Tükenmişlik Ölçeği

Tablo 5'te DZÖ ve TÖ ölçeklerinin alt boyutları ve toplamları arasındaki ilişki gösterilmiştir. DZÖ' nün alt boyutları (empatik duyarlılık, duygusal değerlendirme, duyguların pozitif kullanımı, pozitif duygusal yönetim) ile TÖ' nün alt boyutlarından duygusal tükenme ve duyarsızlaşma arasında negatif yönde istatistiki olarak anlamlı ilişki, TÖ' nün alt boyutlarından kişisel başarı

kişisel başarı, duygusal tükenme ve duyarsızlaşma alt boyut puan ortalamalarının istatistiki fark görülmüştür (Tablo 3).

boyutuyla ise pozitif yönde istatistiki olarak anlamlı ilişki bulunmuştur. Akademik personellerin duygusal zekâ puanları artarken; duyarsızlaşma ile duygusal tükenmişlik puan ortalamalarının düştüğü ancak kişisel başarı puan ortalamasının ise artış gösterdiği görülmüştür.

Tablo 5. DZÖ ile TÖ arasındaki ilişki

ÖLÇEKLER	Tükenmişlik Ölçeği			TOPLAM
	Duygusal Tükenme	Duyarsızlaşma	Kişisel Başarı	
Duygusal Değerlendirme	-,305**	-,292**	,447**	-,136
Empatik Duyarlılık	-,211**	-,138*	,495**	,024
Pozitif Duygusal Yönetim	-,446**	-,387**	,497**	-,261**
Duyguların Pozitif Kullanımı	-,163*	-,219**	,357**	-,038
TOPLAM	-,371**	-,337**	,588**	-,136

** p<0.01; * p<0.05 (DZÖ: Duygusal Zekâ Ölçeği, TÖ: Tükenmişlik Ölçeği)

4. Tartışma

Akademisyenlerin duygusal zekâ ortalama puanlarının "yüksek" düzeyde olduğu görülmüştür (Tablo 4). Konakay ile Yaşar ve Gönül'ün duygusal zekânın akademisyenler ve hekimlerde tükenmişlik ile karar verme stilleri arasındaki ilişkisinin incelenmesi için yaptıkları çalışmalarda duygusal zekâ toplam puan ortalamasını yüksek olarak tespit etmişlerdir (Konakay, 2013; Yaşar & Gönül, 2024). Benzer şekilde Topaçlı' nın kamu kurumlarında çalışan bireylerin duygusal zekâ düzeylerinin çalışan performans ve görev motivasyon düzeyleri üzerine

etkilerini araştırdığı çalışmada yapılan analizler neticesinde çalışmaya katılan personellerin duygusal zekâ düzeylerinin de yüksek olduğu tespit edilmiştir (Topaçlı, 2022). Çalışma bulguları araştırma bulgularımızla paralellik göstermektedir. Bu araştırma sonuçlarıyla örtüşmeyen Manuoğlu' nun hizmet sektöründe duygusal zekâ ile tükenmişlik arasındaki ilişkiyi incelemek için yapmış oldukları çalışmada katılımcıların duygusal zekâ düzeylerinin düşük olduğu belirlenmiştir (Manuoğlu, 2021).

Akademisyenlerin yabancı dil sorunu durumları ile DZÖ toplam puan ve alt boyutlarının puan ortalamaları karşılaştırıldığında yabancı dil sorunu olmayanların yabancı dil sorunu olanlara göre DZÖ toplam ve duygusal değerlendirme, pozitif duygusal yönetim alt boyut puan ortalamalarının daha yüksek olduğu görülmüştür. Akademisyenlerin yayın problemleri ile DZÖ toplam puan ve alt boyutlarının ortalama puanları karşılaştırıldığında yayın sorunu olmayanların yayın sorunu olanlara göre DZÖ toplam ve duygusal değerlendirme, empatik duyarlılık alt boyutlarının ortalama puanlarının daha yüksek olduğu tespit edilmiştir (Tablo 2).

Yabancı dil ve yayın yapma sorunu akademisyenlerin akademik gelişimi ve yükselmelerinde önemli bir rol oynamaktadır. Bu iki problemin üstesinden gelen akademisyenler stresten uzaklaşabilecekleri, daha rahat akademik çalışmalarını yürütebilecekleri ve akademik olarak daha hızlı yükselebilecekleri düşünülebilir. Bu noktadan hareketle stresin tükenmişlikle ilişkisi düşünüldüğünde, Kazım vd. ile Ayyıldız ve Şentürk'ün akademisyen ile yürüttükleri çalışmalarda tükenmişlik düzeylerinin duygusal zekâ, stres ve öfke düzeylerinin ciddi bir etkileyicisi olduğu bulunmuştur. Çalışmada elde edilen bulgular Kazım vd. ile Ayyıldız ve Şentürk tarafından yapılan çalışmalar ile örtüşmektedir (Kazım vd., 2019; Ayyıldız & Şentürk, 2020).

Akademisyenlerin tükenmişlik puan ortalamaları duygusal tükenme boyutu ile duyarsızlaşma boyutu ortalama puanlarının "orta" düzeyde, kişisel başarı boyutu ortalama puanının "yüksek" düzeyde olduğu tespit edilmiştir (Tablo 4). Araştırma sonucu, Yaşar ve Gönül ile Topaçlı' nın tükenmişlik sendromunun akademisyenler üzerindeki etkisini araştırdıkları çalışmalarıyla paralellik göstermektedir (Yaşar & Gönül, 2024; Topaçlı, 2022). Manuoğlu' nun hizmet sektöründe duygusal zekâ ile tükenmişlik arasındaki ilişkiyi incelemek için yapmış olduğu çalışmada katılımcıların tükenmişlik düzeylerinin yüksek olmadığı tespit edilmiştir (Manuoğlu, 2021). Yapılan bu araştırmalarla çalışma sonuçları paralellik göstermektedir. Bu çalışmanın gerçekleştirildiği örneklem gurubunun, akademik ortamlar gibi hirs ve

rekabet ortamı olmayan bir ortamda çalışıyor olmalarından dolayı stres düzeylerinin az olması ve tüm çalışanların yönetimdekiler dışında aynı statüde yer almalarının neden olduğu düşünülebilir.

Akademisyenlerin yabancı dil sorunları ile TÖ toplam puan ve alt boyutları ortalama puanları değerlendirildiğinde yabancı dil sorunu olanların olmayanlara kıyasla duygusal tükenme alt boyutu puan ortalamasının daha yüksek olduğu, yabancı dil problemi olmayanların yabancı dil problemi olanlara kıyasla kişisel başarı alt boyut puan ortalamalarının daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Akademisyenlerin yayın yapma sorununa göre TÖ toplam puan ile alt boyut ortalama puanları değerlendirildiğinde yayın sorunu olanların olmayanlara nazaran duyarsızlaşma boyutu ve duygusal tükenme boyutu ortalama puanlarının daha yüksek olduğu, yayın problemi olmayanların yayın problemi olanlara göre kişisel başarı boyutu puan ortalamalarının daha yüksek olduğu belirlenmiştir (Tablo 3).

Kazım ve arkadaşlarının üniversite öğretim elemanlarının tükenmişlik düzeylerini incelediği araştırmasında, öğretim elemanlarının tükenmişlikleri üç alt boyutta da anlamlı bulunmuştur. Kazım ve arkadaşlarının çalışmasının sonuçları ile bu çalışmadan elde edilen sonuçlar uyumlu bulunmuştur (Kazım vd., 2019). Mert ve Öztekin'in, çalışmasında ise diğer sağlık çalışanlarının hekimlere göre mesleki tükenmişlik düzeylerinin istatistiki açıdan anlamlı ve daha yüksek olduğu görülmüştür (Mert & Öztekin, 2022). Bu durumun çalışanlar arasındaki mesleki statüden kaynaklanabileceği düşünülebilir.

Akademisyenlerin DZÖ ve TÖ ölçeklerinin alt boyutları ve toplamları arasındaki ilişki incelendiğinde DZÖ' nün alt boyutları (empatik duyarlılık, duygusal değerlendirme, duyguların pozitif kullanımı, pozitif duygusal yönetim) ile TÖ' nün alt boyutlarından duygusal tükenme ve duyarsızlaşma boyutları arasında istatistiki açıdan negatif yönlü anlamlı bir ilişki, TÖ' nün diğer alt boyutu kişisel başarı ile istatistiki açıdan pozitif yönlü anlamlı ilişki tespit edilmiştir (Tablo 5). Akademik personellerin duygusal zekâ puanları yükseldikçe; duyarsızlaşma ve duygusal tükenmişlik puan ortalamalarının düştüğü, kişisel başarı puan ortalamasının ise yükseldiği görülmüştür. Konakay ile Akbolat vd.' nin yapmış olduğu çalışmalarda tükenmişlik ile duygusal zekâ arasında pozitif yönlü bir ilişki görülmüştür (Konakay, 2013; Akbolat vd., 2022). Ayyıldız ve Şentürk çalışmasında duygusal zekâ ile tükenmişlikleri arasında düşük düzeyde bir ilişki olduğunu tespit etmiştir (Ayyıldız & Şentürk, 2020). Elde edilen çalışma bulguları Kazım vd. ile Mert ve Öztekin' in çalışmalarından elde ettikleri sonuçlar ile uyumluluk

göstermektedir (Kazım vd., 2019; Mert & Öztekin, 2022).

Araştırmanın Sınırlılıkları

Üniversitenin tüm birimlerinin kapsamaması ve sadece Adıyaman Üniversitesi merkez kampüsünde yapılmış olması araştırmanın sınırlılığını oluşturmaktadır. Araştırma Adıyaman Üniversitesi bütün birimlerinde görev yapan akademisyenlere genellenebilir.

5. Sonuç ve Öneriler

Akademisyenlerin bireysel, mesleki yaşamlarında önemli bir rol oynayan ve tükenmişliklerini önleyen önemli faktörlerden biri duygusal zekâ olduğuna göre akademisyenlerin duygusal zekâlarını destekleyecek ve mesleki tükenmişliklerini önleyecek kurs ve seminerler düzenlenmeli ve düzenlenecek kurs ve seminerlere etkin katılımın sağlanmalıdır. Ülkemizde akademisyenlerin duygusal zekâ becerilerini tanımlamak, etkilerini belirlemek, duygusal zekâ ile tükenmişlik arasındaki ilişkinin değerlendirilmesi, duygusal zekâ becerilerini geliştirebilmek ve tükenmişlikle baş edebilmek için daha geniş kapsamlı araştırmaların yapılması önerilebilir.

Çıkar Çatışması: Bu makalenin gönderiminde herhangi bir çıkar çatışması yoktur ve makale tüm yazarlar tarafından yayın için onaylanmıştır.

Finansal Destek: Bu araştırma, kamu, ticari veya kâr amacı gütmeyen sektörlerdeki finansman kuruluşlarından herhangi bir özel hibe almamıştır.

Yazarlık Katkısı: **Şİ:** Çalışma fikri/Hipotez, Çalışmanın Tasarımı, Verilerin hazırlanması, Analiz ve sonuçların yorumlanması, Makale yazılması, Eleştirel inceleme; **ME:** Verilerin hazırlanması, Eleştirel inceleme.

Teşekkür: Araştırmaya katkılarından dolayı Adıyaman Üniversitesi akademik personeline teşekkür ederiz.

Kaynaklar

Akbolat, M., Amarat, M., Yildirim, Y., Yildirim, K. & Taş, Y. (2022). Moderating effect of psychological wellbeing on the effect of workplace safety climate on job stress. *International Journal of Occupational Safety and Ergonomics*, 28(4), 2340-2345. <https://doi.org/10.1080/10803548.2022.2026073>

Akyıl, Y., & Deniz, M. E. (2022). The Effect of Creative Drama-Based Psycho-Education Program on Emotional Intelligence of Adolescents. *OPUS Journal of Society Research*, 19(46), 206-216. <https://doi.org/10.26466/opusjsr.1091920>

Ayyıldız Ünnü, N. A., & Şentürk, B. (2020). All in one academics: Mental workload in Turkish academic employment. In A. Realyvasquez Vargas, K. C. Arredondo Soto, G. Hernandez Escobedo, & J. Gonzalez Resendiz (Eds.) *Evaluating mental workload for improved workplace performance*. IGI Global. Pg.69-87. <http://dx.doi.org/10.4018/978-1-7998-1052-0.ch004>

Balkır, M. (2022). Öğretmenlerin mesleki tükenmişlik düzeyleri ve duygusal zekâ puanları arasındaki ilişkinin incelenmesi [Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Denizli].

Baysal, E. (2022). Öğretmenlerin duygusal emekleri ile tükenmişlikleri arasındaki ilişkide örgütsel bağlılığın aracı rolü [Yüksek Lisans Tezi, Siirt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siirt].

Chan, D.W. (2004). Perceived emotional intelligence and self-efficacy among chinese secondary school teachers in Hong Kong. *Personality and Individual Differences*, 36, 1781-1795. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2003.07.007>

Chan, D.W. (2006). Emotional intelligence and components of burnout among chinese secondary school teachers in Hong Kong. *Teaching and Teacher Edu.*, 22(8), 1042-1054. <https://doi.org/10.1016/j.tate.2006.04.005>

Çam, O. (1992). Tükenmişlik envanterinin geçerlilik ve güvenilirliğinin araştırılması. Serbest Bildiri Raporu, VII. Ulusal Psikoloji Kongre Kitabı ve Türk Psikologlar Derneği Yayını, Ankara.

Ergin, C. (1992). Doktor ve hemşirelerde tükenmişlik ve Maslach Tükenmişlik Ölçeğinin uyarlanması. VII. Ulusal Psikoloji Kongresi Bilimsel Çalışmaları, Türk Psikologlar Derneği Yayınları, Ankara.

Gösterit, D. (2022). Hemşirelerde duygusal zekâ, duygusal emek ve tükenmişlik düzeyleri arasındaki ilişkinin belirlenmesi [Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara].

Harımdar, M. & Bağcı, Z. (2024). Öğretmenlerde Duygusal emek ve tükenmişlik. Serüven Yayınevi, Ankara.

Kazım, S.S., Ahsan, S. & Khan, S. (2019). Impact of emotional intelligence and occupational stress on clinical anger among Faculty Members of Universities. *Foundation University Journal of Psychology*, 3(1), 108-143. <https://doi.org/10.33897/fujp.v3i1>

Konakay, G. (2013). Akademisyenlerde duygusal zekâ faktörlerinin tükenmişlik faktörleri ile ilişkisine yönelik bir araştırma: Kocaeli Üniversitesi örneği.

Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 15(1), 121-144.

Manuoğlu, H. (2021). Duygusal zekâ ile tükenmişlik ilişkileri bakımından İstanbul'da hizmet sektöründe çalışanların iş tatminlerine etkileri üzerine bir araştırma [Yüksek Lisans Tezi, Altınbaş Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul].

Mert, G., & Öztekin, A. (2022). Pandemi döneminde sağlık sektöründe çalışanların mesleki tükenmişlik düzeylerinin duygusal zekâ üzerindeki etkisi. Abant Sosyal Bilimler Dergisi, 22(1), 227-242. <https://doi.org/10.11616/asbi.1020277>

Tatar, A., Tok, S., & Saltukoğlu, G. (2011). Gözden geçirilmiş Schutte Duygusal Zekâ Ölçeğinin Türkçe'ye uyarlanması ve psikometrik özelliklerinin incelenmesi. Klinik Psikofarmakoloji Bülteni. 21(4), 325-338. <https://doi.org/10.5455/bcp.20110624015920>

Topaçlı, H. (2022). Kamu personelinin duygusal zekâ seviyelerinin çalışan performansı ve görev motivasyonu düzeylerine etkisi: Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi'nde bir araştırma [Yüksek Lisans Tezi. Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Nevşehir].

Yaşar, M. E. & Gönül, F. (2024). Duygusal zekânın iş stresi üzerindeki etkisinde psikolojik iyi oluşun aracı rolü: Üniversite çalışanları üzerinde bir araştırma. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 24(3), 1111-1132. <https://doi.org/10.18037/ausbd.1455519>

Hemşirelik Öğrencilerinde Öz Etkililik Yeterlik Algısı ile Mesleki Hazır Oluşluk Arasındaki İlişki

The Relationship Between Self-Efficacy Perception and Professional Readiness in Nursing Students

Ebru Öztürk Çopur^a Fatma Karasu^{b*} Hasan Hüseyin Çam^c

^a Doç. Dr. Kilis 7 Aralık Üniversitesi, Yusuf Şerefoğlu Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Kilis, Türkiye

^b Doç. Dr. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Kahramanmaraş, Türkiye

^c Doç. Dr. Kahramanmaraş İstiklal Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Kahramanmaraş, Türkiye

ÖZ

Giriş ve Amaç: Yüksek öz etkililik yeterlik algısına sahip öğrencilerin, mesleki hazır oluşluk düzeylerinin de yüksek olduğu ve mezuniyet sonrası mesleki adaptasyon sürecinde yüksek öz yeterlik algısının, profesyonel rol ve sorumlulukları yerine getirme kapasitesini artırdığını belirtilmektedir. Bu çalışma hemşirelik öğrencilerinde öz etkililik yeterlik algısı ile mesleki hazır oluşluk arasındaki ilişkiyi incelemek amacı ile yapılmıştır.

Gereç ve Yöntem: Betimleyici tipte olan araştırma 201 hemşirelik öğrencisiyle yürütülmüştür. Veriler, Tanıtıcı Özellikler Formu, Öz Etkililik Yeterlik Ölçeği (ÖEYÖ) ve Hemşirelikte Mesleki Hazır Oluşluk Algısı Ölçeği (HMHÖ) ile 01-13 Mayıs 2023 tarihleri arasında toplanmıştır. Veriler bağımsız gruplarda t testi, ANOVA ve Pearson korelasyon testleri ile değerlendirilmiştir. Araştırmanın yürütülebilmesi için gerekli yasal izinler alınmıştır.

Bulgular: Öğrencilerin sınıf ve cinsiyet durumları ile ÖEYÖ ve HMHÖ toplam puan ortalamaları arasında anlamlı fark belirlenmiştir ($p<0.05$). Öğrencilerin ÖEYÖ toplam puan ortalaması 79.00 ± 13.16 , HMHÖ toplam puan ortalamasının 3.93 ± 0.88 olduğu belirlenmiştir. Öz etkililik yeterlik ile hemşirelikte mesleki hazır oluşluk algısı arasında pozitif yönde yüksek şiddette korelasyon belirlenmiştir ($r=0.997$).

Sonuç: Öğrencilerin öz etkililik yeterlik ve hemşirelikte mesleki hazır oluşluk algılarının orta düzeyde olduğu, ayrıca öz etkililik yeterlik arttıkça hemşirelikte mesleki hazır oluşluk algısının arttığı belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Hemşirelik; mesleki yeterlik; öz etkililik yeterlik.

ABSTRACT

Background/Objective: It is stated that students with high self-efficacy perception of competence also have high professional readiness levels and that high self-efficacy perception increases the capacity to fulfill professional roles and responsibilities during the professional adaptation process after graduation. This study was conducted to examine the relationship between self-efficacy perception and professional readiness in nursing students.

Materials and Methods: The descriptive type of research was conducted with 201 nursing students. Data were collected between May 01-13, 2023 with the Descriptive Characteristics Form, Self-Efficacy Scale (SES) and Nursing Professional Readiness Perception Scale (NPRPS). The data were evaluated with independent groups t-test, ANOVA, and Pearson correlation tests. Necessary legal permissions were obtained to conduct the research.

Results: A significant difference was found between the students' class and gender status and their total score averages on the SES and NPRPS ($p<0.05$). The students' total score average on the SES was 79.00 ± 13.16 , and the total score average on the SES was 3.93 ± 0.88 . A positive and high correlation was found between self-efficacy competence and perception of professional readiness in nursing ($r=0.997$).

Conclusion: It was determined that the students' perceptions of self-efficacy competence and professional readiness in nursing were at a moderate level, additionally, as self-efficacy competence increased, the perception of professional readiness in nursing increased.

Keywords: Nursing; professional competence; self efficacy.

1. Giriş

Hemşirelik eğitimi, sağlık hizmetlerinin kalitesini artırmada kritik bir rol oynar. Bu eğitim, öğrencilere yalnızca teorik bilgi sağlamakla kalmayıp, pratik beceriler ve etik değerler kazandırmayı amaçlayan çok yönlü bir süreçtir. Hemşirelik öğrencilerinin bu süreçte geliştirdikleri beceriler ve algılar, onların gelecekteki mesleki performanslarını ve hasta bakım kalitesini doğrudan etkiler (Açıksöz, Uzun, & Arslan, 2016). Bu bağlamda, hemşirelik öğrencilerinin öz yeterlik algıları ve mesleki hazır oluşluk düzeyleri önemli iki değişken olarak karşımıza çıkar.

Öz yeterlik algısı, sosyal öğrenme teorisinin temel kavramlarından biridir. Öz yeterlik, bireylerin belirli bir görevi başarıyla yerine getirebileceklerine dair inançları olarak tanımlanmaktadır (Vicdan & Taştekin, 2019). Bu inanç, bireylerin motivasyonunu, problem çözme yeteneklerini ve stresle başa çıkma kapasitelerini etkiler. Hemşirelik öğrencileri için yüksek öz yeterlik algısı, klinik becerilerin ve teorik bilgilerin etkin bir şekilde uygulanmasını sağlar (Fitzgerald, 2008). Öğrencilerin kendilerine olan güvenleri, klinik uygulamalarda karşılaştıkları zorluklarla başa çıkabilme yeteneklerini artırır ve öğrenme süreçlerini olumlu yönde etkiler (Açıksöz vd., 2016; Erol & Dilek, 2016). Ayrıca yüksek öz yeterlik algısı yeni yeteneklerin kazanılmasında ve bu kazanılan yeteneğin davranışa dönüşmesinde önemli bir unsurdur (Kotaman, 2008).

Mesleki hazır oluşluk, öğrencilerin mezuniyet sonrası iş yaşamına adaptasyonlarını ve mesleki performanslarını etkileyen önemli bir faktördür. Bu kavram, bireylerin profesyonel rollerini ve sorumluluklarını etkin bir şekilde yerine getirebilmeleri için gerekli bilgi, beceri ve tutumları kapsamaktadır (Song, 2024). Hemşirelik öğrencilerinin mesleki hazır oluşluk düzeyleri, onların klinik ortamda bağımsız çalışma yeteneklerini, hasta bakımını etkin bir şekilde yönetme kapasitelerini ve profesyonel gelişimlerini sürdürme isteklerini belirler (Mirza vd., 2019). Bu nedenle, hemşirelik eğitimi sürecinde öğrencilerin mesleki hazır oluşluk düzeylerini artırmak, eğitim programlarının öncelikli hedeflerinden biri olmalıdır.

Literatürde, hemşirelik öğrencilerinin öz yeterlik algıları ile mesleki hazır oluşlukları arasındaki pozitif ilişkiyi destekleyen çalışmalar bulunmaktadır. Yüksek öz yeterlik algısına sahip öğrencilerin, mesleki hazır oluşluk düzeylerinin de yüksek olduğu gösterilmiştir (Levett-Jones & Lathlean, 2009; Singleton, 2017; Terry vd., 2020). Bu durum, öğrencilerin klinik uygulamalarda kendilerine olan güvenlerinin artmasıyla daha etkin bir performans sergilemelerine yol açmaktadır. Ayrıca, Newton ve McKenna (2007),

hemşirelik öğrencilerinin mezuniyet sonrası mesleki adaptasyon sürecinde yüksek öz yeterlik algısının, profesyonel rol ve sorumlulukları yerine getirme kapasitesini artırdığını belirtmişlerdir. Bu çalışma, hemşirelik öğrencilerinin öz yeterlik algıları ile mesleki hazır oluşlukları arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla yapılmıştır. Elde edilen sonuçların, hemşirelik eğitimi programlarının geliştirilmesi ve öğrencilerin mesleki hazır oluşluk düzeylerinin artırılması açısından önemli bilgiler sunması ile hemşirelik eğitimi alanında daha etkili eğitim stratejilerinin geliştirilmesine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Araştırma Soruları

1. Öz etkililik yeterlik ve hemşirelikte mesleki hazır oluşluk algısı değişkenlerinin sosyodemografik özellikler açısından anlamlı farklılık var mıdır?
2. Hemşirelik öğrencilerinin öz etkililik yeterlik ve hemşirelikte mesleki hazır oluşluk algısı puan düzeyleri ne düzeydedir?
3. Öz etkililik yeterlik ile hemşirelikte mesleki hazır oluşluk algısı arasında ilişki var mı?

2. Gereç ve Yöntem

Betimleyici tipte olan araştırmanın evrenini 2022-2023 öğretim yılına devam eden bir üniversitenin hemşirelik öğrencilerinin tamamı oluşturmaktadır (toplam 421 öğrenci). Araştırmanın örneklemini, G. Power programıyla $\alpha=0.05$ hata düzeyi, $1-\beta=0.99$ güç ve etki büyüklüğü $f=0.3$ varsayımı (Tarhan & Yıldırım 2020; Tarhan & Yıldırım 2021) ile 185 olarak belirlenmiş, araştırma 201 öğrenci ile yürütülmüştür. Veriler Tanıtıcı Özellikler Formu, Öz Etkililik Yeterlik Ölçeği ve Hemşirelikte Mesleki Hazır Oluşluk Algısı Ölçeğiyle 01-13 Mayıs 2023 tarihleri arasında toplanmıştır. Araştırmacılar tarafından yüz yüze görüşme yöntemi ile veriler toplanmış ve anketin doldurulması yaklaşık olarak 15 dakika sürmüştür.

Tanıtıcı Özellikler Formu: Öğrencilerin sosyodemografik özellikleri ile ilgili toplam altı soruyu içermektedir.

Öz Etkililik Yeterlik Ölçeği (ÖEYÖ): Sherer ve arkadaşları (1982) tarafından geliştirilen ölçek 1999 yılında Gözüm ve Aksayan tarafından Türkçe geçerlik ve güvenilirliği yapılmıştır. Ölçek 23 madde ve beşli likert tipindedir (Gözüm & Aksayan, 1999; Sherer vd., 1982). Ölçekte 2-4-5-6-7-10-11-12-14-16-17-18-20-22. maddeler ters puanlanmaktadır. Ölçeğin dört alt boyutu vardır (Engellerle Mücadele, Davranışa Başlama, Davranışı Sürdürme ve Tamamlama). Ölçekten 23-115 arası puan alınabilmektedir. Alınan puanların yüksek olması, kişinin öz etkililik yeterlik algısının iyi düzeyde olduğunu belirtmektedir. Ölçek

toplamı (düşük=23-53, orta=54-84, yüksek=85-115), Davranışa Başlama (düşük=8-18, orta=19-29, yüksek=30-40), Davranışı Sürdürme (düşük=7-16, orta=16.5-25.5, yüksek=26-35), Davranışı Tamamlama (düşük=5-11, orta=12-18, yüksek=19-25) ve Engellerle Mücadele (düşük=3-7, orta=7.5-11.5, yüksek=12-15) düşük, orta ve yüksek olarak hesaplanmaktadır. Ölçeğin Cronbach' alfa katsayısı toplamı için 0.81, alt boyutları için 0.64-0.82 arasında değişmektedir (Gözüm & Aksayan, 1999). Bu çalışmada ölçek toplamı için Cronbach' alfa katsayısı 0.81, Davranışa Başlama alt boyutu için 0.87, Davranışı Sürdürme alt boyutu için 0.85, Davranışı Tamamlama alt boyutu için 0.82, Engellerle Mücadele alt boyutu için 0.91 olarak hesaplanmıştır.

Hemşirelikte Mesleki Hazır Oluşluk Algısı Ölçeği (HMHÖ): Ölçek Tarhan ve Yıldırım tarafından (2021) hemşireliğe özgü mesleki hazır oluşluk algısını değerlendirmek için geliştirilmiştir. Üç alt boyuttan oluşan ölçek (Mesleki Uyum, İletişim ve İş birliği, Mesleki Yeterlik) 15 maddedir. Ölçek beşli likert tipi olup (en düşük 1, en yüksek 5), olumlu ve olumsuz ifadeler içermektedir. Toplam ölçek ve alt boyutlardan alınan puanlar madde sayısına bölünerek elde edilmektedir. Alınan puanların yüksek olması öğrencilerin mesleki hazır oluşluk algısının yüksek olduğunu ifade etmektedir. Ölçeğin toplam ve alt boyutları için Cronbach' alfa katsayısı 0.67-0.81 arasında değişmektedir (Tarhan & Yıldırım, 2021). Bu çalışmada ölçek toplamı için Cronbach' alfa katsayısı 0.96, Mesleki Uyum alt boyutu için 0.91, İletişim ve İş birliği alt boyutu için 0.95, Mesleki Yeterlik alt boyutu için 0.85 olarak hesaplanmıştır.

Veri Analizi

Verilerin analizinde SPSS 26.0 programı kullanılmıştır. Kolmogorov-Smirnov testi ile verilerin normal dağılıma uygunluğuna bakılmış ve verilerin normal dağıldığı bulunmuştur. Tanımlayıcı analizler sayı, yüzde, ortalama, standart sapma, medyan, min-max ile birlikte grup karşılaştırmalarında t testi, ANOVA ve post-hoc analizlerden Bonferroni testi kullanılmıştır. ÖEYÖ ve HMHÖ toplam ve alt boyutlar arasındaki ilişki için Pearson korelasyon testi kullanılmıştır.

Etik Onay

Araştırmanın yürütülebilmesi için etik kurul izni (06.04.2023 tarihli, Karar No:2023/07) ve kurum izni alınmıştır. Ayrıca araştırmanın örneklem kapsamına alınan öğrencilerden araştırmanın amacı hakkında bilgilendirildikten sonra araştırmaya katılmaya gönüllü

olduklarına ilişkin yazılı aydınlatılmış onam formu alınmıştır.

3. Bulgular

Öğrencilerin %25.9'unun 2. Sınıf olduğu, %43.8'inin 21-22 yaş aralığında olduğu, %68.2'sinin kadın, %69.1'inin aile gelirinin giderine eşit, %52.2'sinin hemşirelik mesleğine isteyerek geldiği ve %74.1'inin hemşirelik mesleğini kendine uygun bulduğu belirlenmiştir (Tablo 1).

Öğrencilerin sınıf ve cinsiyet durumlarıyla ÖEYÖ toplam, Davranışı Sürdürme ve Engellerle Mücadele ölçek alt boyutları puan ortalamaları arasında anlamlı fark belirlenmiştir ($p<0.05$). Yapılan ileri düzey analizde ÖEYÖ toplamı, Davranışı Sürdürme, Davranışı Tamamlama, Davranışa Başlama alt boyutu için 1. sınıf ile 3. sınıf; 1. sınıf ile 4. sınıf; 2. sınıf ile 3. sınıf; 2. sınıf ile 4. sınıf arasında anlamlı farklılık belirlenmiştir ($p<0.05$). İleri düzey analizde Engellerle Mücadele alt boyutu için 1. sınıf ile 3. sınıf ($p=0.004$); 2. sınıf ile 3. sınıf ($p=0.016$) arasında anlamlılık belirlenmiştir. Öğrencilerin sınıf ve hemşirelik mesleğini kendine uygun bulma durumları ile Davranışa Başlama alt boyut puan ortalamaları arasında anlamlılık bulunmuştur ($p<0.05$). Öğrencilerin sınıf, cinsiyet ve hemşirelik mesleğini kendine uygun bulma durumları ile Davranışı Tamamlama alt boyut puan ortalamaları açısından istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur ($p<0.05$) (Tablo 1).

Tablo 3. Öğrencilerin ÖEYÖ, HMHÖ toplam ve alt boyutları puan ortalamalarının dağılımı

	$\bar{X} \pm SS$	Alınan Min.-Maks. Puanlar	Alınabilecek Min.-Maks. Puanlar
ÖEYÖ Toplam	79.00±13.16	43-109	23-115
Davranışa Başlama	26.00±4.99	12-36	8-40
Davranışı Sürdürme	26.00±5.64	11-35	7-35
Davranışı Tamamlama	18.00±3.64	9-25	5-25
Engellerle Mücadele	11.00±2.87	3-15	3-15
HMHÖ Toplam	3.93±0.88	1-5	1-5
Mesleki Uyum	3.80±0.90	1-5	1-5
İletişim ve İş Birliği	4.00±0.97	1-5	1-5
Mesleki Yeterlilik	3.66±0.88	1-5	1-5

ÖEYÖ= Öz Etkililik Yeterlik Ölçeği. HMHÖ= Hemşirelikte Mesleki Hazır Oluşluk Algısı Ölçeği. \bar{X} =Ortalama, SS= Standart Sapma.

Tablo 1. ÖEYÖ toplam ve alt boyutlar puan ortalamalarının öğrencilerin sosyodemografik özellikleri ile karşılaştırılması (n=201)

	n (%)	Davranışa Başlama	Davranışı Sürdürme	Davranışı Tamamlama	Engellerle Mücadele	ÖEYÖ Toplam
		$\bar{X} \pm SS$	$\bar{X} \pm SS$	$\bar{X} \pm SS$	$\bar{X} \pm SS$	$\bar{X} \pm SS$
Sınıf						
1. sınıf ^a	50 (24.9)	23.94±4.70	23.20±5.26	16.72±2.83	9.72±2.70	73.58±8.66
2. sınıf ^b	52 (25.9)	24.00±4.23	23.61±5.14	16.19±3.16	9.50±2.72	73.30±10.17
3. sınıf ^c	49 (24.3)	27.62±5.04	26.80±5.81	19.24±3.61	10.86±3.17	84.52±14.78
4. sınıf ^d	50 (24.9)	28.59±4.25	28.40±4.68	20.38±3.27	11.42±2.50	88.81±10.97
		F= 14.040	F=11.493	F=19.343	F=5.63	F=23.796
		p<0.001	p<0.001	p<0.001	P=0.001	p<0.001
İstatistik / p*		a-c/<0.001	a-c/<0.001	a-c/<0.001		a-c/<0.001
		a-d/<0.001	a-d/0.004	a-d/0.001	a-c/0.004	a-d/<0.001
		b-c/<0.001	b-c/<0.001	b-c/<0.001	b-c/0.016	b-c/<0.001
		b-d/0.001	b-d/0.015	b-d/<0.001		b-d/<0.001
Yaş (21.00±1.47, Min.:21, Maks.:28 yaş)						
18-20 yaş	81 (40.3)	25.48±4.78	25.40±5.76	18.07±3.67	10.45±2.81	79.41±12.65
21-22 yaş	88 (43.8)	26.35±5.17	25.15±5.64	17.86±3.79	10.38±2.89	79.65±13.43
≥ 23 yaş	32 (15.9)	26.37±5.10	26.50±5.38	18.84±3.14	10.34±3.06	82.06±13.88
İstatistik / p		F=0.742	F=0.670	F=0.850	F=0.076	F=0.497
		p=0.477	p=0.513	p=0.429	p=0.927	p=0.609
Cinsiyet						
Kadın	137 (68.2)	26.00±5.30	26.46±5.29	18.53±3.50	10.75±2.66	81.76±12.67
Erkek	64 (31.8)	26.00±4.31	23.34±5.80	17.18±3.80	9.51±3.14	76.04±13.43
İstatistik / p		t=0.010	t=3.776	t=2.466	t=2.905	t=2.923
		p=0.992	p<0.001	p=0.015	p=0.004	p=0.004
Aile gelir durumu						
Gelir giderden az	42 (20.9)	25.80±5.60	25.92±5.23	18.50±3.29	10.69±3.10	80.92±13.12
Gelir gidere eşit	139 (69.1)	26.13±4.93	25.32±5.88	18.06±3.74	10.18±2.81	79.71±13.49
Gelir giderden fazla	20 (10.0)	25.50±4.26	25.55±4.86	17.55±3.79	10.90±3.79	79.50±11.29
İstatistik / p		F=0.181	F=0.186	F=0.483	F=0.878	F=0.149
		p=0.835	p=0.830	p=0.617	p=0.417	p=0.862
Hemşirelik mesleğine isteyerek gelme durumu						
Evet	105 (52.2)	26.21±4.56	25.70±5.41	18.35±3.52	10.59±2.85	80.86±13.01
Hayır	96 (47.8)	25.77±5.45	25.21±5.89	17.83±3.78	10.11±2.90	78.93±13.31
İstatistik / p		t=0.634	t=0.609	t=1.007	t=1.171	t=1.038
		p=0.527	p=0.543	p=0.315	p=0.243	p=0.301
Hemşirelik mesleğini kendine uygun bulma durumu						
Evet	149 (74.1)	26.44±4.60	25.65±5.63	18.42±3.66	10.38±2.91	80.91±13.30
Hayır	52 (25.9)	24.75±5.86	24.94±5.68	17.17±3.47	10.30±2.79	77.17±12.45
İstatistik / p		t=2.121	t=0.787	t=2.157	t=0.161	t=1.773
		p=0.035	p=0.482	p=0.032	p=0.872	p=0.078

\bar{X} =Ortalama, SS= Standart Sapma. p < 0.05. ÖEYÖ= Öz Etklilik Yeterlik Ölçeği. F= ANOVA, t= Bağımsız gruplarda t testi.

Öğrencilerin sınıf, cinsiyet ve hemşirelik mesleğini kendine uygun bulma durumları ile HMHÖ toplam, İletişim ve İş Birliği, Mesleki Yeterlik alt boyut puan ortalamaları arasında anlamlı fark belirlenmiştir (p<0.05). Öğrencilerin sınıf ve hemşirelik mesleğini kendine uygun bulma durumları ile Mesleki Uyum alt

boyutu puan ortalamaları arasında anlamlı fark bulunmuştur (p<0.05). Yapılan ileri düzeyde analizde HMHÖ toplam, Mesleki Uyum, İletişim ve İş Birliği, Mesleki Yeterlik alt boyutu için 1. sınıf ile 3. sınıf; 1. sınıf ile 4. sınıf; 2. sınıf ile 3. sınıf; 2. sınıf ile 4. sınıf arasında anlamlılık saptanmıştır (p<0.05) (Tablo 2).

Tablo 2. HMHÖ toplam ve alt boyutlar puan ortalamalarının öğrencilerin sosyodemografik özellikleri ile karşılaştırılması(n=201)

	Mesleki Uyum	İletişim ve İşbirliği	Mesleki Yeterlik	HMHÖ Toplam
	$\bar{X} \pm SS$	$\bar{X} \pm SS$	$\bar{X} \pm SS$	$\bar{X} \pm SS$
Sınıf				
1. sınıf ^a	3.19±0.72	3.61±0.88	3.21±0.76	3.39±0.75
2. sınıf ^b	3.13±0.89	3.43±1.07	3.18±0.86	3.28±0.91
3. sınıf ^c	3.95±0.87	4.20±0.90	3.84±0.84	4.04±0.82
4. sınıf ^d	4.26±0.51	4.65±0.37	4.21±0.57	4.43±0.38
İstatistik / p	F= 26.288	F=21.461	F=20.854	F=26.345

	p<0.001 a-c/<0.001 a-d/<0.001 b-c/<0.001 b-d/0.001	p<0.001 a-c/<0.001 a-d/0.004 b-c/<0.001 b-d/<0.001	p<0.001 a-c/<0.001 a-d/0.001 b-c/<0.001 b-d/<0.001	p<0.001 a-c/<0.001 a-d/<0.001 b-c/<0.001 b-d/<0.001
Yaş				
18-20 yaş	3.46±0.82	3.80±0.88	3.48±0.83	3.62±0.80
21-22 yaş	3.75±0.96	4.06±1.01	3.74±0.92	3.89±0.94
≥ 23 yaş	3.69±0.87	4.11±1.03	3.52±0.85	0.85±0.87
İstatistik / p	F=2.117 p=0.123	F=2.373 p=0.096	F=1.920 p=0.149	F=1.921 p=0.149
Cinsiyet				
Kadın	3.68±0.88	4.08±0.93	3.70±0.83	3.87±0.85
Erkek	3.50±0.93	3.72±1.01	3.38±0.94	3.58±0.92
İstatistik / p	t=1.338 p=0.183	t=2.419 p=0.016	t=2.444 p=0.015	t=2.190 p=0.030
Aile gelir durumu				
Gelir giderden az	3.62±1.02	3.98±1.15	3.64±0.97	3.78±1.01
Gelir gidere eşit	3.61±0.82	3.96±0.86	3.58±0.80	3.77±0.78
Gelir giderden fazla	3.69±1.20	3.94±1.30	3.66±1.20	3.80±1.22
İstatistik / p	F=0.054 p=0.948	F=0.012 p=0.988	F=0.122 p=0.886	F=0.016 p=0.984
Hemşirelik mesleğine isteyerek gelme durumu				
Evet	3.74±0.84	4.02±0.90	3.66±0.87	3.85±0.83
Hayır	3.50±0.95	3.90±1.04	3.54±0.89	3.69±0.93
İstatistik / p	t=0.924 p=0.357	t=0.900 p=0.369	t=1.928 p=0.055	t=1.305 p=0.193
Hemşirelik mesleğini kendine uygun bulma durumu				
Evet	3.79±0.79	4.10±0.85	3.72±0.81	3.92±0.77
Hayır	3.14±1.03	3.58±1.19	3.26±0.99	3.37±1.04
İstatistik / p	t=4.684 p<0.001	t=3.350 p=0.001	t=3.331 p=0.001	t=3.996 p<0.001

\bar{x} =Ortalama, SS= Standart Sapma. p < 0.05. HMHÖ= Hemşirelikte Mesleki Hazır Oluşluk Algısı Ölçeği. F= ANOVA, t= Bağımsız gruplarda t testi.

Öğrencilerin ÖEYÖ toplam puan ortalaması 79.00±13.16, Davranışa Başlama alt boyut puan ortalaması 26.00±4.99, Davranışı Sürdürme alt boyut puan ortalaması 26.00±5.64, Davranışı Tamamlama alt boyut puan ortalaması 18.00±3.64 ve Engellerle Mücadele alt boyut puan ortalaması 11.00±2.87;

HMHÖ toplam puan ortalamasının 3.93±0.88, Mesleki Uyum alt boyut puan ortalamasının 3.80±0.90, İletişim ve İşbirliği alt boyut puan ortalamasının 4.00±0.97, Mesleki Yeterlik alt boyut puan ortalamasının 3.66±0.88 olduğu belirlenmiştir (Tablo 3).

Tablo 4. ÖEYÖ, HMHÖ toplam ve alt boyutları korelasyon sonuçları

	1	2	3	4	5	6	7	8	9
1 ÖEYÖ Toplam	r* 1								
2 Davranışa Başlama	p 0.630	1							
3 Davranışı Sürdürme	p <0.001	r 0.850	1						
4 Davranışı Tamamlama	p <0.001	r 0.874	0.472	1					
5 Engellerle Mücadele	p <0.001	r 0.706	0.146	0.672	1				
6 HMHÖ Toplam	p <0.001	r 0.997	0.474	0.289	0.403	1			
7 Mesleki Uyum	p <0.001	r 0.432	0.479	0.267	0.386	0.130	0.947	1	
8 İletişim ve İş Birliği	p <0.001	r 0.421	0.424	0.286	0.386	0.127	0.959	0.832	1
9 Mesleki Yeterlilik	p <0.001	r 0.406	0.460	0.251	0.333	0.141	0.914	0.884	0.801
	p <0.001	p <0.001	p <0.001	p <0.001	p 0.045	p <0.001	p <0.001	p <0.001	p <0.001

*Pearson korelasyon. p <0.001. ÖEYÖ= Öz Etklilik Yeterlik Ölçeği. HMHÖ= Hemşirelikte Mesleki Hazır Oluşluk Algısı Ölçeği.

ÖEYÖ toplam ve alt boyutları ile HMHÖ toplam ve alt boyutları arasında pozitif yönde korelasyon belirlenmiştir. Öz etkililik yeterlik ile hemşirelikte mesleki hazır oluşluk algısı arasında pozitif yönde yüksek şiddette korelasyon belirlenmiştir ($r=0.997$). Diğer bir ifade ile öz etkililik yeterlik arttıkça hemşirelikte mesleki hazır oluşluk algısı artmaktadır (Tablo 4).

4. Tartışma

Bu çalışmada hemşirelik öğrencilerinde öz etkililik yeterlik algısı ile mesleki hazır oluşluk arasındaki ilişki incelenmiştir. Öz etkililik yeterlik algısı ölçeğinden alınan toplam puanın yüksek olması, kişinin öz etkililik yeterlik algısının yüksek olduğunu ifade etmektedir. Çalışmada öğrencilerin orta düzeyde öz etkililik yeterliğe sahip olduğu bulunmuştur. Literatüre bakıldığında bu çalışma sonuçlarına benzer şekilde hemşirelik öğrencilerinin orta düzey öz etkililik yeterliğe sahip çalışmaları (Eraydın, 2021; Açıköz vd., 2016; Cengiz vd., 2021; Kaçkin vd., 2023) olduğu gibi hemşirelik öğrencilerinin yüksek düzeyde öz etkililik yeterliğe sahip çalışmalar da mevcuttur (Göger & Çevirme, 2019; Karadağ vd., 2011; Zengin, 2007; Yiğitbaş & Yetkin, 2003). Öğrencilerin geleceğin hemşireleri olarak hastaların öz etkililik algılarını yükselterek sağlık davranışlarını başlatma ve sürdürmeleri beklenmektedir. Bu hedefe ulaşmak için öncelikli olarak öğrencilerin yüksek düzeyde öz etkililik yeterlik algısına sahip olmaları önemlidir. Çünkü öz etkililiği yüksek olan bireylerin iş ve akademik performansları yüksektir (Karadağ vd., 2011; Aksayan & Gözüm, 1998).

Bu çalışmada kadınların erkeklerden daha yüksek ÖEYÖ puan ortalamasına sahip olduğu bulunmuştur. Literatürde kadınların daha yüksek öz etkililik yeterlik puanına sahip olduğunu gösteren çalışmalar mevcuttur (Kaçkin vd., 2023; Göger & Çevirme, 2019). Yiğitbaş ve Yetkin'in (2003) yaptığı çalışmada erkek öğrencilerin öz etkililik yeterlik puanının kız öğrencilere göre yüksek olduğu ortaya konulmuştur. Scholz ve arkadaşları (2002) 25 ülkeden 19.120 katılımcı ile gerçekleştirdikleri çalışmada erkeklerin öz etkililik yeterlik algı düzeyinin kadınlardan daha yüksek olduğunu belirlemiştir. Ayrıca Cengiz ve arkadaşlarının (2021) yaptığı çalışmada cinsiyet ile öz etkililik yeterlik durumu arasında ilişki olmadığı ifade edilmiştir. Literatürdeki farklı sonuçların çalışmalara katılan öğrencilerin sosyodemografik özelliklerinden kaynaklandığı düşünülebilir. Ayrıca günümüzde hala geleneksel düşünceyi koruyarak hemşirelik mesleğinin icrasının kadın cinsiyetiyle özdeşleştirilmesi (Zeren, & Köşgeroğlu, 2020) erkek öğrencilerin öz etkililik yeterlik düzeylerini etkilemiş olabilir.

Hemşirelik öğrencilerinin sınıf düzeyi arttıkça öz etkililik yeterlik puan ortalamasının arttığı ve 4. sınıfların en yüksek puan ortalamasına sahip olduğu tespit edilmiştir. Bilgi, beceri deneyimi artan öğrencilerin başka bir deyişle sınıf düzeyi artan öğrencilerin öz etkililik yeterlik algısının daha yüksek olması beklendik bir durum olmasına rağmen sınıf düzeyi ile öz etkililik yeterlik algısı arasında ilişki olmadığını gösteren çalışmalarda mevcuttur (Kaçkin vd., 2023; Bilgiç vd., 2017; Cengiz vd., 2021). Yiğitbaş ve Yetkin'in (2003) çalışmasında sınıflara göre öğrencilerin öz etkililik yeterlik algılarında anlamlı yükselme belirlenmemiştir. Benzer şekilde Zengin'in (2007) yaptığı çalışmada da ebeklik bölümü öğrencilerinin sınıflara göre ÖEYÖ ölçeğinden aldıkları toplam ölçek puanları arasında anlamlı fark gözlenmemiştir. Üniversite eğitiminin son yılında öğrencilerin aldıkları bilgi, beceri ve deneyimin artması ile birlikte öz etkililik yeterliklerinin artması olasıdır. Ancak literatürde bu çalışma sonuçlarına benzer olmayan sonuçların elde edilmesi hemşirelik eğitiminde var olan eksikliklerinin gözden geçirilerek belirlenip giderilmesi gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Hemşirelik öğrencilerinden mesleğe isteyerek gelenlerin ÖEYÖ toplam ve alt boyut puan ortalamaları arasında anlamlı fark bulunmamıştır. Literatürde bu çalışma sonuçlarından farklı olarak mesleğe isteyerek gelme durumunun direkt ve dolaylı olarak öz etkililik yeterlik durumunu etkilediğini gösteren çalışmalar vardır (Yiğitbaş & Yetkin, 2003; Taşdelen & Zaybak, 2013; Aytekin vd., 2009; Karagözoğlu vd., 2013). Bu durum mesleğe ait hissetmenin ve mesleği isteyerek seçmenin öz etkililik yeterlik algısını etkilediğine dikkat çekmektedir.

Bu çalışmada hemşirelik öğrencilerinin HMHÖ toplam ve Mesleki Uyum, İletişim ve İş Birliği, Mesleki Yeterlik alt boyut puan ortalamalarını yüksek düzeyde olduğu bulunmuştur. Literatürde yapılan benzer çalışma sonuçlarına bakıldığında hemşirelik öğrencilerinin HMHÖ toplam ve alt boyut puan ortalamalarının orta (Özkan, 2022; Tarhan & Yıldırım, 2020) ve yüksek düzeyde (Yıldız & Karagözoğlu, 2024) olduğu belirlenmiştir. Literatürde yapılan çalışma bulguları ile bu çalışma bulgusu karşılaştırıldığında, hemşirelik öğrencilerinin mesleki hazır oluşluk bakımından benzer bakış açıları paylaştıkları görülmektedir. Bu çalışmada hemşirelik 4. sınıf öğrencilerinin HMHÖ toplam puan ortalamasının diğer sınıflara göre yüksek olduğu ve sınıf arttıkça HMHÖ puan ortalamasının anlamlı fark oluşturduğu belirlenmiştir. Ayrıca yine 4. sınıf öğrencilerinin Mesleki Uyum, İletişim ve İş Birliği, Mesleki Yeterlik alt boyut puan ortalamaları diğer sınıflara göre daha yüksek olduğu bulunmuştur. Farklı eğitim müfredatlarına ve farklı eğitim kültürüne sahip okullarda öğrenim gören hemşirelik öğrencileri ile

yapılan çalışmalar, dördüncü sınıf hemşirelik öğrencilerinin mesleki hazır oluş algılarının yüksek veya orta düzeyde olduğunu göstermektedir (Leufer & Cleary-Holdforth, 2020; Casey vd., 2011; Woods vd., 2015; Jamieson vd., 2019). Heslop ve arkadaşlarının (2001) yaptığı çalışmada ise hemşirelik öğrencilerinin mesleki hazır oluşluk algılarının düşük olduğunu bulmuştur (Heslop vd., 2001). Bu durum çalışmanın daha eski bir zamanda yapılmış olması ve günümüzde kullanılan müfredat ve eğitim sisteminden farklı bir eğitim sisteminin kullanılmış vb. olmasıyla açıklanabilir.

Kadın öğrencilerin erkeklere göre HMHÖ toplam ve Mesleki Uyum, İletişim ve İş Birliği, Mesleki Yeterlik alt boyut puan ortalamasının anlamlı olarak daha yüksek olduğu bulunmuştur. Bu çalışmanın sonuçlarından farklı olarak yapılan benzer bir çalışmada, cinsiyet ile HMHÖ toplam ve alt boyutlar puan ortalaması arasında anlamlılık bulunmamıştır (Özkan, 2022). Bu çalışmada hemşirelik mesleğine kendini uygun bulan öğrencilerin HMHÖ toplam ve Mesleki Uyum, İletişim ve İş Birliği, Mesleki Yeterlik alt boyut puan ortalamalarının kendini hemşirelik mesleğine uygun bulmayanlara göre anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu bulunmuştur. Bu durum yapılan benzer çalışma sonuçları ile uyum göstermektedir (Özkan, 2022; Yiğitbaş & Yetkin, 2003). Bu sonuç hemşirelik öğrencilerinin bireysel ve içsel özelliklerinin mesleğe hazır olmayı etkilediğini göstermektedir.

Çalışma öz etkililik yeterlik arttıkça hemşirelikte mesleki hazır oluşluk algısının arttığını ortaya koymaktadır. Yapılan benzer bir çalışmada da öğrencilerin öz etkililik yeterlik durumunu etkileyen faktörlerden biri olan algılanan stres düzeyi arttıkça mesleki hazır bulunuşluk düzeylerinin olumsuz etkilendiği ortaya konmuştur (Öztürk vd., 2023). Özkan'ın (2022) çalışmasında da öz yeterlik ile mesleğe hazır oluşluk arasında pozitif yönlü ilişki bulunmuştur. Hemşirelik eğitimi, öğrencilere mesleki yeterlik kazandırmayı amaçlayan, birbirini tamamlayıcı özelliği olan teorik ve uygulamalı öğretim sürecidir. Bu süreçte öğrencinin kendisinden beklenen görevleri yerine getirmesiyle kendine olan inancı artarak öz etkililik yeterliklerinin de artması beklenir. Yüksek öz-etkililik düzeyine sahip öğrenciler, bilişsel, davranışsal ve motivasyonel olarak kendi öğrenme sürecine etkin olarak katıldığı, sistemli ve düzenli bir şekilde çalıştığı ve ayrıca daha başarılı oldukları ifade edilmektedir (Farzi vd, 2018). Hemşirelik öğrencilerini yetkin ve güvenli bakım sağlamak için günümüzün hızla gelişen ve değişen sağlık ortamına hazırlamak oldukça önemlidir. Bu açıdan öz etkililik yeterliği destekleyen eğitim müfredatlarının uygulanması ile hemşirelik öğrencilerinin mesleki hazır oluşluklarına katkı sağlanacağı bilinmelidir.

5. Sonuç ve Öneriler

Hemşirelik öğrencilerinden 4. sınıf ve kadın cinsiyete sahip olanların öz etkililik yeterlik düzeylerinin anlamlı fark yarattığı belirlenmiştir. Öğrencilerden 4. sınıf olanların ve hemşirelik mesleğini kendine uygun bulanların hemşirelikte mesleki hazır oluşluk algılarının anlamlı düzeyde yüksek olduğu belirlenmiştir. Öğrencilerin öz etkililik yeterliklerinin orta ve hemşirelikte mesleki hazır oluşluk algılarının yüksek düzeyde olduğu ve öz etkililik yeterlik arttıkça hemşirelikte mesleki hazır oluşluk algısının arttığı bulunmuştur.

Hemşirelik öğrencilerinin öz etkililik yeterliklerini artıracak yöntemleri, eğitim öğretim programlarına entegre etmek ayrıca ileriye yönelik çalışmalarda mesleki hazır oluşluğu geliştirmeye yönelik öğretim materyal ve yöntemlerinin geliştirilmesi, bu konu ile ilgili girişimsel çalışmalara yer verilmesi önerilebilir.

Çıkar Çatışması: Herhangi bir çıkar çatışması yoktur.

Finansal Destek: Araştırmanın yürütülmesi için herhangi bir destek alınmamıştır.

Yazarlık Katkısı: Çalışmanın konsepti ve tasarımı: EÖÇ, FK; Veri toplama: EÖÇ, FK, HHÇ; Verilerin analizi ve yorumlanması: FK, HHÇ; Makaleyi oluşturan: EÖÇ, FK, HHÇ; Makalenin eleştirel revizyonu: EÖÇ, FK, HHÇ.

Etik Onay Beyanı: Kilis 7 Aralık Üniversitesi Etik Kurulundan izin alınmıştır (Etik Kurul No: 2023/07).

Teşekkür: Yazarlar çalışmaya katılan herkese teşekkür etmektedir.

Kaynaklar

Açıksöz, S., Uzun, Ş., Arslan, F. (2016). Hemşirelik öğrencilerinde öz yeterlilik algısı ile klinik uygulamaya ilişkin kaygı ve stres durumu arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Gulhane Med*, 58, 129-135. <https://doi.org/10.5455/gulhane.169643>

Aksayan, S., Gözüm, S. (1998). Olumlu sağlık davranışlarının başlatılması ve sürdürülmesinde özetkililik (kendini etkileme) algısının önemi. *Cumhuriyet Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 2(1): 35-42.

Aytekin, S., Özer, F.G., Beydağ, K.D. (2009). Denizli Sağlık Yüksekokulu öğrencilerinin klinik uygulamalarda karşılaştıkları güçlükler. *Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi*, 4, 137-149.

Bilgiç, Ş., Temel, M., Çelikkalp, Ü. (2017). Hemşirelik öğrencilerinin öğrenilmiş güçlülük, öz yeterlilik ve umut düzeylerinin değerlendirilmesi: Tekirdağ örneği.

Sağlık ve Hemşirelik Yönetimi Dergisi, 4(3), 117–26.
<https://doi.org/10.5222/SHYD.2017.117>

Casey, K., Fink, R., Jaynes, C., Campbell, L., Cook, P. & Wilson, V. (2011). Readiness for practice: the senior practicum experience. *The Journal of Nursing Education*, 50(11), 646-652.
<https://doi.org/10.3928/01484834-20110817-03>

Cengiz, Z, Gürdap., Z, Karaca., E., Acun, M. (2021). Hemşirelik öğrencilerinin öz yeterlilikleri ile mesleki güdülenmeleri arasındaki ilişki. *Sağlık ve Hemşirelik Yönetimi Dergisi*, 8(1), 12-20.
<https://doi.org/10.5222/SHYD.2021.24855>

Cleary-Holdforth, J., & Leufer, T. (2020). Senior Nursing Students' Perceptions of Their Readiness for Oral Medication Administration Prior to Final Year Internship: A Quantitative Descriptive Pilot Study. *Dimensions of critical care nursing: DCCN*, 39(1), 23–32. <https://doi.org/10.1097/DCC.0000000000000401>

Eraydın, Ş. (2021). İntörn Programının Hemşirelik öğrencilerinin öz yeterlilik ve mesleki hazıroluşluk düzeyine etkisi. *Haliç Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 4(2), 145-157.
<https://doi.org/10.48124/husagbilder.873051>

Erol, M., Dilek, A.T. (2016). Eyleme geçiren bir katalizör “öz yeterlik algısı”: üniversite öğrencileri üzerine bir inceleme. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 31(4), 711-723.
<https://doi.org/10.16986/HUJE.2015014223>

Farzi, S., Shahriari, M., & Farzi, S. (2018). Exploring the challenges of clinical education in nursing and strategies to improve it: A qualitative study. *Journal of education and health promotion*, 7, 115.
https://doi.org/10.4103/jehp.jehp_169_17

Göger, S., & Çevirme, A. (2019). Hemşirelik öğrencilerinde öz yeterlik düzeyinin eğitim stresi üzerine etkisi. *KUHEAD*, 16(4), 306-312.
<https://doi.org/10.5222/HEAD.2019.306.156>

Gözüm, S. & Aksayan, S. (1999). Öz Etkililik-yeterlik ölçeğinin Türkçe formunun güvenilirlik ve geçerliliği. *Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 2(1), 21-34.

Heslop, L., McIntyre, M., & Ives, G. (2001). Undergraduate student nurses' expectations and their self-reported preparedness for the graduate year role. *Journal of advanced nursing*, 36(5), 626–634.
<https://doi.org/10.1046/j.1365-2648.2001.02022.x>

Jamieson, I., Sims, D., Basu, A., & Pugh, K. (2019). Readiness for practice: The views of New Zealand

senior nursing students. *Nurse education in practice*, 38, 27–33. <https://doi.org/10.1016/j.nepr.2019.05.007>

Kaçkın, Ö., Kılıç, M., & Ersin, F. (2023). Hemşirelik Öğrencilerinin Özyeterlilik Algıları, Sağlık Okuryazarlığı Düzeyleri ve Etkileyen Faktörler. *Harran Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 20(2), 256-264.
<https://doi.org/10.35440/hutfd.1269468>

Karadağ, E., Aksoy Derya, Y., Ucuzal, M. (2011). Sağlık yüksekokulu öğrencilerinin öz etkililik-yeterlik düzeyleri. *Maltepe Üniversitesi Hemşirelik Bilim ve Sanatı Dergisi*, 4(1), 13-20.

Karagözoğlu, Ş., Özden D., Tok Yıldız, F. (2013). Entegre Program Hemşirelik Öğrencilerinin Klinik Stres Düzeyi ve Etkileyen Faktörler. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 16, 89-95.

Kotaman, H. (2008). Özyeterlilik inancı ve öğrenme performansının geliştirilmesine ilişkin yazın taraması. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21(1), 111-133.

Levett-Jones, T., & Lathlean, J. (2009). 'Don't rock the boat': Nursing students' experiences of conformity and compliance. *Nurse education today*, 29(3), 342–349.
<https://doi.org/10.1016/j.nedt.2008.10.009>

Mirza, N., Manankil-Rankin, L., Prentice, D., Hagerman, L. A., & Draenos, C. (2019). Practice readiness of new nursing graduates: A concept analysis. *Nurse education in practice*, 37, 68–74.
<https://doi.org/10.1016/j.nepr.2019.04.009>

Newton, J. M., & McKenna, L. (2007). The transitional journey through the graduate year: a focus group study. *International journal of nursing studies*, 44(7), 1231–1237.
<https://doi.org/10.1016/j.ijnurstu.2006.05.017>

Özkan, Ü.F. (2022). Covid-19 Salgını sürecinde intörn hemşirelerde genel özyeterlilik ve mesleki hazıroluşluk durumu. *Sosyal Araştırmalar ve Davranış Bilimleri*, 8(16), 79-92.
<https://doi.org/10.52096/jsrbs.8.16.5>

Öztürk, P.Ç., Dil, S., & Yıldırım, T. (2023). Hemşirelikte Farklı Eğitim Sistemlerinin Stres, Mesleki Hazıroluşluk ve Mobil Öğrenme Açısından Karşılaştırılması. *Balıkesir Sağlık Bilimleri Dergisi*, 12(3), 611-619.
<https://doi.org/10.53424/balikesirsbd.1071311>

Scholz, U., Dona, B.G., Sud, S., Schwarzer, R. (2002). Is general self-efficacy a universal construct? Psychometric findings from 25 countries. *European Journal of Psychological Assessment* 18(3), 242-521.
<https://doi.org/10.1027//1015-5759.18.3.242>

Sherer, M., Maddux, J. E., Mercadante, B., Prentice-Dunn, S., Jacobs, B., & Rogers, R. W. (1982). The self-efficacy scale: construction and validation. *Psychological Reports*, 51, 663-671. <http://dx.doi.org/10.2466/pr0.1982.51.2.663>

Singleton, J.K. (2017). An Enhanced Cultural Competence Curriculum and Changes in Transcultural Self-Efficacy in Doctor of Nursing Practice Students. *Journal of transcultural nursing : official journal of the Transcultural Nursing Society*, 28(5), 516–522. <https://doi.org/10.1177/1043659617703162>

Song, C. (2024). Changes in evidence-based practice self-efficacy among nursing students and the impact of clinical competencies: Longitudinal descriptive study. *Nurse Education Today*, 135(2024), 106112. <https://doi.org/10.1016/j.nedt.2023.106008>

Tarhan, M., & Yıldırım, A. (2020). Hemşirelik öğrencilerinin mesleki hazır oluşluk algılarının güçlendirilmesinde simülasyon stratejisinin etkisi (Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=s8lgJ8GpvSD2JSju3l4YSg&no=REA2VKYD1CrA-l4Fdhzlg>

Tarhan, M., & Yıldırım, A. (2021). Hemşirelikte mesleki hazır oluşluk algısı ölçeğinin geliştirilmesi. *Sağlık ve Hemşirelik Yönetim Dergisi*, 8(1), 1-11. <https://doi.org/10.5222/SHYD.2021.05025>

Taşdelen, S., Zaybak, A. (2023). Hemşirelik öğrencilerinin ilk klinik deneyim sırasındaki stres düzeylerinin incelenmesi. *Florence Nightingale Journal of Nursing*, 21, 101-106.

Terry, D., Peck, B., Smith, A., & Nguyen, H. (2019). Occupational Self-Efficacy and Psychological Capital Amongst Nursing Students: A Cross Sectional Study Understanding the Malleable Attributes for Success. *European journal of investigation in health, psychology and education*, 10(1), 159–172. <https://doi.org/10.3390/ejihpe10010014>

Vicdan, A.K., & Taştekin, A. (2019). Hemşirelik mesleği öz yeterlik ölçeği'nin Türkçe'ye uyarlama çalışması. *ACU Sağlık Bilimleri Dergisi*, 10(3), 504510. <https://doi.org/10.31067/0.2019.183>

Woods, C., West, C., Mills, J., Park, T., Southern, J., & Usher, K. (2015). Undergraduate student nurses' self-reported preparedness for practice. *Collegian (Royal College of Nursing, Australia)*, 22(4), 359–368. <https://doi.org/10.1016/j.colegn.2014.05.003>

Yıldız, E., & Karagözoğlu, Ş. (2024). Ağırlıklı olarak uzaktan eğitim alan mezuniyet aşamasındaki

hemşirelik öğrencilerinin mesleki hazır oluşluk ve algılanan stres düzeylerinin belirlenmesi: Tanımlayıcı çalışma. *Türkiye Klinikleri Hemşirelik Bilimleri Dergisi*, 16(1), 178-86. <https://doi.org/10.5336/nurses.2023-99938>

Yiğitbaş, Ç., & Yetkin, A. (2003). Sağlık yüksekokulu öğrencilerinin öz-etkililik-yeterlik düzeyinin değerlendirilmesi. *C. Ü. Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 7, 6-13.

Zengin, N. (2007). Sağlık yüksekokulu öğrencilerinde öz-etkililik yeterlilik algısı ve klinik uygulamada yaşanan stresle ilişkisinin incelenmesi. *Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 10, 49-57.

Zeren, F., & Köşgeroğlu, N. (2020). Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin hemşirelik mesleğine yansımaları. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 9(3), 293-299. <https://doi.org/10.37989/gumussagbil.734808>